

Tadqiqot **UZ**

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**30 IYUN
№29**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 29-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
12-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
29-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-12**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
29-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-12**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 29-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 май 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 61 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАДАНИЯТ ВА САЊАТ СОҲАЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ

1. Икматиллаева Лобархон Кимсенбаевна ПЛАСТИЛИНОВАЯ МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ, НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ МУЛЬТФИЛЬМА «ЖИВАЯ ГЛИНА».....	8
2. Yakubova Dildora MUSIQA MADANIYATI FANIDA TEXNIKANING SAMARASI.....	10
3. Дилобар Рахманова МИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИ ВА САЊАТ СОҲАСИНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ	12
4. И.Салимова МИЛЛИЙ МЕНТАЛИТЕТ МАДАНИЯТЛАРАРО КОММУНИКАЦИЯНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА.....	14
5. Наргиза Саидбоева ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕК КИНОКОМЕДИЯЛАРИДА ХАРАКТЕР МАСАЛАСИ	16
6. Allaberdiyeva Durdon MADANIYAT — UMUMINSONIY HODISA.....	18
7. Furqat Omonkeldiyev XORAZMDAN YANGRAGAN O'CHMAS SADO	20
8. Haydarova Sarvinoz Zuhriddinovna TEACHING ENGLISH COMMUNICATIVE METHODS IN RELATION TO ART AND CULTURE	22
9. Ibrohimov Saidakbar Ilhom o'g'li “SOXTA OMMAVIY MA'DANIYAT”GA QARSHI KURASH VA MILLIY MA'DANIYATNI SAQLAB QOLISH	24
10. Maqsadova Zuxraxon Qahramon qizi SAN'AT TURLARINING O'ZARO ALOQADORLIGI.....	26
11. Наима Пулатова МИЛЛИЙ МАДАНИЯТДА МЕНТАЛИТЕТ ВА УНИНГ ЖАМИЯТНИ РИВОЖИДАГИ ЎРНИ.....	28
12. Otaxonov Nurbek TALABA YOSHLARNING O'ZBEKISTON MADANIYATI VA SAN'ATINI BOYITISHDAGI AHAMIYATI.....	30
13. Rahmanova Muyassar MADANIYATNING INSONIYAT JAMIYATI SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	32
14. Salixova Fotima Ismat qizi OPERA JANRINING O'ZBEK SAN'ATIDAGI RIVOJI HAMDA YOSH AVLOD MADANIYATINING YUKSALISHIDA OPERANING AHAMIYATI.....	34
15. To'raqulova Nilufar Anvarovna KINO OLAMIDA YOSHLAR HAYOTI	36
16. Tursunov Ramziddin Abdixalil o'g'li MADANIYAT VA SAN'AT MILLIY QADRYATLARINING TIMSOLI SIFATIDA.....	38
17. Ахророва Муножат Машраф қизи МУСИҚА САЊАТИДА ПОЛИФОНИК УСЛУБ РИВОЖИ.	41
18. Уринова Сабина Шухрат қизи ЎЗБЕК КОМПОЗИТОРЛИК ИЖОДИЁТИ ТАРИХИДА СЮИТА СИМФОНИК ЖАНРИ	42
19. Baxtiyorxo'ja Isaxonovich Shodmonov YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA FAN-MADANIYATGA E'TIBOR	43

20. Вахтиёрхо'жа Исaxonovich Shodmonov YURTIMIZDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	45
21. Тошбекова Комила Хасановна МАКТАБГАЧА КАТТА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА ИЖОДИЙ ФАОЛЛИКНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ФИКРЛАШ ВА ИДРОК ЭТИШНИНГ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ	47
22. Тошбекова Комила Хасановна МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ	49
23. Тошбекова Моҳира Хасановна БЕШ МУҲИМ ТАШАББУС – ЁШЛАР ИЖОДИЙ ФАОЛЛИГИ ОМИЛИ.....	51
24. Toshbekova Mohira Xasanovna ДЕМОКРАТИК ISLOHOTLAR “MILLIY TIKLANISHDAN – MILLIY YUKSALISH SARI” G‘OYASI NEGIZIDA.....	53
25. Umida Kazimovna Nurumbetova TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA FANLARARO INTEGRATSIYALASHUV.....	55
26. Umida Kazimovna Nurumbetova TEKNOLOGIYA DARSLARIDA TO’QIMACHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIGA OID MATERIALLARDAN FOYDALANISH	57
27. Mardonqulova Zamira Xasanovna URF-ODAT VA AN’ANALARIMIZ MILLIY YUKSALISH OMILI SIFATIDA.....	60

МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ СОҲАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

ПЛАСТИЛИНОВАЯ МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ, НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ МУЛЬТФИЛЬМА «ЖИВАЯ ГЛИНА».

Икматаллаева Лобархон Кимсенбаевна

магистрант Национального института
художеств и дизайна им. Камолиддина Бехзода

Аннотация: в данной статье рассматривается краткая история пластилиновой анимации и развитие техники в современных условиях, и рассмотрение образца культурного наследия узбекской мультипликации.

Ключевые слова: мультипликация, анимация, пластилиновая мультипликация, анимированный фильм, сюжет, культура.

Мультипликационный кинематограф – особый вид кинематографа. Он является одним из самых молодых видов кинематографического искусства, но, не смотря на это, проделал огромный путь в своем развитии, превратившись из яркой технической игрушки в могущественное и зрелое искусство. Само понятие искусство используется в двух значениях: 1) мастерство, умение, ловкость, сноровка, развитые знанием дела; 2) творческая деятельность, направленная на создание художественных произведений, шире эстетически-выразительных форм. Понятийный статус Искусства непосредственно связан со вторым значением термина, сохраняя первое в качестве технического условия всякого творчества. Понятие «Искусство» коннотируется историческими изменениями (трансформациями) форм и типов культуры, их взаимодействиями, а соответственно характером философских, искусствоведческих, художественно-поэтических рефлексий и к настоящему времени представляет собой многомерное смысловое образование, принципиально открытое для включения новых смысловых элементов, порождаемых непрерывно расширяющимся и трансформирующимся художественно-эстетическим опытом человечества, в том числе развитием межкультурных связей, коммуникаций, обменов, технологий, обеспечивающих и поддерживающих творчество и трансляцию в обществе его продуктов¹. Искусство является частью культуры, ее носителем. Искусство различно, так как создается в разные эпохи и разные цивилизации и отражает ценности той эпохи, в которую создается: «Искусство, в силу своей эмоциональности, многое хорошее и полифункциональности позволяет особенно действенно формировать первичные образы. При этом искусство является воплощением духовных ценностей людей и выражает отношение человека ко всем в мире»². Но мультфильм не только носитель культуры, он отображает, как и все виды искусства, ценности человека той или иной цивилизации, и тем самым формирует культуру подрастающего поколения. И совершенно очевидно, что мультфильм – отражение современной культуры. Семен Сергеевич Гинзбург, советский историк кинематографа, в своем произведении «Рисованный и кукольный фильм: очерки развития советской мультипликационной кинематографии» писал: «Этот поистине поразительный рост молодого киноискусства предопределен особенностями его художественной природы. При всем своеобразии кинематограф обладает качествами, сближающими его с другими искусствами. Он родствен литературе, ибо, подобно ей, изображает действительность в ее развитии и изменении. Он близок изобразительным искусствам, ибо воссоздает действительность не в словесном описании, а в зрительных образах. Он имеет много общего с театром, ибо в большинстве своих произведений воплощает свои образы средствами актерского творчества.

И, наконец, его монтажно-ритмический строй, несомненно, роднит его с музыкой»³.

Пластилиновый мультфильм «Живая глина» Узбекфильма, режиссер - Ирина Кривошеева, один из ярких примеров кукольной анимации национальной мультипликации. Сказка - работа узбекских мультипликаторов. Чего только не увидишь на узбекском восточном базаре! И красочные украшения, и наряды, и сладости, и прекрасную глиняную посуду. Каждый продает то, что лучше всего умеет делать. Тандрыщик Мурат умел печь самые вкусные на свете лепешки, их с удовольствием раскупали посетители. А его сосед делал удивительные глиняные блюда. Но однажды Мурат позавидовал соседу и решил, что сможет блюда из глины лепить и разукрашивать не хуже своего соседа. Много разной посуды сделал Мурат, разукрасил как сумел и повез их на базар. Только отчего-то народ никак не хотел покупать его изделия, а после и вовсе беда случилась - глупый осел сорвался с места, и вся посуда перебилась. Разозлился Мурат, решил, что глина во всем виновата, и стал стегать кнутом ее. Хорошо, что мудрый сосед вовремя объяснил Мурату, что с глиной нужно обращаться как с живой, иначе никогда не научится он ничему. Да и учиться ему незачем, потому что лепешки у Мурата получаются лучше, а каждый должен заниматься тем, что умеет⁴.

Список литературы:

1. Искусство. Большой энциклопедический словарь http://enc-dic.com/new_philosophy/Iskusstvo-531/
2. Адам Д.А. Формирование у дошкольников представлений о мире природы как духовной ценности средствами современного искусства / Экологическая педагогика: сборник научных статей по материалам XI Международной конференции. – Екатеринбург, 2005. – С. 34.
3. Гинзбург С. Рисованный и кукольный фильм: очерки развития советской мультипликационной кинематографии. – М., 1957. – С.5,6,7
4. <https://www.ivy.ru/watch/66796>

MUSIQA MADANIYATI FANIDA TEXNIKANING SAMARASI

Yakubova Dildora

Jizzax davlat pedagogika instituti
Musiqqa ta'limi va san'at yo'nalishi
1-bosqich magistri

Annotatsiya. Yangilanayotgan O'zbekistonda fan, ta'lim va innovatsiya uyg'unligi bugungi kunning dolzarb mavzularidan biridir. Men ta'limga innovatsiya olib kirish yo'llaridan biri sifatida «Sibeliyus» nota muharririni taklif qilmoqchiman. «Sibeliyus» nota muharriri musiqiy ballarni yaratish, o'zgartirish va eksport qilishga mo'ljallangan dasturdir. Bu dastur orqali musiqqa o'qituvchilari musiqqa madaniyati darslarini ham nazariy, ham amaliy jihatdan birday bog'lab o'tish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchi darslikda berilgan kuylarni ushbu dastur orqali kompyuter texnologiyasi yordamida aniqlikka asoslangan holda o'quvchilarga yetkazib bera oladi.

Kalit so'zlar : «Sibeliyus», computer, texnologiya, innovatsiya, nota, muharrir, texnika, dastur.

Daraxtning ildizi qanchalik chuqur bo'lsa, u shunchalik mustahkam bo'ladi. Umri shunchalik davomli, hosili esa mo'l bo'ladi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiya tizimi ham qanchalik mustahkam, puxta o'ylangan bo'lsa, bir so'z bilan aytganda, hayot bilan chambarchas bog'liq bo'lsa, o'sha davlat, o'sha mamlakat taraqqiyotga erishadi. Bu borada esa mamlakatimiz ta'lim sohasida salmoqli ishlar amalga oshirilayotganligi hech kimga sir emas. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev so'nggi yillarda ta'limni isloh qilishga, kadrlar tayyorlash sifatini tubdan takomillashtirishga, xususan, tizimga rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasini tatbiq etishga e'tibor qarata boshladi. Prezidentimizning 30-oktabr kuni o'qituvchi va murabbiylarga yo'llagan murojaatnomasida ham «Yangi O'zbekiston ostonasi maktabdan boshlanadi» deb aytgan so'zlari fikrimizning yaqqol isbotidir.

Mamlakatimizda turli konferensiyalar, ko'rik-tanlovlar, fan olimpiadalari va boshqa tadbirlarni o'tkazish, texnika va texnologiya yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish mamlakatimizda fan va texnologiya sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligini yanada ham oshirmoqda. Bu esa biz bo'lajak yosh pedagoglarning innovatsion g'oya va ishlanmalarimizni amaliyotga tatbiq qilishimizda muhim ahamiyat kasb etadi.

Musiqqa barcha davrlarda va zamonlarda jamiyat hayotida muhim rol o'ynab kelgan. Shuning uchun ham «Musiqqa - inson qalbining yo'ldoshidir» - deyiladi.

Musiqqa – kishilarni jipslashtiradi, ularning his-tuyg'ularini birlashtiradi, ularni ulug' maqsad yo'lida buyuk ishlarga otlantiradi. Musiqaning mazmuni bu - hayot taassurotlaridir. Ularning hammasi hayotdan olinadi. Fikr va his-tuyg'ularning tovushlar va notalar orqali ifodalanishidir.

Davlatimiz rahbarining 2020-yil 27-iyun sanasida Namangan viloyati faollari bilan o'tkazgan yig'ilishida bildirgan fikricha «Ashula eshitib bajarilgan ishda 10 baravar baraka bo'ladi». Prezidentimizning bildirgan ushbu fikri milliy musiqamizning jamiyatdagi barcha sohalar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatib turibdi. Shuningdek, Prezidentimiz o'zligimizni anglash nuqtayi nazaridan madaniyatimizga urg'u berib, «Iqtisodiyotimizni tiklaymiz, shu bilan barobar madaniyatimizni tiklab bormasak, ertaga ma'naviy ozuqa bo'lmagan elda, xalqda yutuq bo'lmaydi. Madaniyat bilan yaqin bo'lgan insonning dunyoqarashi madaniyatli bo'ladi. Uning umri uzoq bo'ladi, musiqqa eshitgan odamning chehrasida mehr paydo bo'ladi» deb ta'kidladilar.

Hozirgi davrda ta'lim-tarbiya sohasida keskin o'zgarishlar bo'lmoqda. Barchasini analiz-sintez qilib ko'radigan bo'lsak, ularning axborot kommunikatsion texnologiyari bilan chambarchas bog'liqligini ko'ramiz. Ayni hozirgi davrga kelib hayotimizni texnika vositalarisiz aslo tasavvur eta olmaymiz. Biz innovatsion g'oya va texnologiyalarimizni ishlab chiqib, uni amaliyotga tatbiq qilishimiz uchun mavjud imkoniyatlardan va salohiyatdan yetarlicha foydalanmasak, ko'zlagan maqsadimizga erisha ololmaymiz. Biz o'zimizdagi bor imkoniyatdan unumli foydalanib, tegishli soha bo'yicha ham vaqtdan yutib, ham yuqori samaradorlikka erishishimiz mumkin.

Men musiqqa madaniyati fani magistri sifatida musiqqa va texnikaning bir-biriga bog'liqligini hamda texnika va musiqaning oldida yangi vazifalar borligini anglab yetdim. Ta'lim sifatini oshirishda musiqqa o'qituvchilariga «Sibeliyus» nota muharriri bilan ishlashni tavsiya qilmoqchiman.

«Sibelius» nota muharriri musiqiy ballarni yaratish , o'zgartirish va eksport qilishga mo'ljallangan dasturdir . Bu dastur orqali o'qituvchilar musiqa darslarini ham nazariy , ham amaliy jihatdan birday bog'lab o'tish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchi darslikda berilgan kuylarni ushbu dastur orqali kompyuter texnologiyasi yordamida aniqlikka asoslangan holda o'quvchilarga yetkazib bera oladi. O'qituvchi 45 daqiqa vaqt mobaynida o'quvchilarga o'sha mavzuni ko'proq ochib berishda bu dastur juda samarali va foydalidir. O'quvchilarda ham ushbu dastur orqali yaratilgan kuy va qo'shiqlarni aniq balandliklarda kuylash ko'nikmalari shakllantiriladi. Bu g'oyani avval o'qituvchilarga, so'ng o'quvchilarga joriy qilish maqsadga muvofiqdir.

Uzluksiz ta'lim tizimida sifat va samaradorlikni belgilovchi asosiy vazifalarni amalga oshirish, ta'lim muassasasi mutaxassislari faoliyatini innovatsion texnologiya orqali tashkil qilish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. O'qituvchi ana shunday jarayonda dars loyihasini maqsadga muvofiq tashkil etishi, ko'zlangan natijaga erishishi uchun tinmay izlanishi , yangi g'oyalar bilan darsga kirishi , har bir darsni yangi bir asardek tashkil etishi hozirgi kun talablaridan biridir.

Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev bizga ishongan holda barcha sharoitlarni yaratib, xalqimizning madaniyatli, ma'naviyatli bo'lishi uchun qo'ldan kelgancha harakat qilar ekan, biz bunga munosib javob qaytarishimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. «Xalq so'zi» gazetasi 2019-yil 15-fevral
2. B.R.Boltayev , Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi . –Samarqand 2013
3. Axborot informatsion tahliliy dasturi

МИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИ ВА САНЪАТ СОҲАСИНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ

Дилобар Рахманова

Тошкент шаҳар юридик техникуми
Ёшлар билаш ишлаш бўлими бошлиғи
Телефон: +998(97)7736324
1973.dilobar@gmail.com

Аннотация: Мамлакатимизда маданият ва санъатни кўллаб-қувватлаш, миллий маданий ва маънавий меросни сақлаш ҳамда кўпайтириш, халқимизни миллий ва жаҳон маданиятининг энг яхши намуналари билан таништириш, моддий-техник базани яхшилаш ва халқаро маданий алоқаларни мустаҳкамлаш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш.

Калит сўзлар: миллий маданият, халқ оғзаки ижодиёти, маданий мерос дурдоналари, номоддий маданий меросининг, санъат ашёлари.

Сўнги йилларда Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш, янги Ўзбекистоннинг янги тарихини яратиш, моддий ва номоддий маданий мерос дурдоналарини сақлаш ва тарғиб этиш, халқ оғзаки ижодиёти ва ҳаваскорлик саънатини янада оммалаштириш, юртимизнинг жаҳон маданий маконига фаол интеграциялашувини таъминлаш, маданият ва санъат соҳасини инновацион ривожлантиришга қаратилган тизимли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Хусусан: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 ноябрдаги ПҚ-4038-сон қарори билан Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепцияси ва концепцияда белгиланган вазифаларни амалга ошириш мақсадида «Йўл харитаси» тасдиқланган.

Йўл харитасида белгиланган чора-тадбирлар амалга оширилиш мақсадида Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги 7 ёшдан 30 ёшгача бўлган ёшларнинг камида 20 фоизини маданият ва санъат муассасаларига ҳамда умумтаълим мактабларида ташкил этиладиган тўғарақлар ва бошқа маданий тадбирларга кенг жалб этиш бўйича ишлар ташкил этилиб, ёшларни маданият ва санъатга кенг жалб этиш, бўш вақтларини мазмунли ўтказиш юзасидан маданият ва санъат йўналишидаги тўғарақлар ташкил этилди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги Маданият вазирлиги билан биргаликда тўғарақлар фаолиятини белгиланган тартибда ташкил этиш, тўғарақларни тегишли кадрлар билан таъминлаш, умумтаълим мактабларида турли тадбирлар, кўрик-танловларни мунтазам ўтказиб бориш, уларнинг мазмундорлигини таъминлаш, тўғарақлар фаолият юритиши, турли маданий тадбирлар ўтказилиши учун зарур хоналар ажратиш ва тегишли шароитлар яратиш, уларга ўқувчи-ёшлар қатновини йўлга қўйиш ҳамда маданият ва санъат ташкилотларининг «дўстлар клублари» фаолиятини йўлга қўйиш орқали уларни ҳар томонлама кўллаб-қувватлаш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш бўйича мутлақо янгича самарали тизим яратилди.

Хусусан, Маданият вазирлиги, Молия вазирлиги, Ўзбекистон композиторлари ва бастакорлари уюшмаси, Мактабгача таълим вазирлиги ва Халқ таълими вазирлиги 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб ноталар тўпламлари ва махсус мусиқий адабиётларни Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети маблағлари ҳисобидан чоп этилишини ва уларнинг таълим муассасаларига тўлиқ етказилиши ҳамда 2020 йил 1 сентябрдан бошлаб давлат органлари ва ташкилотлари тизимидаги концерт, маданият саройлари ва бошқа муассасаларда тўлиқ жонли ижро асосида ўтказилган концерт дастурлари учун ижара тўловидан 50 фоиз чегирма бериш тартиби жорий этилди.

Шунингдек, музейлар реновация дастури қабул қилиниб, ўзбек халқининг кўҳна ва бетакрор санъати намунаси бўлган «Хоразм лазгиси» ЮНЕСКОнинг Инсоният номоддий маданий меросининг репрезентатив рўйхатига киритилди.

Маданий мерос объектлари ва санъат ашёларини реставрация қилиш бўйича миллий мактаб, шунингдек, халқ чолғулари, миллий рақс, мақом йўналишларида республика кўрик-

танловлари қайта тикланди ҳамда мамлакатимизда мунтазам равишда ўтказиладиган Халқаро мақом санъати анжумани, Халқаро бахшичилик санъати фестивали, «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивали, «Буюк ипак йўли» халқаро фольклор санъати фестивали ҳамда «Рақс сеҳри» халқаро фестивали ташкил этилиб, ўзбек мумтоз ва фольклор санъатининг ноёб намуналари ва анъаналарини ҳамда маданий мулоқотни янада ривожлантириш бўйича самарали тизим йўлга қўйилди.

Шу билан бирга, Концепцияни амалга ошириш, соҳада замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, юқори малакали кадрларни тайёрлаш, истеъдодли ёш ижодкорларни излаб топиш ва кўллаб-қувватлаш, таълим муассасаларини мусиқа дарсликлари, ноталар тўпламлари ва ўқув-методик адабиётлар билан таъминлашнинг яхлит тизимидаги камчиликлар айниқса, олис ҳудудларда истиқомат қиладиган фуқароларга маданий дам олиш хизматлари кўрсатиш даражасини ошириш, бунинг учун республиканинг барча ҳудудларида театр, музей, кўчма цирк ва ҳайвонот боғлари фаолиятини доимий равишда йўлга қўйиш долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

Маълумки, мамлакатимиз аҳолисининг 30 фоизи 14 дан 30 ёшгача бўлган ёшлардир. Уларнинг таълим олиши, касб-хунар эгаллаши учун замонавий шароит ва имкониятлар яратилган. Шу билан бирга, ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказишни ташкил этиш долзарб масала ҳисобланади. Ёшлар қанчалик маънавий баркамол бўлса, турли ёт иллатларга қарши иммунитетини ҳам шунча кучли бўлади. Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан ижтимоий, маънавий-маърифий соҳалардаги ишларни янги тизим асосида йўлга қўйиш бўйича 5 та муҳим ташаббусни илгари сурилди. Ушбу ташаббуснинг биринчиси ёшларнинг мусиқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини ошириш ҳамда ўз истеъдодини юзага чиқаришга хизмат қилишдир.

Ҳозирда ёшларнинг маданий савиясини юксалтириш, уларни миллий ва умумбашарий маданиятнинг энг яхши намуналаридан баҳраманд қилиш, уларнинг бўш вақтларини мазмунли ва самарали ташкил этиш ёшларни маданият ва санъат муассасаларига ҳамда умумтаълим мактабларида ташкил этиладиган тўғарақлар ва бошқа маданий тадбирларга жалб этиш асосий вазифалардан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “Маданият ва санъат соҳасининг жамият ҳаётидаги ўрни ва таъсирини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.
2. “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” концепцияси.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 25 декабрь куни ўтказилган Ўзбекистон ёшлар форумидаги маърузаси
3. Интернет сайдлар: www.LEX.UZ.

МИЛЛИЙ МЕНТАЛИТЕТ МАДАНИЯТЛАРАРО КОММУНИКАЦИЯНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА

И.Салимова

ЎзДЖТУ ўқитувчиси
Телефон: +998909997504
irodasalimova@inbox.ru

Аннотация: Ушбу мақолада менталитет миллат руҳини тушуниш, англаш билан бирга, унинг ҳаётий фаолиятига хос хусусиятларни билиш, турли маданият вакиллари ўртасидаги ўзаро тушунишни ривожлантириш, ҳақида ёндашга.

Калит сўзлар: миллатлараро тотувликни, маданий интеллект, диний бағрикенглик, халқаро дўстлик, миллат ва элат, осойишталик, барқарорлик, динлараро зиддиятлар, миллатлар манфаатларини уйғунлаштириш, Миллатлараро тотувлик ғояси.

Менталитет жамиятнинг ҳар бир алоҳида аъзоси ҳис-туйғулари, онги ва иродасида намоён бўлади. У тил ва тарбияга асосланади, миллий маданиятнинг бир қисмини намоён этади. Менталитет – тарихий, авлоддан-авлодга ўтиб келаётган тарбиянинг натижаси. У инсонларнинг ички кечинмалари, онгида шаклланади. Шунингдек, бу тушунча бевосита маданиятга дахлдордир. Муайян гуруҳ ёки миллат, халқ менталитети унинг маданий аҳволига ҳам боғлиқ ҳисобланади.

Тадқиқотчи В.Соколов ўз ишларида менталитет таркибига қуйидагиларни киритади:

- ижтимоий ва табиий реалликни қабул қилишнинг умумий тизими: дунё, жамият, атроф-муҳит, ўзни тутиш меъёрлари ва бошқалар ҳақидаги бир-бирига яқин тасаввурлар;
- ахлоқнинг умумий, типик модели (кўпгина стандарт вазиятлар учун бир-бирига яқин, ўхшаш реакциялар);
- муайян халқ учун кенг тарқалган, типик бўлган психологик, ўзига хос хусусиятлар, феъл-атвор.

Бошқача айтганда, менталитет – онг, ўз-ўзини англашнинг муайян йўналганлиги. Бу дунёқараш даражасига ҳам, этноснинг ижтимоийпсихологик ҳолатига ҳам боғлиқ. Миллий характер менталитетнинг бир қисми сифатида қаралади. Шу ўринда бир савол туғилади, менталитет ўзгардимми? У ўзгарувчан характерга эгами ёки барқарор? Айтиш мумкин-ки, этнос ҳам, жамоатчилик ёки муайян индивид ҳам ўз хоҳиши бўйича менталитетни ўзгартира олмайди. Аммо бу унинг барқарор ва турғун эканлигини англамайди. Бир қанча тадқиқотчиларфикрига кўра, менталитет ўзгариб туради, аммо бу жараён муайян субъект томонидан назорат қилина олмайди. Бу тўсатдан, аниқ бўлмаган кўпгина омиллар таъсирида юз беради.

Тадқиқотчи Н.Левинанинг фикрича, исталган жамиятда ҳеч қаерда ёзилмаган қоидалар мавжуд. Улар – ахлоқ меъёрлари, одатлар, анъаналардир. Бу қоидалар инсонларнинг ҳаётий эҳтиёжига айланиб улгурган. Бундай меъёрлар миллат менталитетининг асосини ташкил этади, унинг кундалик турмуш тарзини белгилайди. Шахсларнинг ахлоқий стереотиплари асосан кундалик турмуш таъсири остида шаклланади. Шунингдек, инсоннинг ҳар кунги ҳаётига хос хусусиятлар жамиятнинг тарихий пойдевори сифатидаунда мавжуд бўлган ижтимоий-маданий йўналишларнинг ифодаси ҳисобланади.

Умуман олганда, менталитет тушунчасини турли фанлар тизимида учратиш мумкин. Психологияда менталитет – фақатгина онг остида барқарор турувчи тафаккур ҳодисаси бўлиб, у авлоддан-авлодга ўтиш натижасида шаклланган ва инсонлар характерида миллий ёки ижтимоий жиҳатдан мустаҳкамланган, ўрнашган. Психоаналитик фалсафада эса менталитетнинг мураккаб компонентларидан бири – психологик компонент чуқурлаштирилган тарзда ўрганилади.

Менталитет жамият ҳаётининг турли соҳаларида бевосита ва билвосита намоён бўлади. Бунга иқтисодий, ижтимоий, маданий, сиёсий ва бошқа ижтимоий муносабатлар, жараёнларни киритиш мумкин. Бунда авлодлар ўзгариши ва ижтимоий “мерос қолдириш” ҳамда унга бўлиш ҳолатлари ҳам юз беради. Менталитет миллат руҳини тушуниш, англаш билан бирга, унинг ҳаётий фаолиятига хос хусусиятларни билишнинг ҳам калити ҳисобланади.

Хулоса қилиб айтганда, мамлакатимизда яшаётган барча миллат ва элатлар вакиллари

яхлит ҳолда Ўзбекистон халқини ташкил этади. Улар бир-бирлари билан ҳамжиҳат бўлиб, юртимиз равнақи йўлида сидқидилдан меҳнат қилмоқдалар. Зеро, бағрикенглик тинчликнинг бош мезони бўлса, тинчлик юксак тараққиёт гаровидир.

Ўзбек халқи ўз тарихи давомида доимо бошқа миллат вакилларига нисбатан тинчлик ва бағрикенглик кўрсатган. Ва бугунги кунда ҳозирги ёш авлод ушбу анъаналарни сақлаб қолиш ва келажак авлодларга мерос қилиб қолдириш учун ота-боболаридан ўрناк олиш учун эстафета олиб бормоқда. Ахир, кўп асрлик тажриба кўрсатиб турибдики, бағрикенглик ва халқлар дўстлиги бизнинг давлатимизда демократия, барқарор ва фуқаролик тинчлиги ва шу сабабли унинг гуллаб-яшнашининг муҳим омилларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш. М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – Б. 295-296.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кутарамиз. 1-жилд. - Т.: Ўзбекистон, 2017.
3. Бекмуродов М. Ўзбек менталитети хусусиятлари // “Ижтимоий фикр», 1998 № 1. 49 б.
4. Бегматов А. Миллий менталитет ва раҳбар маънавияти.-Т., 2003. 44 б.

ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕК КИНОКОМЕДИЯЛАРИДА ХАРАКТЕР МАСАЛАСИ

Наргиза Саидбоева

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти
«Кино санъати танқиди ва таҳлили» йўналиши
3 босқич талабаси

Аннотация. Комедияга кўпчилик энгил жанр сифатида қарайди. Аслида ўзида ижтимоий ғоялар акс эттирган комедиялар яратиш мураккаб ижодий жараён дир. Одам кадри, одамгарчилик йўқолиб бориши ижодкор аҳлини ташвишга солиши керак. Зеро, маънавиятли санъаткоргина ахлоқий масъулиятни чуқур ҳис қилади, глобал жараёнларни мулоҳазакорлик ва тафаккур қудрати билан таҳлил қила олади. Ушбу мақолада замонавий ўзбек кинокомедияларида характер масаласига муносабат билдирилиб, комедия жанрининг ўзбек киносига ўрни ҳақида атрофлича ёритилди.

Калит сўзлар: Комедия, фильмда мавзу, ғоя, сюжет, экспозиция, тугун, воқеалар ривож, кульминация, финал.

Бугунги ўзбек киносига, хатто бутун жаҳон киносига ҳам энгил-елпи, катта ғоялар айтилмаган, муаммолар кўтарилмаганининг гувоҳи бўляпмиз. Лекин аслида, комедия кулги йўли билан маълум бир камчиликларни тўғрилайдиган, жамият муаммоларини олиб чиқадиган ўзига хос жанр. Бу жанрда ҳаммага тааллуқли муаммо олиб чиқилиши керак. Замонавий ўзбек киносини кашф қила олган режиссёр Зулфиқор Мусоқовнинг ижодида юқорида келтирилган муаммоли вазиятларга таҳлил ва танқид кўринади. У суратга олган фильмларда инсон руҳияти, ички кечинмалари муҳим аҳамиятга эга. Зулфиқор Мусоқов фильмларида ён-атрофимиздаги содда одамлар гавдаланади. Бу одамлар характеридаги ўзига хос хусусиятлар уларнинг кундалик турмуш тарзидаги оддий воқеалар орқали очиб берилди. Режиссёр ижодида мавзулар олами шу қадар кенг ва ранг-барангки, уларнинг ҳар бири алоҳида тадқиқ ва таҳлилга лойик. Шулардан бири умуминсоний муаммолар дир.

Масалан, режиссёрнинг «Абдуллажон ёки Стивен Спилбергга бағишланади» (1991 йил, сценарий муаллифи Р.Муҳаммаджонов, З.Мусоқов, оператор А. Исмоилов) картинасида бир қишлоққа ўзга сайёралик боланинг келиши ва у билан боғлиқ ғаройиб воқеалар ҳикоя қилинади. Режиссёрнинг ютуғи шундаки, фильм реалликдан узилмаган, муболағанинг асосида ҳақиқат ётади. Комедияни содда характерлар ушлаб туради. Экспозицияда Россиядан учар ликопча ҳақидаги хабар келган, шунинг ҳаммага таништиради. Ерга тушган ўзга сайёралик болакайни Бозорбой (Ражаб Адашев) ўғил қилиб олади, хатто унга Абдуллажон деб отасининг исмини кўяди. Кинорежиссёр ўз фильмларида бадийлик ва ғоявийлик синтезини бера олади. Ҳар бир киноасарида характер бирламчи, бу характерларни эса, турли вазиятлар яратиб беради. Масалан, Абдуллажон (Шухрат Қажумов) га пулни кўпайтириб беришини сўрайди. Қозонда қайнаб кўпайган пулларни қўлига оладию кувочдан ичига сиғмайди. Шу пайт пулнинг таг қисмидаги ёзувига кўзи тушади. Унда «Қалбакилаштирилган пул учун жиний жавобгарликка тортилади,» сўзлари бор эди. Бозорвой буни ўқиб, нотўғри иш қилаётганини англаб, виждони қийналади. Адашиб ўзининг 3 сўм пулини ҳам қўшиб, ўчоқда ёқиб юборади. Бозорвой: «Пулим... 3 сўм пулим ёниб кетди...» Рафиқаси Холида (Тўти Юсупова): «3 сўм пул? Шунга ота гўри – қозихонами?! Худди бир вагон пул ёнгандек,» дейди. У аслида эндигина қилаётган орзулари сароб бўлгани, аслида ҳақиқатданам «бир қозон пули ёнгани» учун куяётган эди. Бунда қаҳрамоннинг ҳалоллиги, виждонлилиги нафсидан устунлик қилиши акс этган. Фильмда характердан ғоя ўсиб боради. Шундай эпизод бор: раиснинг олдида ширакайф Йўлдош келади. Унга: Мен кетмон учирдим десам ҳеч ким ишонмайди. Шунинг учун ҳамма мўъжизалар раис буванинг қўл остида ишлаб чиқарилди, деб гап тарқатаман. Эвазига яримтадан қуйиб берасиз дейди. Раис буни эшитиб герой, депутат болиш орзусида рози болади. Ҳамманинг қоз онгида қаҳрамон ҳам болади, аммо бировнинг ҳақи бировга буюрмайди, шарманда болади. Нега ҳамманинг кетмони учадю уники учмаслигининг сабабини сўраганида Абдуллажон унга арини ўлдиргани учун шундай бўлганини ва «ҳеч қачон кетмони учмаслиги» ни айтади. Муаллиф бу қаҳрамонлар орқали бировнинг дилига озор бергани, зулм етказгани иши ҳеч қачон юришмаслигини уқтиради. Бу ерда ари ғояга етакловчи деталь холос. Асалари инсоннинг иймони, виждони

рамзи, раиснинг характери жихатидан у фақат ўзи ҳақида ўйлайди. Уни фақат ўзининг обрў-эътибори, шуҳрати, машҳурлиги қизиқтиради, бир сўз билан айтганда «эгоист». Кетмон эса, кут-барака, «планлар» тўлган, ойлик ошган бўлса ҳам бахтсиз... "Кетмони учмайди". Фильм якунида Абдуллажон ўз сайёрасига қайтиб кетади. Бозорбой эса, йиғлаб афсусланиб қолади. «Энди коинотдагилар биздан хафа бўлишади!» дейди. Муаллиф шулар орқали умуминсоий ғояни беради. Биз ҳақимизда улар нима деб ўйлашади? Инсон мўътабар, улуғ зотлигини, ўз шаънига доғ туширмаслик, ўзига ярашадиган иш қилиши кераклигини ҳар бир инсон билиши шарт. Ижодкор инсонларга яқин тилда – комедияда шуларни айтмоқчи. У ерда ҳеч қандай баландпарвоз ёки фалсафий гаплар йўқ, шунчаки ўзбекнинг оддий гапи билан унинг қалбини, юрагини, ўзбекни миллат сифатидаги хусусиятини кўрсатиб қўйяпти. Ўзбекнинг содда характери орқали инсон аслида қандай яшаши кераклиги, коинотда барчамизни кузатиб турувчи зот борлигини унутмаслигимизни англамоқда.

Режиссёрнинг «Кичкина табиб» (сценарий муаллифи ва режиссор З. Мусоқов, 1998) фильмида бола табиатида мўъжиза рўй бериши, тиббиёт ҳам ожизлик қилган бир вақтда оғир касалликка чалинган онасининг шифо топиши фильмнинг муқаддимасидир. Муаллиф айтмоқчи бўлган ғоя эса, фильмнинг кейинги сюжетига кўринади. Унда айтилган умуминсоний муаммо – ҳалолликдир! Шаҳарнинг бадавлат, казо-казоларидан бўлмиш Шодмонов оиласида нохушлик: яккаю ягона набираси бетоб, уни ҳеч қайси шифокор хушига келтиролмайди. Ҳамма кўринишидан бахтли, аҳил, аммо зиддиятларга тўла, ич-ичидан «чириётган» оила муҳитида бўлиб, болакай аввало, уни ғуборлардан тозалашга уринади. Дониёр: (Дилшодбек Каттабеков) «Уйингиздан фаришталар кетиб қолган.» Шодмонов: (Мурод Ражабов) «Қанақа фаришталар?...» Дониёр: «Кичкина, қанотлари кичкина, оппоқ. Бизнинг қишлоқда, бизнинг уйимизда роса кўп, учиб юради. Эрталаб келиб «ойна» олдиға қўнади...» дейди. Ҳалоллик, эзгулик йўқолган бу уйда яхшилик учун дуо қиладиган фаришталарнинг йўқлиги инсонни тарбияга чорлайди. Фаришта нималигини билмаган Шуҳрат Шодмонов ҳамма нарсани пул билан ўлчаб ўрганиб қолган. Хаттоки, булутни ҳам «таниш-билиш» орқали топмоқчи бўлади. Шуҳрат Шодмонов характери орқали жамиятдаги иллатлар фош этилган. Нозим Тўлахўжаевнинг қаҳрамонига қарзини бериш илинжида, уни ҳақорат қилади: «Булбулнинг инидек уйда турсанг, ниманга катта кетасан? Ҳозир шу шафтолини болаларингга олиб бориб едирасанда! Яна сенда ғурур борда-а?!» дейди. Судга беришини эшитган бой: «Хеэ, суд мени чангалимдаку!»деб уни майна қилади. Наҳотки, ҳақиқат учун курашувчи бу касбдагилар унинг чангалида «адолат» қилса!.. Тешавой (Карим Мирходиев) Дониёрга: «Кўявер, улар шаҳарнинг касали...» дейди. Шаҳарнинг касали қандай бўлади? Шаҳарда қаллоб, порахўр, маънавий бузилган, ҳалолликни унутганлар бор эди. Мана шу касаллик бегуноҳ фарзандни оғир аҳволга солиб қўйган. Агар инсон ҳалол бўлмаса, тўғри бўлмаса, жамият соф бўлмаса қандай оқибатларга олиб келишини кўрсатган. Одамлар билмаслиги, сезмаслиги, пул топиш илинжида яшаб юриши мумкин, лекин кун келиб ҳаётидаги ўзи англамаган бахтсизлик сабаби унинг ўзи бўлиб қолади. Харом йўл билан топилган даромад, гиёҳвандликка аралашиб, одамларни ишлатиб ҳақини бермаслик, коррупция, жамиятдаги ноҳақсизликлар... Буларнинг барчаси ҳар бир жамиятда бор. Комедия аслида, мана шуларни олиб чиқиши керак. Олиб чиқиш орқали ўзимизни устимиздан кулаётганимизни билишимиз керак. Шу каби мавзулар ҳамма давру маконда долзарб саналади. Инсонийлик, қадриятлар, бурч, матонат, меҳр-оқибат, яхшилик сари интилиш, бориға шукроналик қилиш... Бу ҳис-туйғуларнинг барчаси ўлмас мавзудир.

MADANIYAT — UMUMINSONIY HODISA

Allaberdievva Durdona

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat
universiteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada madaniyatning inson hayotidagi o'rnini, jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, muallif moddiy va ma'naviy madaniyatning bir-biri bilan uzviy aloqasini jiddiy asoslab bergan.

Kalit so'zlar. Madaniyat, ma'rifat, ma'naviy, diniy, islomiy, taraqqiyot.

Madaniy taraqqiyotning umumiy qonuniyatlaridan biri uning to'xtovsiz ravishda boyib borishi va rivojlanishidan iborat. Jamiyat rivojlanib borishi bilan madaniyat ham sifat jihatidan o'zgaradi. Bu degan so'z, jamiyatning taraqqiy etishi madaniyatning o'zgarishini talab qiladi, madaniyatning yangilanishi esa o'z navbatida jamiyatning taraqqiy qilishiga sabab bo'ladi. Jamiyat taraqqiyotining har bir yangi bosqichi oldingi jamiyatning madaniy yutuqlarini zaruriy ravishda meros qilib oladi, uni qayta ishlaydi, undan ijodiy foydalanadi, uni yangi yuqori bosqichga ko'taradi. Insoniyat tomonidan yaratilgan eng yaxshi va qimmatli narsalar, moddiy va ma'naviy boyliklar yangi tarixiy sharoitda o'zlashtiriladi, qayta ishlanadi va rivojlantiriladi. Har bir avlod o'zi uchun maxsus yangi moddiy baza tashkil etmasligini, ilm-fan va madaniyatni yangidan yaratmasligini, balki o'zidan oldingi avlodlar tomonidan yaratilgan moddiy va ma'naviy madaniyatdan meros sifatida foydalaniladi. Madaniyat — umuminsoniy hodisa. U barchaga baravardir. Masalan, maqomlar, adabiyot, me'morchilik durdonalari, fan-texnika yutuqlari, transport va aloqa vositalari va boshqalar barchaga tegishlidir. Ammo, bu madaniyatning milliy shakli bo'lmaydi, degan ma'noni anglatmaydi. Chunki u qanchalik umuminsoniy bo'lmasin, baribir uning zaminlari milliylikka borib taqaladi. Umuminsoniyat mulkiga aylangan har qanday madaniyat ham u yoki bu millat tomonidan yaratiladi, u madaniyatga o'ziga xos bo'lgan tomonlarini singdiradi. Masalan, umuminsoniyat mulkiga aylangan Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlaridagi hunarmandchilik va arxitektura durdonalari, eng avvalo o'zbeklarniki, ular o'zbeklarning avlod-ajdodlari o'zlariga xos milliy jilo berganlar. O'zbekona bunday san'at asarlari dunyoning boshqa xalqlarida uchramaydi. Xuddi ana shu xususiyati bilan ular milliy hisoblanadi. Shuning bilan ana shu san'at asarlari o'zining takrorlanmas qiymati, yuksakligi va butun insoniyatning ma'naviy bahra olishigaxizmat qilish darajasi bilan umuminsoniyat mulkiga ailangandir. Demakki, madaniyat ham ma'naviyat kabi milliy va umuminsoniy shaklida namoyon bo'ladi va rivojlanadi. Milliy ma'naviyat, madaniyat tarixiy hodisa sifatida bir kun, bir yilda, balki bir asrda ham mukammal shakllanmaydi. O'rta Osiyo xalqlari ma'naviy va madaniyat tarixining ibtidosi asrlar qo'riga singib ketgan bo'lib, ularning necha ming yillik ma'naviy kamol pilla poyalarini bosib o'tganligini aniqlash bugun uchun anchay murakkab muammo. Boshqacha qilib aytganda, bugungi ayrim saltanatlar ahli qabi qabila bo'lib yashagan zamonlarda bizning muborak zaminimizda ilm-fan barq urib yashnagani, tabiiy ilmlar, xususan, tibbiyot, matematika, astronomiya kabi fanlar madrasalarda o'qitilgani ilmiy akademiyalar tashkil etilib, mag'ribu mashriqqa nom taratganini eslasak va bundan har qancha g'ururlansak arziydi. Madaniy va ma'naviy meros haqida ham shunday deyish mumkin. Shu sababdan avvalo madaniyat va uning turlarini tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Chunki, madaniyatni, xususan ma'naviy madaniyatni bilmasdan, o'rganmasdan turib, ma'naviy meros to'g'risida gapirish ancha mushkul, chunki ma'naviy meros ma'naviy madaniyat doirasiga kiradi. Shunday ekan madaniyat nima? Madaniyat tushunchasini izohlashga bag'ishlangan ko'p ilmiy adabiyotlar mavjud. Madaniyat tushunchasiga berilgan ta'riflar soni 260 tadan oshib ketgan. Mualliflar bu tushunchaga har biri o'z nuqtai-nazaridan yondashadilar. Bunga sabab, madaniyatning ko'p qirrali, murakkab, ma'naviy-ijtimoiy hodisa ekanligi, uning inson va jamiyat hayotining barcha qirralarni qamrab olganligidir. Madaniyatga berilgan ta'riflarda mualliflarning fikrlarini umumlashtiruvchi tomonlar mavjud. Shu jumladan, ularni umumlashtiradigan bo'lsak, madaniyat tushunchasi keng ma'noda insoniyatning butun tarixiy taraqqiyot jarayonida yaratgan va yaratayotgan barcha moddiy va ma'naviy boyliklarining yig'indisini ifodalaydi. Ko'rinadiki, madaniyat insonning moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratish va o'zlashtirishdagi faoliyatini ifodalaydi. U insoi aql-idroki, iste'dodi va mehnati mahsulidir. Yuqorida aytilganidek, madaniyat juda murakkab ko'p qirrali

ma'naviy-ijtimoiy hodisa bo'lib, ijtimoiy hayotning moddiy-texnik, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va boshqa sohalarini, inson mehnat faoliyatining barcha samaralarini o'zida qamrab oladi. Sirasini aytanda, xalq ommasi tomonidan yaratilgan hamma moddiy va madaniy-ma'naviy boyliklar madaniyatga kiradi. Madaniyat deyilganda, mehnat qurollarini yaratish va ulardan foydalanish fan-texnika yutuqlari va ularni ishlab chiqarishga joriy qilish, kishilarning ishlab chikarish va ijtimoiy ko'nikmalari, mehnatni ijtimoiy tashkil etish, salomatlikni saqlash ishini yo'lga qo'yish aholi o'rtasida bilimlarning yoyilish darajasi va ma'lumot, umumiy, umumiy majburiy va oliy ta'limni amalga oshirish, adabiyot va san'at asarlari, ijtimoiy, falsafiy, diniy g'oyalar va shu kabilar nazarda tutiladi. Ko'rinadiki, madaniyat odamzod aql-idrokining eng yuksak cho'qqilarigacha bo'lgan narsalarning hammasini qamrab oladi. U inson faoliyatining faqat moddiy natijalarinigina emas shu bilan birga kishilarning mehnat jarayonida voqe' bo'ladigan bilim boyliklari, tajribalari, qobiliyatlari, ishlab chiqarish va kasb malakalari, o'zaro munosabatlarini ham o'z ichiga oladi. Umuman kishilik jamiyatini madaniyatsiz, xususan ma'naviy madaniyatsiz tasavvur qilish qiyin. Jamiyat, inson bor ekan u ma'lum madaniyatga ega, busiz bo'lishi mumkin emas.

Asosiy adabiyotlar

1. Hamdamov U., Qosimov A. Jahon adabiyoti. T.: "Barkamol Fayz Mediya", 2017.
2. Артаманов С.Д, и др. История зарубежной литературы XVII-XVIII в.в.-М., 1989
3. Зарубежная литература XIX века.-М., 1989.
4. Зарубежная литература XX века.-М., 2000

XORAZMDAN YANGRAGAN O'CHMAS SADO (Bozorboy O'rinov ijodiga bir nazar)

Furqat Omonkeldiyev

O'zMMSI 4-kurs "an'anaviy xonandalik" bolimi talabasi
Ilmiy rahbar: O'zMMSI "Maqom xonandaligi"
Kafedrasini mudiri, dotsent Shavkat Matyoqubov

Annotatsiya: Ushbu maqola Xorazmda yashab ijod qilgan bastakor, Xorazm maqomlari bilimdoni, ustoz-shogird an'anasi davomchisi, pedagog Bozorboy O'rinov haqida. Uning ijodidagi Xorazm ashulachilik san'ati hamda Xorazm maqomlari uchun ko'rsatgan beqiyos hizmatiga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: musiqa, bastakor, maqom, Xorazm maqomlari, Panjgoh.

Аннотация: Статья о «бастакоре» Базарбай Уринове, «бастакоре», жившем и творившем в Хорезме исследователе Хорезмских макомов, продолжателе «устаз-шагирдской» традиции. Его творчество посвящено искусству хорезмского пения и его вкладу в Хорезмский макомов.

Ключевое слово: музыка, композитор, маком, Хорезмские макомы, Панжгох.

Annotation: An article about the "bastakor" Bozorboy Urinov, the "bastakor" who lived and worked in Khorezm, the researcher of the Khorezm maqoms, the successor of the "ustaz-shogird" tradition. His work is dedicated to the art of Khorezm singing and his contribution to the Khorezm maqoms.

Key words: music, composer, maqom, Khorezm maqom's, Panjgoh.

Inson umrining asl mohiyati o'zidan o'chmas bir iz qoldira olishi, bu uning hayot ila mamoti kabi, eng buyuk orzu istagi hamdir. Aynan bitta sohada o'zini mahoratini, bor kuchini ko'rsata olsa va shu soha rivojiga hissa qo'shsagina o'zidan nimadir qoldirgan hisoblanadi. Kimdir o'z hunari bilan, masalan, haykaltarosh yaratgan o'chmas san'at asari ila, shoir yozuvchilar esa tarix zarvaraqalarida bitilgan buyuk asarlari bilan, ahli ilmlar bo'lsa, ommaning bilim saviyasiga bevosita yangiliklarni va iymon e'tiqodiga bo'lgan sahih qarashlarni rivojlantirish orqali nom qoldirishi mumkin. Bu borada vatanimiz sarhadlarini qo'riqlayotgan mard va jasur o'glonlarimiz, kechani kecha, kunduzni kunduz demay xizmat qilayotgan harbiylarimiz ham mustasno emas. Zero, davlatda tinchlik hukm surar ekan, jamiyatda rivojlanish o'sish va xalqning zamonga bo'lgan mehr muhabbati ila yangiliklari tobora oshib boraveradi.

Shu o'rinda yana bir kasb egalarini tilga olib o'tmoq ayni muddao bo'lar edi. Ular xalqni dardini, orzu istagi-yu umidlarini o'z ijrolarida xonish aylagan va shu bilan birga ulug'vor maqsadlar asosida qalamini tebratib sozini chalgan musiqa ahli vakillaridir. Ayni maqolamizning qahramoni ham soz va nag'mada o'z so'zini ayta olgan, Xorazm maqomlarining bilimdoni, iste'dodli bastakor Bozorboy O'rinovdir. U butun umri va ijodiy faoliyatini Respublikada havaskorlik va professional musiqa san'atini rivojlantirishga bag'ishladi. Necha asrlardan beri ustoz-shogird an'anasi talqinida bizgacha yetib kelgan bebaho boyligimiz va milliy musiqamiz gultoji bo'lmish maqom san'ati, aynan Xorazm maqomlarini bugungi kun ijrosida, Respublika teleradiokompaniyalari oltin xazinasining magnit tasmalari va videotasvirlariga yozdirishdek dolzarb hamda savobli ishlarni amalga oshirdi. Qolaversa, Xorazm teleradiokompaniyasi maqom jamoasining badiiy rahbari bo'libgina qolmay, jamoa ijrosidagi Xorazm maqomlarining Rost, Buzruk, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq va Panjgoh maqomlarini aytim yo'llari(Nasr bo'limi)ni, ma'lum bir lad tizimi asosida notaga oladi.

Iste'dodli bastakor 1951-yilda Xorazm eli, Xonqa tumanida ishchi oilasida tavallud topadi. 1966-1970- yillarda Matyusuf Xarratov nomidagi Urganch Davlat musiqa bilim yurtida tahsil olgan ijodkor, 1970-1974-yillarda Toshkent Davlat pedagogika institutining musiqa fakultetida ta'lim oladi. O'z bilimlaridan yetarlicha baza to'plagan yosh bastakor 1974-yildan Xorazm viloyati Xonqa tumani Bolalar musiqa va san'at maktabi o'qituvchilik bilan o'z ijodiy hamda mehnat faoliyatini boshlaydi. Undan tashqari bir qancha joylarda ansabl badiiy rahbari bo'lib, jumladan 1976-1979-yillarda Oxunboboyev jamoa xo'jaligida "Sarapoyon gullari", 1980-1987-yillarda Xonqa markaziy madaniyat uyi qoshidagi "Dilorom" ashula va raqs xalq ansabllarini boshqaradi.

Bozorboy O'rinov o'tmish ijodkorlari an'anasiga sodiq qolgan holda ularning ishlarini davom

ettirib, Xorazm "Qal'abanda" va "Rok" turkumlarining yo'qolib borayotgan qismlarini yangidan bastalab to'ldirish bilan birga, o'zi ham 20 dan ortiq an'anaviy maqom yo'llaridagi ashulalar yaratgan.

Bastakor haqida O'zbekiston kompozitorlar uyushmasi raisi, kompozitor Rustam Abdullayev shunday deydi: "Bozorboy uyushmamizning a'zosi, iste'dodli bastakorlarimizdan biridir. Uning musiqalari jo'shqin, jozibali va tezda esda qoluvchi, yoqimli, original-professional asarlar bo'lib, bastakorning "Muallimlar", "Vatan posbonlari", "Mustaqillik qasidasi", "Vatan", "Mehr nurin sohib yashang, odamlar", "Manguberdi-vorisimiz" nomli xor va vokal asarlari, hamda "Yurtimizda shodiyona" vokal - xoreografik syuitasi nufuzli Respublika qo'shiq bayramlarida zo'r mahorat bilan ijro etilib, laureatlik diplomlari va pul mukofotlari bilan taqdirlandi. Ayniqsa. uning 1997 yilda xalqaro YUNESKO tashkiloti hamkorligida o'tkazilgan Xivaning 2500 yillik yubileyida ijro etilgan "Sizmusiz" qo'shig'i tomoshabinlar va chet ellik mehmonlarning olqishiga sazovor bo'ldi.

Uning Respublika Mustaqillik va Navro'z xalq bayramlarida Xorazm badiiy jamoasi tomonidan to'laqonli ijro etilgan "To'ya galing", "Shoshma qizcha", "Lachakingnan-ov", "Kampirjon aynonin, gal qujoqa", «Xorazmda Xiva bor», "Chopqida chopilg'angina", "Qovun savdosi" kabi 10 dan ortiq o'ynoqi, sho'x shodon zamonaviy folklor asarlari tomoshabinlar va chet ellik mehmonlarni hayratga solgan.

Maxsus bayram dasturlariga kiritilgan bu hayratomuz tomoshalar sun'iy yo'ldosh orqali ko'plab horijiy davlatlar telekanallarida namoyish etilganligi, Bozorboyning olamshumul, ulkan ijodiy yutug'idir".

Qahramonimizning ijodiy mevalari tarixiy va dolzarb mavzularda oltita spektakl, uchta videofilmga musiqa, Vatanga sadoqat va vatanparvarlik ruhida yozilgan 30 dan ortiq yirik xor va vokal asarlari, 50 dan ortiq lirik qo'shiqlar, 20 dan ortiq milliy estrada yo'nalishidagi qo'shiqlar, 30 ga yaqin bolalar qo'shiqlari, folklor va ansambl jamoalari uchun 40 dan ortiq hazil va hajviv qo'shiqlar, hamda sho'x kupletlar, 20 dan ortiq maqom tarzidagi original ashulalar yaratib, o'zbek milliy musiqa san'ati rivojiga salmoqli hissa qo'shdi.

Ijodkor umrining oxirigacha o'z faoliyatini pedagogik yo'nalishda olib bordi. O'zi tahsil olgan Urganch san'at ko'llejida ko'plab shogirdlar yetishtirish, o'z bilganlarini kelajak avlodga qoldirish, Xorazm maqomlarini targ'ib qilishga sarf qildi. Ayniqsa uning Xorazm maqomlari uchun qilgan xizmatlari, umuman o'zbek maqomotida o'chmas bir iz qoldirgan desak mubolag'a bo'lmagan bo'lar edi. Xususan, Xorazm 6 yarim maqomining 7 maqomga to'ldirilishi bunga asos bo'ldi. Panjgoh maqomining aytim yo'llarini to'ldirish uning nomini abadiylashtirdi.

1. Tani maqom
2. Tarona
3. Suvora
4. Naqsh
5. Faryod
6. Ufor

Ushbu maqom sho'balari aynan Panjgoh maqomining aytim yo'llari bo'lib, bastakor ilmiy izlanishlarining yorqin namunasi bo'la oldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmad Hamidovich Jabborov. O'zbekiston bastakorlari va musiqashunoslari. Toshkent "Yangi asr avlodi" 2004.
2. Otanazar Matyoqubov. Maqomot. Musiqa nashriyoti Toshkent 2004.
3. Ro'znomalar: Xorazm madaniyati va san'ati 2004-yil iyul; Xorazm madaniyati san'ati 2004-yil, avgust.

TEACHING ENGLISH COMMUNICATIVE METHODS IN RELATION TO ART AND CULTURE

Haydarova Sarvinoz Zuhriddinovna

EFL teacher, Namangan Institute of Engineering and technology

E-mail address: sarvinozkhon2020@gmail.com

Abstract: The article is devoted to the problems of methods of teaching English in intensive language courses in Uzbekistan. Some advantages of the communicative method of language teaching are considered. Active forms of learning, in particular role-playing games, are analyzed. Examples of some of the games that are used in language courses are given. It contains a spectrum of orientations of role play - didactic, developmental and socializing.

Key words: communicative technique, role play, intercultural interaction, multicultural world.

Introduction. In the world of English language teaching methodology, there is a constant debate about which methodology for learning English is the best. Classical scholars say this traditional way of learning a language is preferred. After all, it includes practicing all four basic language skills: speaking, listening, reading and writing. It also expands vocabulary and improves pronunciation. Proponents of the communicative technique point to the disadvantages of this technique. Firstly, with a comprehensive study of the language, there is no time left for purely conversational practice, and secondly, teachers, as a rule, are not native speakers of the language. Therefore, if a person's goal is to learn how to communicate, then in this case the communicative technique suits him more.

The relevance of this research lies in the differentiation of classical and communicative methods. Analysis of research and scientific publications shows that the problem of teaching methods attracts the attention of many famous scientists and educational practitioners. Among them are Stronin M.F., Ushinsky K.D., Melnik I.M., Toporov A.O., Anikeeva N.P. and others. The purpose of this article is to review and try to classify various methods of learning English, defining their principles and methods of their effective application in practice. Everything is changing rapidly in the modern world. The methods of learning English are also changing. More and more educational centers use video materials, multimedia, role-playing games in their work. It is believed that learning a language will be effective only if a person enjoys the process itself, and does not motivate himself only by the fact that learning a language is a necessity. The main goal of learning English is not only the formation and development of the communicative culture of people studying the language, but also their teaching the practical mastery of the English language. Now language teaching has become more applied, while earlier it was more theoretical in nature. The role of the teacher has also changed. A dictator - a teacher is not able to provide students with the freedom of choice that is necessary in the process of learning English. Such a teacher was replaced by an intermediary teacher, an observer teacher, just a leader. Although the role of the teacher in this case is not the main one, his influence on the audience, which, in turn, becomes more intimate, does not decrease, but, on the contrary, increases. It is the teacher who is the organizer of group interaction, encourages students to communicate with each other with maximum effect, interest and benefit. In the classroom, students are no longer limited in the choice of language means and speech behavior. The teacher also has the opportunity to choose any teaching methods and techniques - role-playing games, trainings, exercises. Now, more than ever, an English teacher has the ability to select any teaching aids, as well as the ability to create, combine and modify material based on the needs of students. Therefore, in modern conditions, the role of the teacher is also changing. The English teacher is now increasingly acting as a partner and consultant. He no longer focuses on the study of outdated topics; topics are determined by the reality of those events that their participants are experiencing. [four; p.22] The development of the lesson plan is carried out together with its participants during the lesson, and not in advance. The approach to teaching English has changed a lot. Previously, priority was given to the classical or, as it is otherwise called, the fundamental method of teaching English. The tasks used in this technique are rather monotonous - reading the text, translating and doing text exercises. When studying topics, only one function of the language is realized - informative. The classical approach is based on the understanding of language as a real and full-fledged

means of communication, which means that all language components - oral and written speech, listening, etc., must be developed in students in a systematic and harmonious manner. This holistic approach aims to develop students' ability to understand and create speech, compare two language systems, and teach grammar rules. A teacher using modern methods of teaching English should try to help his students to show their individuality, to develop independence of thought. [one; p.98] Modern methods of learning English also offer a creative approach to learning: poetry, sayings, films and sports broadcasts. You can turn on the tape recorder and listen to the song, and then try to parse the words of the song and translate them into Uzbek.

Interestingly, almost all students say that the main purpose of their visit is to communicate in English. Indeed, grammar or some new vocabulary can be learned independently, while it is impossible to gain experience in communication on your own. Immersion in a language environment is a very effective method of learning English. Thus, we can conclude that the use of the communicative methodology in teaching English to foreign students in intensive language courses in the Uzbekistan has its advantages over the traditional methodology due to active forms of learning, one of which is role play. Students enrolled in this technique can use their knowledge creatively, learn English quickly and effectively, and acquire language practice.

References:

1. Anikeeva N. P. Psychological climate in the team [Text]: scientific publication / N. P. Anikeeva. - M.: Education, 1989. -- 223 p.
2. Miller IM Toporov AO Using game methods in psychological practice: a tutorial. - Kharkov: KhSU, 1992. -- 6p.
3. Stronin MF Educational games in the English lesson [Text] / MF Stronin - M.: Education, 1984--370 p.
4. Ushinsky KD Man as a subject of education: the experience of pedagogical anthropology. - M.: FAIR-PRESS, 2004. -- 267s. Key terms (automatically generated): English, communication, student, role play, game.

“SOXTA OMMAVIY MA’DANIYAT”GA QARSHI KURASH VA MILLIY MA’DANIYATNI SAQLAB QOLISH

Ibrohimov Saidakbar Ilhom o’g’li

Toshkent shahar yuridik texnikumi 1-kurs talabasi

Telefon: +998 99 362 72 32

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda keng shakllanib ulgurgan ommaviy ma’daniyat haqida so’z yuritiladi va soxta ma’daniy qarashlarga qarshi kurashish usullari muhokama qilinadi

Kalit so’zlar: ma’daniyat, soxta ommaviy ma’daniyat, milliylik, vandalizm, alkogalizm, tatuirovka, globallashuv, musiqa, milliy qadriyatlar.

Bugungi kunda yoshlarimiz o’ziga xos tushunchalar davrida yashab kelmoqda. “Ommaviy ma’daniyat” ota-bobolarimiz “qora” degan narsalarni “oq”, “oq” degan narsalarni “qora” deb tushuntirmoqda. Soxta ommaviy ma’daniyatni rivojlanishiga “globallashuv jarayoni” asosiy omil bo’lib xizmat qilmoqda. Kelin endi globallashuv so’ziga ta’rif beramiz. Globallashuv — bu hayot sur’atlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir. Yana, globallashuv millat va elatlar, mamlakatlarning madaniy, ma’naviy, iqtisodiy jihatidan uyg’unlashuviga olib keladigan jarayondir. Biz shuni unutmashimiz lozimki, har bir yaxshi narsaning bir salbiy tomoni bordur. Shunday ekan bir har kim turli yangiliklarga ro’baro bo’lar ekan, uning yaxshi jihatlarini o’ziga singdirmog’i kerak. Bunga yorqin misol qilib Mahatma Gandining globallashuv jarayoni haqida aytgan fikrini keltirishimiz mumkin. Mahatma Gandiga “Globallashuv jarayoniga qanday qaraysiz?” deyishganida, u shunday javob bergan ekan: “Men tashqaridagi bo’rondan qo’rqib, derazamni yopib qo’ya olmayman, chunki menga toza havo kerak. Shu bilan birga toza havo kerak deb derazamni katta ochib ham qo’ya olmayman, chunki mening uyimni chang-to’zon bosib ketishini hohlamayman. Soxta ommaviy ma’daniyatni turlari nihoyatda ko’p. Masalan: tatuirovka, vandalizm, alkogalizm, tor va ochiq kiyinishlar, o’z tanasini o’zgartirish va hokazo.

Islom Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asarida ommaviy madaniyat degan niqob ostida axloqiy buzulish va zo’ravonlik, individualizm, egosentirizm g’oyalarini tarqatish, kerak bo’lsa, shuning hisobidan boylik orttirish, boshqa xalqlarning necha ming yillik an’ana va qadriyatlarini, turmush tarzining ma’naviy negizlariga bepisandlik, ularni qo’parishga qaratilgan tahdidlar odamni tashvishga solmay qo’ymaydidegan teran fikrlar bildirildi.

«Ommaviy madaniyat»ning bir korinishi bu «Gotlar»dir. «Gotlar» (ingliz tilidan «goths») — gotlar, varvarlar, madaniyatsiz odamlar, johil va nodonlar deb tarjima qilinadi) axloqsizlik, g’ayriinsoniylik kabi illatlarni targ’ib qiluvchi submadaniyat bo’lib, XX asrning 70-yillari oxirida Buyuk Britaniyada paydo bo’lgan. Xususan, 1982-yilda «Betkav» klubining ochilishi got hayot tarzini targ’ib qilishda katta o’rin tutgan. Aynan ularning faoliyati natijasida gotik-rok musiqiy janri yuTatuirovka asboblari bilan hepatit B, S hamda OIV infeksiyasini yuqtirib olish juda oson. Tatuirovkasi bor insonlarning hepatit S kasalligiga chalinish xavfi oddiy odamlarga qaraganda 9 baravar yuqori bo’ladi. Gotlar 95 zaga kelib, ingliz yoshlari orasida mashhur bo’la boshlagan. «Gotlar» harakatining asosiy g’oyasi o’limni romantiklashtirish, iztirob, azob-uqubat, ifloslikdan rohatlanishdan iboratdir.

Alkogalizm – bu spirtli ichimliklarni mudom ichaverish oqibatida ro’y beradigan surunkali kasallik, ashaddiy ichkilik bozlik. Alkogol mahsulotlarni ko’p ichaverish insondan alkogolga haddan ortiq maylning oshishiga va unga bo’lgan tolerantlikning oshishiga olib keladi. Mudom alkogol mahsulotlarini ichish insonni erta qarishiga, nogiron bo’lib qolishiga olib keladi. Inson spirtli ichimliklarni mast bo’lib qoishiga sababchi bo’ladi, va u turli salbiy oqibatlarga olib keladi.

Bu kabi illatlarni sanab sanog’iga yeta olmaymiz. Bu kabi illatlarni kamaytirish uchun inson, menimcha ijtimoiy sohalarga ko’proq qiziqishi kerak. Ko’proq kitob o’qishi, san’atga ma’daniyatga qiziqishi kerak menimcha. Chunki kitob o’qigan insonni tafakkuri keng bo’ladi. Yaxshini yomondan ajrata oladi. Bilimini oshiradi.

Musiqaga qiziqqan insonning qalbida hayotga bo’lgan muhabbat uyg’onadi. Fikr yuritish doirasi kengayadi. Eng muhimi asrlardan meros bo’lib o’tayotgan ma’daniy meroslarimizga qiziqish uyg’onadi. Musiqa ta’limi va san’ati insonni ma’naviy-ahloqiy, ijtimoiy-siyosiy tafakkurini rivojlantirishda asosiy omil sifatida shaxsning shakllanishiga kuchli ta’siretadigan ijtimoiy manbadir. U oilada, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida, umumta’lim maktablari va maktabdan

tashqari ta'lim muassasalarida musiqa mashg'ulotlarini maqsadga muvofiq tarzda uyushtirilsa, yosh avlodni ma'naviy ichki dunyosini boyitishda muhim bo'lib xizmat qiladi. Musiqa - chegara va masofa bilmaydi, ijrochi ham tanlamaydi.

Milliy ma'daniy qadriyatlarimiz bizning eng katta boyliklarimiz hisoblanadi. Chunki ular o'zlarida ming yillik an'analrni o'zida mujjasam etgan. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan isloxlarning pirovard maqsadi huquqiy demokratik davlat va ochiq fuqarolik jamiyati qurishdan iborat. Bu jarayonda moddiy va ma'daviy hayot uyg'unligi erishishga aloxida e'tibor qaratilmoqda Chunki Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asrida "insonga xos orzu-intilishlarni ro'yobga chiqarish, uning ongli hayot kechirishi uchun zarur bo'lgan moddiy va ma'naviy olamni bamisoli parvoz qilayotgan qushning ikki qanotiga qiyoslasak, o'ylaymanki o'rinli bo'ladi." – deya ta'kidlaganlaridek, ular uyg'un va mutanosib rivojlanmas ekan jamiyat taraqqiyoti bir yoqlama bo'ladi va turli kamchiliklarga olib keladi. Shunday ekan biz, ommaviy madaniyat odamlarni real hayotdan uzoqlashtirib, ularni xayollar (illyuziya) olamiga yetaklashini unutmasligimiz kerak.

Xulosa o'rnida shuni ayta olamanki soxta ommaviy ma'daniyat bizni reallokdan uzoqlashtiradi. Milliy an'alirimizni yo'qolishiga sabab bo'lar ekan. Bunga asosiy sabab insonning o'zida. Chunki inson zoti bo'sh vaqtini to'g'ri taqsimlay olmaydi. Vaqtini taqsimlay olmaganidan keyin, ana shunday keraksiz narsalarga vaqt sarflaydi. Shunday ekan, ilm-fan, texnika taraqqiyoti jadallashishi bilan birga, ming afsuski, insoniylik qoidalariga zid bo'lgan "ommaviy madaniyat" niqobi ostidagi turli illatlar ham kuchayib boraveradi. Zero, mustaqillik yillarida milliy ma'daniyatimizmi o'rganish, rivojlantirish va yosh avlodaga sof holatda yetkazish maqsadida ko'plab ishlar amalga oshirilgan ekan, biz ham bunga o'z hissamizni qo'shib, milliy ma'daniyatimizni hurmat qilmog'imiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Islom Karimov. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" T., "Ma'naviyat" nashriyoti 2008 y.
2. "Dunyo dinlari tarixi" 11-sinf. Darslik. Toshkent «Yangiyo'l Poligraf Servis» 2017
3. A. Erkayev. "Ma'naviyat va taraqqiyot" T., "Ma'naviyat" nashriyoti., 1999 y.
4. <https://ru.wikipedia.org/>

SAN'AT TURLARINING O'ZARO ALOQADORLIGI

Maqsadova Zuxraxon Qahramon qizi
Qoraqalpoq davlat universiteti 1-kurs talabasi

Annototsiya. Ushbu maqolad san'at turlari, xususan, adabiyot va teatrning o'ziga xosliklari haqida fikr yuritiladi. Muallif san'atning inson hayotidagi ahamiyati va jamiyat taraqqiyotidagi mohiyatini ochib berishga harakat qilgan.

Kalit so'zlar. San'at, adabiyot, teatr, xalq, millat, jamiyat, estetika, ruhiyat.

San'at- estetik tadqiqot obyektining umumiy nomi, mushtarak tushuncha. Xususiy tushuncha sifatida u voqelikni go'zallik va xunuklik, ulug'vorlik va tubanlik kabi qadriyatlar va aksilqadriyatlar orqali muayyan xil, tur hamda janrlar doirasida in'ikos ettiradigan badiiy ijod mahsulini anglatadi. Shu bois san'atni xil, tur va janrlarga bo'lib, estetik tadqiq etish odat tusiga aylangan. Biroq ana shu "bo'lib o'rganish", ya'ni tasniflashtirish, turkumlashtirish bir qarashda osondek ko'rinsa-da, aslida estetikadagi murakkab va chalkashliklarga to'la muammo sanaladi. Bu borada o'nlab nuqtayi nazarlar bor. Adabiyot so'z san'ati degan tushunchaga izoh bersak. Ilohiy kitoblarda aytilishicha so'z, dunyodagi barcha narsalarning asosidir. Rivoyat qiladilarki "Tangri kunlarning birida "Yaral"-deya xitob qiladilar va shu so'z kuchi bilan butun olam va undagi jamiki narsalar yaratiladi. So'z ana shunday cheksiz qudratga ega. Har qanday insonning hayotida juda katta ahamiyatga ega bo'lgan badiiy adabiyot ana shunday ilohiy qudratga ega so'z bilan ish ko'radigan san'at turidir. Shuning uchun badiiy adabiyotni –so'z san'ati deb ataymiz. San'atning bir qancha turlari mavjud: haykaltaroshlik, rassomlik, naqqoshlik va hakazo. Bu san'at turlari bir taraflamadir, yani narsani hozirgi holatini ifodalaydi. Adabiyot esa hozirgi holatini qanchalik ishonarli aks ettirsa, uning o'tmishini ham, kelajagini ham shunchalik ta'sirchan va jonli aks ettira oladi. Badiiy adabiyotda tasvirlanayotgan hayot bizga taaluqli bo'lmasa ham, biz shu asar qahramonlari bilan go'yo taqdirdosh bo'lib qolamiz. Badiiy asar hissiyotimizga, tuyg'ularimizga ta'sir qiladi, yuragimizni bezovta iladi. Kitob varaqlari ichidan qahramonlarning holatiga befarq bo'ladigan odam atrofidagi tirik kishining dardu-quvonchlariga loqayd bo'la olmaydi. Yozuvchining tuyg'ylari nechog'li kuchli, nigohi o'tkir, dardlari salmaqli, tili biyron bo'lsa, o'quvchi uning asarlariga shunchalik qattiq beriladi. Buning ustiga badiiy asarlarining o'ziga xos musiqaviyligi, ohangdorligi, so'zlarni ajib bir mahorat ila ishlatilishi tufayli paydo bo'lgan holat, ijodkorning dunyoni tasvirlashdagi o'ziga xosligi kitobxonni o'ziga rom etadi. Endi Rauf Parfining "Tong otmoqda..." deb nomlangan she'ridan bir parchani o'qib ko'raylik:

Tong otmoqda.

Tong o'qlar otar,

Tong otmoqda, quyosh zambarak

Yaralangan yer shari yotar,

Boshlarida yashil chambarak

Shoir tong otishi qanday sodir bo'lishini batafsil tasvirlab, nima uchun shunday bo'lganligini tushuntirib berayotgani yo'q, balki mavjud hayotiy holatdan go'zal badiiy manzara yaratmoqda. Bu manzarada tabiatshunoslik yohud geografiya ilmidag ixborotlarda bo'lmagan bir narsa bor: u ham bo'lsa, shoirning tuyg'ulari kechinmalari! Shoir tong otish jarayonini juda go'zal tasvir etadi. O'quvchini ham tongning chindan-da chiroyli otishiga ishontiradi. Quyoshning zambarak bo'lib "o'qlar (nurlar)" otishi, o'sha nurlardan Yerning yaralanishi va bu yaralanish tufayli o'lim emas, balki boshida "yashil chambarak" – hayot mavjud ekanligi juda ham o'ziga xos, ta'sirchan ifodalangan. Ayni damda she'rda ma'lum darajada ilmiy axborot ham yo'q emas. O'quvchining aqliga tabiat hodisalari to'g'risida qandaydir ma'lumotlar ham beradi. Badiiy adabiyot san'atning boshqa turlaridan asosiy ish quroli ham, asosiy materiali ham so'z ekanligi bilan farq qiladi. Teatr san'ati. Insoniyat ma'naviy hayotida teatr san'ati juda qadimdan o'z o'rnini yo'qotmay keladi. Bundan bir necha ming yillar avval qadimgi Hindiston, qadimgi Xitoy va qadimgi Yunonistonda dastlab teatr bir kishilik sahnadan iborat bo'lgan, keyinchalik ikki kishilik sahnadan, undan keyingina jamoaviy san'at turiga aylangan. Ya'ni spektakl jamoaviy ijod mahsulidir- rejissyor, dramaturg, aktyor va rassomning ijodiy izlanishlari natijasida o'laroq yuzaga keladi. Teatr san'atining o'ziga xos jihati shundaki, unda sahna asari tomoshabin oldida yaratiladi, o'sha rejissyor, sahnaga qo'ygan o'sha aktyorlar o'ynagan bugungi spektakl kechadigan farq qiladi. Bu sahna san'atning doimiy

ijodiyligini ko'rsatadi, bugungi ijodga aktyor nimanidir qo'shadi yoki undan olib tashlaydi. Bu uning ruhi, ijodiy kayfiyati, ikki yoki uch kunlik o'sishi bilan bog'liq. Xulosa qilib aytganda ilmiy xulosalarimiz umumjahoniy ildizga ega bo'lgan milliy estetikamizda bu boradagi dastlabki nazariy yondashuvlardir. Biroq ularni mutlaqlashtirishdan yiroqmiz, asosiy maqsad talabalar va domlalarda mustaqil fikrlash malakasini yuksaltirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. - Т.: Маънавият, 2008.
2. Адабиётга эътибор-маънавиятга, келажакка эътибор. // ЎзАС, 2009 йил, 3 июл.
3. Миллий уйғониш ва ўзбек филологияси масалалари. - Т.: Университет, 1993.

МИЛЛИЙ МАДАНИЯТДА МЕНТАЛИТЕТ ВА УНИНГ ЖАМИЯТНИ РИВОЖИДАГИ ЎРНИ

Наима Пулатова
ЎзДЖТУ ўқитувчиси
Телефон: +998909965153
naimapulatova@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада ўзбек халқининг қадимий давлатчилик анъаналари, этник тарихи ва этногенезига бағишлаган қатор салмоқли тадқиқотлар, менталитет тушунчасининг мазмуний ҳамда психологик тавсифлари ҳақида ёндашга.

Калит сўзлар: психологик тавсифлар, этногенез, миллатлараро тотувликни, маданий интеллект, диний бағрикенглик, халқаро дўстлик, миллат ва элат, осойишталик, барқарорлик, динлараро зиддиятлар, миллатлар манфаатларини уйғунлаштириш, Миллатлараро тотувлик гоёси.

XXI аср ўзбек халқи тарихи ва миллий қадриятларини ўрганиш соҳасида янги зарварақларни муҳрламоқда. Бугунги кунда тарихимизнинг номаълум босқич ва қирралари қайтадан кашф этилмоқда. Ўзбекистан мустақиллигидан сўнг ўзбек халқининг қадимий давлатчилик анъаналари, этник тарихи ва этногенезига бағишлаган қатор салмоқли тадқиқотлар яратилмоқда.

“Маданият менталитети, бу – ижтимоий фалсафий тушунча бўлиб, ижтимоий борликда тарихий субъект (халқ, миллат, этнос, ижтимоий гуруҳ, индивид) нинг ижтимоий-маданий ҳолатини намоён этувчи идеал ҳақиқат ҳисобланади. У турмуш тарзининг географик, этник, ижтимоий-маданий ва цивилизацион шароитларининг тарихан узоқ ва етарлича барқарор ўзаро таъсири натижасида шаклланади ҳамда фаолиятнинг турли хиллари, шунингдек, ижтимоий-психологик йўналишларда ҳам намоён бўлади. Шунингдек, менталитет тушунчасининг мазмуний ҳамда психологик тавсифлари турли илмий адабиётларда турлича берилган. А.Бегматовнинг фикрига кўра, миллий маданият менталитетнинг мазмуний тавсифлари куйидагилар:

1) Маданият – жамоавий ва индивидуал онгнинг чуқурлиги, у ўз ичига онг остини ҳам қамраб олади. Менталлик – индивид ёки ижтимоий гуруҳнинг ҳаракат қилиш, фикр қилиш, ҳис қилиш ва дунёни муайян жиҳатдан тушуниш майли ва йўналишлари мажмуидир.

2) Маданият – анъанавий, миллий одатлар, турмуш тарзи, фикрлаш, ахлоқ билан аниқланувчи дунёни ҳис қилиш, дунёни қабул қилишдир.

3) Маданият – муайян инсонлар бирлиги ёки гуруҳ учун хос бўлганаклий одатлари, эътиқоди, психик шаклланиш мажмуаси, шунингдек, аклий ҳолат... ўзни тутиш одоби, фикрлаш, бирор нарса ҳақида мулоҳаза юритиш мажмуидир.

Бу таърифлардан маълум бўладики, менталитет тушунчасининг мазмуни халқ, миллатнинг тарихан шаклланган ижтимоий, психик, психологик, этник шаклланганлик ҳолатини ифодалайди.

Унинг психологик тавсифлари эса менталитетни психологик категория сифатида кўрсатади. Қуйидаги таърифларда менталитет “мулоҳаза қилиш”, “ҳис-туйғу”, “эҳтиёж”, “мотив”, “идеал”, “мойиллик”, “стереотип” каби тушунчалар орқали ифодаланган:

1) Менталлик (менталитет) – аниқ ифодаланмаган ва тўлиқ англаб етилмаган фикрлаш тарзи. Бунда тадқиқотчи менталитет тушунчасининг ноаниқлиги, мужмаллигини кўрсатишга ҳаракат қилади.

2) Менталитет – муайян индивид ёки индивидлар гуруҳини характерловчи онглик даражаси.

3) Менталитет, бу – муайян индивид ёки гуруҳга хос бўлган фикрлаш, дунёни қабул қилиш, руҳий ҳолатининг кўринишидир. Келтирилган мисолларда менталитет атамаси психология фанининг объекти сифатида намоён бўлаётганини кўриш мумкин. У шунчалик кенг қамровли ва мавҳум тушунчаки, шу сабабдан ҳам бу атама бир неча фанларнинг тадқиқот объектига айланган.

Келтирилган деярли барча таърифларда менталитетнинг муайян индивид ёки кишилар гуруҳига хослиги таъкидланади. Шунингдек, улар ушбу тушунчани кўпроқ онгга боғлиқ ва

ақлий ҳодиса сифатида кўрсатадилар. Яъни, у муайян кишилар гуруҳига хос бўлган одат, турмуш тарзи, ахлоқ ёки одоб меъёрлари эмас, балки шу ва шу каби тушунчаларнинг кишилар онгида шаклланганлик даражаси, уларнинг қабул қилинганлик ҳолатини ифодаламоқда.

Олим ва тадқиқотчи Ж.Дюби эса менталитетни система сифатида олиб қарайди. Уни тарих объекти деб атаб, системани ташкил қилувчи элементлар бир-бири билан узвий боғлиқ, деб таъкидлайди. Бу элементлар эса образлар, тасаввурлардан иборатдир. Дунё ва бу дунёда ўзининг тутган ўрни инсоний тасаввурлар асосини ташкил этади. Бу эса уларнинг хатти-ҳаракатлари ва ўзини тутишини белгилайди, деб ёзади Ж.Дюби.

В.Колесов турли миллатларда ушбу ифодалар турлича кўринишда етакчилик қилишини айтади. Масалан, европа менталитетида бошланғич тушунчалар, яъни “идрок” – “ақл” – “тафаккур” – “фикрлар образи” етакчи аҳамиятга эга. Славян, шу билан бирга, рус менталитетида эса “руҳий ҳолат” – “руҳий мажмуа” – “қалб” муҳим ўрин тутди. В. Колесовнинг бу фикрларидан хулоса қилиш мумкинки, рус менталитетида хиссий, руҳий ҳолат, ахлоқ, қадриятлар алоҳида ўрин эгаллайди.

Хулоса қилиб айтганда, маданият менталитети – онг, ўз-ўзини англашнинг муайян йўналганлиги. Бу дунёқараш даражасига ҳам, этноснинг ижтимоийпсихологик ҳолатига ҳам боғлиқ. Миллий характер менталитетнинг бир қисми сифатида қаралади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги 4947-сонли Фармони // Халқ сўзи. 2017 йил 8 февраль
2. иёев Ш.М. Миллий тараккиёт йулимизни катъият билан давом эттириб, янги босқичга кутарамиз. 1-жилд. - Т.: Ўзбекистон, 2017.
3. Э.Сепирнинг “Тилшунослик ва маданиятшунослик бўйича танланган асарлари” 125 б.
4. Бегматов А. Миллий менталитет ва раҳбар маънавияти.-Т., 2003. 44 б.

TALABA YOSHLARNING O'ZBEKISTON MADANIYATI VA SAN'ATINI BOYITISHDAGI AHAMIYATI.

Otaxonov Nurbek

Berdaq nomidagi QDU

Tarix fakulteti 4-kurs talabasi

nurbekotaxonov7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda O'zbekistonda madaniyat va san'atning kelib chiqish tarixi, uning taraqqiy topishi, sohani yanada rivojlantirish istiqbollari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Madaniyat, san'at, adabiyot, tarix, xalq, millat, yoshlar, davlat siyosati, hurmat, ishonch, ajdodlar, meros, xotira, kelajak.

ASOSIY QISM. O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini qo'lga kiritgach, o'zining alohida rivojlanish yo'li va maxsus taraqqiyot dasturini e'lon qilgan edi. 1991-yildan boshlangan bu dastur asosida barcha sohalarda keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi. Sport, ilm-fan, san'at, adabiyot, madaniyat, ma'naviyat, tarix, tibbiyot, iqtisod va boshqa ko'plab soha yo'nalishlarida uzoq yillarga mo'ljallangan rivojlanish strategiyasi ishlab chiqildi va hozirda ham hayotimizga keng tatbiq etib kelinmoqda. Ayniqsa, hozirgi kunda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan barcha OTM, akademik litsey va maktablarda, shuningdek jamiyatning barcha jabhalarida madaniyat va san'atni birinchi darajali o'ringa qo'yish, davlat siyosati darajasiga ko'tarish, madaniyat va san'atga o'zbek degan buyuk millat ko'zlari bilan boqish, uning sha'nini, ornomusi va obro'-e'tiborini sof vijdonimizni asragandek asrash va uning taraqqiy qilishiga sadoqat bilan fidokorona va kamtarona beminnat xizmat qilish, bu sohaning rivojiga, uning uzoq istiqbolli kelajagiga juda ham kuchli e'tibor berishimiz – bizlarning muqaddas burchimizdir. Jumladan, bu sohada ko'plab ishlar amalga oshirilmogda. Xususan, O'zbekistonda madaniyat va san'atning ilk kurtaklari deya tan olingan ko'hna shaharlarimiz Buxoro, Samarqand, Toshkent, Xiva, Qo'qon, Andijon, Qarshi va chekka viloyatimiz Qoraqalpog'iston Respublikasining uzoq yillik tarixi nafaqat o'zimizda, balki boshqa chet el mamlakatlari olimlari, akademik professorlari tomonidan ham yuksak e'tirof etilgan va ijobiy baholar berilgan, ayni damda ham bu jarayon davom etib kelmoqda. O'zi Amudaryo va Sirdaryo bo'ylarida boshlangan ilk sivilizatsiya kurtaklari Orolbo'yi atroflariga keng yoyilib, qadimgi tarix davridan hammamizga yozma va moddiy manbalar orqali qadimgi odamlarning bu hududlarda yuksak taraqqiyotga asos solib ketishganining, hozirda biz yangi avlod yoshlari guvohi bo'lyapmiz, o'rta asrlarda sharqda "Uyg'onish davri" ni boshlab bergan, o'rta asrlarda yashab faoliyat yuritgan buyuk allomalarimiz – ajdodlarimizdan hozirgi mustaqil O'zbekistondek jannatmakon yurtni yanada gullatish, ravnaq toptirish uchun, uning madaniyati va san'atini, milliyiligini ko'z qorachig'imizdek asrashda ajdodlarimizning boy ilmiy meroslari bizdek shijoatli, ko'zi porlab turgan yoshlar, yosh avlod uchun albatta asqotadi. Bundan tashqari biz yoshlar hozirda madaniyat va san'atni yanada rivojlantirishga, bu sohani butun dunyoga tanitishga, mashhur qilishga o'z hissamizni qo'shib kelmoqdamiz. Shunday xayrli, Vatan uchun, uning buyuk kelajagi uchun qilinayotgan ezgu ishlardan bizlar – barcha yoshlar, O'zbekiston fuqarolari birdek xursandmiz va bu vazifani birinchi burchimiz deb bilamiz. Hozirgi kunda 2017-2021-yillarga mo'ljallangan "Harakatlar strategiyasi" asosida madaniyat va san'atni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilgan. Bu sohani yanada taraqqiy topishi uchun quyidagicha istiqbolli ishlarni amalga oshirish hayotiy zaruriyat deb hisoblaymiz: 1) o'zbek millatini butun dunyoga tinchliksevar, kelajagi buyuk, do'stona millat ekanligini ko'rsatib qo'yish; 2) madaniyat va san'atning barcha yo'nalishlarida chetga chiqmagan holda, o'z milliyligimizni asragan holda va boy uzoq tariximizdan kelib chiqib, milliylikka asoslangan "Madaniyat va sana't" qonunini ishlab chiqib, uni maxsus Kodeksda moddalar bilan mustahkamlab qo'yish; 3) kino, qo'shiq, teatr, muzey, adabiyot va boshqa yo'nalishlarda faqat milliylikka asoslangan holda ishlarni tashkillashtirish; 4) mahalliy hokimiyat vakillari xalq ichida yurib joriy kundagi ahvolni o'rganishi; 5) jamiyatdagi faol yoshlar zimmasiga nafaol yoshlarni milliylikka urg'u berilgan madaniyat va san'atni yaratish bo'yicha istiqbolli loyihalar bo'yicha davra suhbatlari, o'quv seminar treninglarini ochiq va shaffof o'tkazishlarini ta'minlashi;

Zero, madaniyat va san'at – bu bizlarning, har birimizning bu hayotda kim bo'lganligimizni, kim ekanligimizni va endi kim bo'lishimizni aniq ko'rsatib beruvchi ilm bulog'i, manbai hisoblanadi

va bizlardan qoluvchi yagona meros ham aslida shudir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Мирзаев Р. Путешественники и исследователи на Великом шелковом пути. М.: ЗАО Издательский дом «Муравей» 2005. 42-50 с.
2. Мирзаев Р. Туристические жемчужины Узбекистана. - Т.: Ипак «Шарк», 2005. 35-40 с.
3. Qoraboev U. O`zbek xalqi bayramlari. - Т.: Sharq 2002.
4. Н.Тухлиев, А.Кременцова Республика Узбекистан. Энциклопедический справочник. – Т.: «O`zbekiston milliy ensiklopediyasi» нашриёти – 2001.
5. Массон М.Е. На средниазиатских трассах Великого шёлкого пути. Сборник статей. -Т.:1990. 93 с.
6. Пугаченкова Г.А., Ремпель Л.И. Очерки искусства Средней Азии -М.: 1982
7. <http://www.world-tourism.org>.

MADANIYATNING INSONIYAT JAMIYATI SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTIDAGI O'RNI

Rahmanova Muyassar

Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani
59-sonli umuta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya. Muallif ushbu maqola orqali madaniyatning bugungi kundagi qiyofasini usta rassom kabi tasvirlagan. Hozirgi zamon bilan bog'lagan holda yetarlicha dalil va isbotlar keltirib o'tgan. Bir so'z bilan aytganda madaniyat, inson jamiyatining gulto'ji ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Kalit so'zlar. Madaniyat, ma'naviy meros, innovatsion rivojlanish, axloqiy tarbiya.

O'tgan yillar davomida mamlakatimizda madaniyat va san'atni qo'llab-quvvatlash, milliy madaniy va ma'naviy merosni saqlash hamda ko'paytirish, xalqimizni milliy va jahon madaniyatining eng yaxshi namunalarini bilan tanishtirish, moddiy-texnik bazani yaxshilash va xalqaro madaniy aloqalarni mustahkamlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi. Madaniyat va san'at sohasini innovatsion rivojlantirishni ta'minlash, madaniyat va san'at muassasalarining moddiy-texnik bazasini yaxshilash, aholining ularga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirish, mamlakatimizni jahon madaniy makoniga integratsiyalashuvini ta'minlash, shuningdek, 2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni bajarish maqsadida: ko'pgina ishlar amalga oshirildi. Madaniyatning insoniyat jamiyati shakllanishi va taraqqiyotidagi rolini to'g'ri belgilash muhim nazariy va amaliy ahamiyatga egadir. Afsuski, sovet madaniyatshunosligida bu muhim masala biryoqlama va ko'p hollarda xato talqin etib kelindi. Tarixga materialistik nuqtai nazardan qarash ijtimoiy borliqni ijtimoiy ongga nisbatan birlamchi deb hisoblash, ijtimoiy borliq asosiga moddiy ne'matlar ishlab chiqarishni qo'yish, mehnatni madaniyat asosi deb davo qilish va boshqalar madaniyatning ijtimoiy taraqqiyot va shaxs hayotidagi o'rni va rolini to'g'ri belgilashga monelik ko'rsatib keldi. Mustaqillik yillarida shakllangan yangicha siyosiy tafakkur va falsafiy dunyoqarash madaniyatning jamiyat va shaxs hayotidagi yo'lini yangicha tushunishga imkon berdi. Boshqacha qilib aytganda, har bir individ madaniy olamda tug'iladi, uni o'zlashtiradi, insoniy sifatlarga ega bo'ladi (sotsiallasadi) va uning rivojiga muayyan hissa qo'shadi. Sotsiogenetik dastur biogenetik dasturdan farqli ravishda avloddan avlodga irsiyat yo'li bilan o'tmaydigan, ijtimoiy hayot jarayonida tarbiya va ta'lim vositasida o'zlashtiriladigan xulq-atvor me'yorlari, madaniyat namunalaridir. Axloqiy tarbiyaning butun mazmuni yosh avlodning xatti-harakati, xulq-atvori va faoliyatini tartibga solishdan va uning madaniy ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Madaniyat ijtimoiy borliqning zarur sharti va asosidir. U endigina dunyoga kelgan insonga nisbatan tashqi, yot va begona kuch sifatida ta'sir ko'rsatadi. Bola otabobolar amal qilib kelgan axloqiy me'yorlar, madaniyat namunalarini avvalo ko'r-ko'rona taqlid qilish, keyinroq esa, so'z va tushunchalar orqali tarbiya jarayonida o'zlashtiradi. Biogenetik dastur ota-onadan irsiyat yo'li bilan o'tar ekan, mavjudot sifatida hayot kechirishi va ehtiyojlarini qondirishi (ovqatlanishi, himoyalaniishi, zurriyot qoldirishi va h. k.) uchun muhim vosita, tabiiy qurol bo'lib xizmat qiladi. Madaniyat namunalarini aqlli mavjudot bo'lgan inson hayotining zarur sharti sifatida endigina dunyoga kelgan chaqaloqning xatti-harakati, xulq-atvoriga uzluksiz tarbiya jarayonida ishonirish yoki majbur qilish yo'li bilan singdiriladi. Inson mohiyatan o'zida madaniyat tashuvchi va madaniyat yaratuvchi mavjudotdir. Buyuk nemis faylasuflari Immanuyel Kant, Zigmund Freyd o'z tadqiqotlarida jinsiy hayotni tartibga solish, oilaning paydo bo'lishi (ya'ni madaniyatning paydo bo'lishi) insonning hayvonot olamidan ajralib chiqishi va kishilik jamiyatining vujudga kelishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lganligini ko'rsatgan edilar. Boshqacha qilib aytganda, sovet madaniyatshunosligida ta'kidlanganidek, inson faqat mehnat tufayli madaniyat yaratgan emas, balki, aksincha, madaniyat tufayli inson o'z xatti-harakatini tartibga solish, oila va jamoa bo'lib yashash, mehnat qilish ko'nikmasiga ega bo'lgan. Insonga xos fazilat va sifatlarning shakllanishi axloqiy mada-niyatning rivojlanishi bilan, jamiyat inqirozi esa madaniyatning umumiy tanazzuli bilan uzviy bog'liq ravishda ro'y beradi. Madaniyat ravnaqi va ijtimoiy munosabatlarning takomillashib borishi bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan jarayonlardir. Shu o'rinda madaniy va ijtimoiy taraqqiyotning o'ziga xos xususiyatlari haqida qisqacha fikr

yuritish maqsadga muvofiqdir. Ilgari ta'kidlab kelinganidek, madaniyat namunalari keng xalq ommasi tomonidan mexanik tarzda emas, balki ijtimoiy hayotning turli sohalarida faoliyat ko'rsatayotgan eng ilg'or kishilar, ziyolilar, ilm-fan ahllari tomonidan yaratiladi, jamiyatning asosiy ko'pchilik qismi esa madaniyatning ilg'or namunalarini o'zlashtirish va sotsiallashtirish jarayoniga tortiladilar. Madaniyatdagi umumiy inqiroz madaniyatning ilg'or namunalarini yaratuvchi elita — sara toifa bilan keng ommaning ma'naviy salohiyati o'rtasidagi tafovut va ziddiyat bilan bog'liq ravishda ro'y beradi. Ijtimoiy-siyosiy hayotda, ilmiy va badiiy ijodda shaxs erkinligining tobora ortib borishi madaniy rivojlanishning mezoni hisoblanadi.

Asosiy adabiyotlar

1. Hamdamov U., Qosimov A. Jahon adabiyoti. T.: "Barkamol Fayz Mediya", 2017.
2. Артаманов С.Д, и др. История зарубежной литературы XVII-XVIII в.в.-М., 1989
3. Зарубежная литература XIX века.-М., 1989.

OPERA JANRINING O'ZBEK SAN'ATIDAGI RIVOJI HAMDA YOSH AVLOD MADANIYATINING YUKSALISHIDA OPERANING AHAMIYATI.

Salixova Fotima Ismat qizi.

Toshkent madaniyat va san'at kolleji o'qituvchisi.

Opera janri XVI asr oxirlarida Florensiya shahrida vujudga kelgan bo'lib, yillar davomida butun dunyo miqyosida dunyo yuziga tarqaldi. Ushbu janr juda keng qamrovli hamda mohirona professionallikni tajribani kopmozitordan talab qiladi.

Opera (lotincha- mehnat mahsuli, musiqali dramatik san'at janri) o'zida bir necha san'at janrlarini jamlaydi. Jumladan, dramaturgiya, musiqa, tasviriy san'at, raqs san'ati, didaktika sohalari bilan chambarchas bog'liq. Musiqa san'ati ular orasida yetakchi san'at hisoblanadi. Opera asosidagi adabiy qism libretto deb nomlanadi va bu o'z o'zidan adabiy dramaturgik asarlar bilan hamohanglikni ko'rsatadi. Operada qahramonlarning hissiy kechinmalari, asosan, yakkaxon ijrochilarning ariyalarida o'z ifodasini topgan. Qahramonlarning o'zaro munosabatlari opera davomida duetlar triolar kvartet kvintet hamda xor ijrochiligida o'z aksini topadi. Shuni ham alohida ta'kidlash joizki, opera janrida nafaqat vokal ansambllar orkestr ham juda muhim rol o'ynaydi. Vokal shakllariga jo'r bo'lgan holda qahramonlarning kechinmalarini, hissiyotlarini yanada ochib berishda tomoshabinga intanatsion jihatdan qalbiga chuqur singishida asosiy vazifani bajaradi.

So'zimiz avvalida opera janri Florensiyada vujudga kelgani haqida so'z ochgan edik. Keyinchalik bu san'at turi Yevropaning boshqa mamlakatlariga keng tarqalib, Italiya, Fransiya Ispaniya kabi yirik davlatlar musiqa madaniyatida asosiy janr sifatida haligacha xizmat qiladi.

Sharq davlatlarida ham ushbu janr o'zining noyoblighi nafisligi insonlar qalbida mehr uyg'otdi. O'zbekistonda opera janri musiqali drama rivoji asosida keng ommaga havola etila boshladi. XIX asr ohiri XX asr boshlarida Toshkentga bir nechta davlatlardan, hususan, Gruziya, Italiya Rossiya kabi opera truppalari gostrolga kelgan. 1918- yildan esa Toshkentda rus opera teatri o'z faoliyatini boshlagan. Shu qatorda Hamza Hakimzoda tasahbusi bilan tuzilgan Farg'onadagi "Musulmon yoshlarning musiqali dramatic truppasi" o'zbek musiqali drama san'atining rivojiga kata qadam bo'ldi. Unda spektakllardagi musiqalar xalq kuylaridan Hamzanong qo'shiqlaridan tashkil topgan edi. 1929-yilda esa, M. Qoriyoqubov tashabbusi bilan o'zbek musiqali teatri ish faoliyatini boshladi.

O'zbek opera va balet truppasi o'zbek musiqali teatri zaminida yuzaga kelib, 1939-yilda S.Vaselenko hamda M. Ashrafiy hamkorligida ilk o'zbek operasi, ya'ni, "Bo'ron" operasi sahna yuzini ko'rdi.

O'zbek teatri o'ziningchuqur ildizlari orqali xalq san'ati sifatida alohida o'rinniegallab kelmoqda. Musiqiy sahnalar o'zbek kompozitorlarining ijodiyotida o'ziga hos hususiyatlari bilan muhim ahamiyatga ega bo'lib kelmoqda.

O'zbekistonda musiqali drama teatrlari ko'p yillar davomida o'zbek bastakorlari va koppozitorlari ijodiyotida alohida diqqatga sazovor bo'lgan san'at turi ekanini kuzatish mumkin.

O'zbek dramaturglari Hamza Hakimzoda Niyoziy, Mannon Uyg'ur, G'ulom Zafariy kabi adabiy yozuvchilar o'zlarining kichik – kichik asarlari ketidan dunyoga kelgan yuqori darajadagi dramalari spektakllarning mazmun mohiyatini ochib berishda, tomoshabinlarni xalqchil dardini namoyon etishda ulkan hissasini ko'rsatishga muvaffaq bo'ldi.

Yillar davomida bu san'at turi o'zbek musiqa teatrining yetakchi janriga aylanishga ulgurdi. Bu janr albatta rivoj topdi hamda yangi g'oyalar ustida izlanishlar, yangi musiqiy vositalar yangi repertuarlar bilan o'zbek bastakor va kompozitorlari xalq e'tiboriga turli asarlarni taqdim etishda peshqadamlim ko'rsatishmoqda. Bu esa yoshlarning hamda musiqa san'atining yosh vakillari uchun ham kata maktab. Yosh avlod qalbida musiqa san'atining turli janrlari orasida musiqali drama opera janri qay darajada yuksak ekanligi qanday murakkab va chuqur ma'noga ega san'at ekanligini anglatish uchun jada kata poydevordir.

O'zbek musiqali drama teatri repertuarlarida afsonaviy syujetga ega bo'lgan "Farxod va Shirin", "Layli va Majnun" kabi operalar xalq orasida ommalashdi. O'zbekistonda opera janri albatta musiqali drama asosida vujudga keladi. Dastlabki o'zbek operalari o'zbek hamda rus koppozitorlarining hamkorligida namoyon bo'la boshladi. Misol tariqasida R. Glier va T. Sodiqov hamkorligidagi "Layli va Majnun" (A. Navoiyning shu nomlin dostoni asosida), B. Zeydan D.Zokirov va Y. Rajabiylar hamkorligidagi "Zaynab va Omon" kabi operalar so'zimiz

isbotidir.

Opera janri shu qadar chuqurki, uning zminida juda kata ma`no mazmun mujassam. Opera janri ijodkorlardan sergaklikni kata aktyorlik mahoratiga egalikni hamda sahnadagi voqealarni jonli va ifodali ta`sirchan ijro etilishini talab qiladi.

Opera janridagi asarlarda variatsion rang-baranglik kabi sof cholg`u tamoyillarning hususiyatlari ham uchraydi. Ular dramatik mantiqning talablariga bo`ysungan holda operada cholg`u musiqasiga nisbatan ancha erkin namoyon bo`ladi. Opera rechitativi dramaturgiyasida vakol va orkestrning bayoni ayrim epizodlarda uzluksiz rivoji, kengaytirilgan nafasi, ohanglik, yakka ijro, dust ansambl va xorlar bilan bog`liqlikda kichadi.

Shunday murakab janr haqida so`z borar ekan, aynan opera janri butun dunyo madaniyatida, shu bilan birga, O`zbek musiqa madaniyatida ham juda kata ahamiyatga ega bo`lgan san`at janrlaridan biri bo`lib hamisha xizmat qiladi. Ko`plab o`zbek operalari xalqning hayoti tarsi turmush tashvishlarini o`zida yaqol namoyon etadi. Shu bilan birga o`zbek operalarida tarixni anglash, klassik yozuvchilar asarlarini adabiy jihatdan ham teran idroklash imkonini beradi.

Hozirgi kunga kelib opera janrida ijod qilayotgan kopmozitorlar talaygin. Ularga namuna sifatida o`zbek operasi rivojiga o`zning salmoqli hiosasini qo`shgan ijodkorlardan R. Hamroyev, S. Xo`jayeva, I. Akbarov kabi yekut ijodkorlarni keltirishimiz mumkin. Bugungi kunga kelib ham, mavzu doirasi juda kengaydi va tarix bilan birgalikda zamonaviy dramaturgiya ham opera mazmun mohiyatini ochib berishga xizmat qilmoqda. O`zbek yosh madaniyat sohasi vakillarini ushbu janr bilan tanishtirish o`zbek madaniyatining yanada gullab yashnashida, hamda, asrlar osha takomillashib ravnaq topib kelayotgan san`at durdonalari ko`payishiga zamin bo`lsa ajab emas. Hattoki o`rta maktablarda ham musiqa fani o`qituvchilari yosh o`quvchilarga ushbu janr haqida qisqa bo`lsada tushuncha berib kelmoqdalar. Bu esa bizning avlod nafaqat musiqa vakillari hattoki butun o`zbek xalqi madaniyatimiz haqida san`at haqida albatta tushunchaga ega ekanligidan dalolatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.A.Karimov "Yuksak ma`naviyat yengilmas kuch".
2. B. Madrimov "O`zbek musiqa tarixi" o`quv qo`llanma
3. Salamonova "O`zbek muzika tarixi".
4. WWW. Ziyo.net veb sayti.

KINO OLAMIDA YOSHLAR HAYOTI

To`raqulova Nilufar Anvarovna

Navoiy ixtisoslashgan
madaniyat maktabi o`qituvchisi
Telefon: +998902552572

Annotatsiya: Ushbu maqolada san`at soxasining ayniqsa, kino san`atining yoshlar ongiga nechog`lik ta`sir ko`rsatayotgani va hozirgacha ekranlarimizdan tushmay, qalbimizdan joy egallagan yoshlar ishtirokidagi filmlarning mazmun mohiyati hamda o`zbek rejissyorlarining yutuq, kamchiliklari xususida muloxazalar yuritilgan.

Kalit so`zlar: Kino san`ati, G`arb kinematografiyasi, klassik filmlar, maishiy muhit chegarasida, asosiy konflikt, yaxshiyona filmlari, kadr va hayot.

Yoshlar hayoti kino san`ati uchun hamisha yetakchi mavzu bo`lib kelgan. Ular ishtirokidagi filmlar inson umrining eng serzavq, g`ayratu shijoat, sevgi-yu, orzu-umidlarga to`la davrini aks ettirishi bilan alohida ajralib turadi. Bu o`ziga xos jihat SHarq G`arb kinematografiyasi uchun birdek ahamiyatga ega. SHu bois ekranga ko`chgan yoshlar hayoti nafaqat yosh avlod vakillari, balki katta yoshdagi tomoshabinlarda ham qiziqish uyg`otadi. Zero, ushbu filmlarda qadrdon lahzalar xotirasi bilan birga, yoshlar uchun ibrat bo`larli hayotiy voqealiklar mujassamlashgan. Yoshlarga bag`ishlangan filmlar orasida har kim uchun ham qadrlil va bir umr yodda saqlanib qolgan kadrlar mavjud. Ularning ayrimlari g`oyibona umr bahori tomon yetaklasa, ba`zilari qarshimizga ko`zgu tutib, yoshlik yillariga xos muammo va intilishlar aksini namoyon etadi. ehtimol, shu bois "Tangalik bolalar", "CHinor ostidagi duel", "Sevishganlar", "SHum bola" singari O`zbek klassik filmlari hamon sevib tomosha qilinar. Ulardagi yoshlar hayoti tomoshabinni befarq qoldirmaydi. CHunki voqealar mantig`ida sun`iy bo`yoqlar yo`q, bosh qahramonlar ham oddiy yoshlar: birlari ijodkor bo`lishni orzu qilsa, birlari ilm olish ishtiyoqida. Ularning sevgisi ham pok va samimiy. Aytish mumkinki, ular o`z davrining tipik yoshlari. Filmlarda qahramon taqdiridagi hayotiy ziddiyatlar ro`yi rost namoyish etilgan. endilikda esa avlodlar almashinuvi natijasida zamon ruhidagi yangi qahramonlar maydonga kelmoqda.

Davr rivojlanishi bilan yoshlar dunyoqarashi, ma`naviy-ruhiy olami ham o`zgardi. SHunga monand ularning hayot tarzlari, qiziqish va intilishlari, orzu o`ylari yangicha ma`no kasb etmoqda. Har jabhada faoliyat yuritayotgan yoshlar say-harakati taxsinga loyiq. Biroq yoshlar olamiga nazar solishda, avvalo, ularning botiniy dunyosi asosiy o`rin tutadi. Turli hayotiy muammolar, kundalik turmush tashvishlari, tevarak-atrof muhiti, ijtimoiy tengsizlik, insoniy munosabatlar ta`siri bevosita yoshlar ruhiyatida O`ziga xos dardu kechinmalar, fikru mulohazalar tuyg`usini uyg`otishi tabiiy. Kino san`ati esa yoshlar qalbida kechayotgan ana shunday jarayonlar silsilasini yetkazib berishdek mas`uliyatli vazifani bajarmog`i zarur. SHu jihatdan zamonaviy o`zbek filmlarida ham yangi avlod vakillari shakllandi. Yoshlar talqiniga yondashuv yangicha ma`no kasb etdi. Ayniqsa, Zulfiqor Musoqov, Jahongir Qosimov, Yolqin To`ychiev, Ayub SHaxobiddinov, Mirmaqsud Oxunov, Zebo Navro`zova kabi rejissyorlar ijodida yoshlar hayotining rang barang jihatlari o`z aksini topdi. Mazkur izlanishlar davr yoshlari haqida hikoya qiluvchi filmlardir. Biroq kino olamidagi aksariyat yoshlar hayoti faqatgina sevgi-muhabbat va maishiy muhit chegarasida qolib ketmoqda. Yosh qahramonlarga nisbatan tor ma`nodagi bir yoqlama yondashuv "an`anasi" shakllanib bormoqda. Bu, ayniqsa, xususiy fil`mlarimizda keng ildiz otgan.

Sherzod SHohalilovning "Sevgi farishtasi" filmi ko`pchilik tomoshabinlarga ma`lum. Bosh qahramonlar – talaba yoshlar. Dastlabki epizoddanoq do`stlik haqida fikr yuritilishi fil`mning umumiy ma`no-mazmuniga asos bo`lgan. Fantastik syujet ham tomoshabinlarni befarq qoldirmaydi.

Ikki do`st – Farruh (Dilniyoz G`afforov) va Jasur (Alisher Uzoqov). Oliygo`hni bitirish arafasida turgan yosh mutaxassislar. Biroq anchayin avval oshiqlik maqomiga erishgan tolibi ilmlar. Asosiy konflikt esa Majnun dardidan Laylining bexabarligi. To voqealar yechimiga qadar tomoshabinni ergashtirib boruvchi "ilmoq" ham asli shu. Xatto, bu yo`lda baxtsiz hodisa tufayli vafot etgan Jasur ham do`sti Farruh uchun narigi dunyodan qaytib kelib, Dilnoza (Asal SHodieva) sevgisini qozonishga yordam beradi. Albatta, yoshlar ishtirokidagi filmlarda muhabbat mojarolarining bo`lishi tabiiy hol. Bu aksariyat tomoshabinlarni o`ziga jalb qiluvchi asosiy motivlardan biri. Dunyo kinematografiyasida ham bunday tajriba keng qo`llaniladi. Ammo filmning qahramonlari

sifatida talaba yoshlar namoyon bo`lgan. Demakki, voqealar rivojida "Oltin davr" faoliyati bilan bog`liq epizodlar ham bo`lishi kerak. Afsuski, fil`m voqealarini boshqa muhitga ko`chirgan taqdirda ham hech narsa o`zgaraydi. Ya`ni asosiy masala sevgi sarguzashtlari bo`lib qolaveradi. Fil`mda yoshlarning talaba sifatida namoyon bo`lishi mantiqan asoslanmagan. Tomoshabin faqatgina talaba qiyofasidagi aktyorlarinigina ko`radi xolos. Vaholanki, bitiruvchi yoshlar malakaviy ishlari xususida o`ylamog`i, shu borada izlanishlar olib borishi, yakuniy imtixon jarayonlariga qizg`in tayyorgarlik ko`rishlari kerak emasmi? Jamiyatning ilg`or vakillari sanalmish o`qimishli yoshlar talqini nahotki sevgi-muhabbat bilangina chegaralansa? Bunday yondashuvlar sirasiga "Men talabaman", "Omadli yigitlar", "So`nggi qo`ng`iroq" va yana bir qancha filmlarni kiritish mumkin. Holbuki, talabalik davri insonni katta hayot sari yetaklovchi, jamiyatda o`z o`rniga ega bo`lib, turmush ostonasiga qadam qo`yuvchi muhim palla hisoblanadi. Filmda shu jihatlar e`tibordan chetda qolgan. Ijodkorlar yumor orqali yoshlar hayotiga, ularning faoliyatiga yanada chuqurroq kirib borishsa, tomoshabin kulgu barobarida talabalik baxtini yana ham teranroq his etgan bo`lardi. Asli hayotimizdagi muammolar ildizi ham behuda o`tgan yoshlik, besamar ketgan vaqt va toshga o`yilmagan ilm natijasi emasmi.

Qobil Karimberdiyevning "Janob xoddokchi" filmida ham yoshlar hayotidagi ba`zi muammolar ko`tarilgan. Sir emaski, bugungi kunda oliy ma`lumotli bo`la turib, ish topolmay yurgan yoshlar talaygina. Film qahramoni Aziz ham xuddi shu sabab, xoddog sotish bilan shug`ullanadi. Buning ustiga oilaviy sharoit bilan bog`liq tashvishlar kundalik janjallarga sabab bo`ladi. Ikkala o`g`ilning kasbi korsiz yurishi-yu uzatilish ostonasida turgan qizidan otaning fig`oni falak. SHunday laxzada Azizning hayotiga Durдона kirib keladi-yu voqealar tamoman o`zgacha tus oladi. Kambag`al oshig`ining holiga "achingan g`amxo`r pari" Majnuniga serdavlat Laylini domiga ilintirishni taklif qiladi. Avvaliga qat`iyan bunday pastkashlikka qarshi bo`lgan Aziz uydagi yetishmovchiliklarni ko`rib, manfaatni vijdondan ustun qo`yadi. Alal oqibat ... sevgisini qozonib, oddiy xoddokchidan firma boshlig`iga aylanadi. Bir qarashda, yoshlar hayoti bilan bog`liq ta`sirchan va tarbiyaviy ahamiyatga molik film yaratilgandek. Biroq filmda voqealar mohiyatiga chuqur kirib borilmagani sabab, yoshlar talqini bilan bog`liq sun`iy va mantiqsiz bo`yoqlar yuzaga kelgan. Masalan, yo`lkira chiqimlaridan boshqa sariq chaqasi bo`lmagan Azizning Durдона uchun ikki ming "ko`kat"ni qarz xavola qilishi, badavlat yigit niqobiga mos tushmagan hatti-xarakterlar, boyvachcha xonimning ko`z ochib yumguncha qarmoqqa ilinishi, yigitning tang holatdan osonlikcha qutulib ketishi kabi vaziyatlar hayotiy haqiqatlarni kesib o`tadi. To`g`ri, tevarak-atrofimizda bunday holatlarga duch kelayotgan yoshlar, afsuski, yo`q emas. Ajabmaski ular o`z muammolari yechimini ayni shu filmdan izlagan bo`lsalar. Biroq fil`mda yoshlarning na botiniy kechinmalari-yu, na zohiriy kurashlari aks etgan. Faqatgina bu emas bugunki kunda kinoijodkorlarimiz tomonidan suratga olingan hamda oynayi jahon orqali to`xtovsiz namoyish qilinayotgan seriallarni olaylik. Ba`zilarining voqealari shu darajada o`tkirki, chet el vaxshiyona filmlaridan qolishmaydi. Vaxolanki biz o`zbekimiz, o`z nomi bilan milliy qaxramonlarni tomosha qilib, ularga intilgan xalqmiz. Afsuski, ba`zi seriallarimiz milliylikdan butunlay yiroq. Hatto syujeti shu qadar ochiq oydingi, bir dasturxon atrofida tomosha qilolmaysan. Hali ongi shakllanmagan, millat haqida to`liq bilimga ega bo`lmagan yoshlarni shunday saviyali filmlar bilan ulg`aytirsak, yoshlarga ishongan kelajak qay axvolda bo`ladi!? Ta`kidlash joizki, yoshlar hayotini yoritishda ko`pgina kinoijodkorlarimiz ayni shu jihatlarni e`tibordan chetda qoldiradilar. Natija esa faqatgina sevgi-muhabbat dardida yongan yoshlar talqini bilan kifoyalanaadi.

Fil`mda, avvalo, kadr va hayotni birlashtirib turuvchi haqqoniylik ko`prigi bo`lishi zarur. Yo`qsa tomoshabin hamda fil`m o`rtasidagi robita uziladi.

Vaholangki, yosh tomoshabin ekrandagi tengdosh qahramon timsolida dildagi savollariga javob izlaydi, o`z muammolari yechimiga yo`l ko`rsatuvchi talqinlarni kutadi. SHu jihatdan ba`zi fil`mlar misolida yoshlar hayotining yoritilish zamiriga nazar solsak.

Tevarak-atrofimizda faxrlanishga loyiq, ma`naviy dunyosi keng, jamiyat hayotida faol qatnashib, mislsiz yutuqlarni qo`lga kiritayotgan yoshlar talaygina. Ahamiyatli jihati ularning muvaffaqiyati ko`pchilikni ruhlantiradi, havas zavqi bilan birga, yuksalish ishtiyoqini uyg`otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudov J. Mahmudova H. Rejissura asoslari. 2008
2. Tursunov T. Sahna va zamon. – T.: Yangi asr avlodi, 2007.
3. Izzat Sulton. Adabiyot Nazariyasi. T: O`qituvchi. 1980

MADANIYAT VA SAN'AT MILLIY QADRYATLARNING TIMSOLI SIFATIDA

Tursunov Ramziddin Abdixalil o'g'li

Namangan davlat universiteti
Yuridik fakulteti Milliy g'oya,
ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola milliy qadryatlar hamda madaniyat, ularning o'zaro uyg'unligi hamda san'at qadryatlar tizimining ta'sirchan vositasi ekanligi borasidagi fikr mulohazalardan iborat

Kalit so'zlar: madaniyat, san'at, qadryat, ijtimoiy qatlam, mentalitet

Asrlar davomida bir hudud va bir makonda yashagan muayyan ijtimoiy guruh hamda yagona turdosh irq vakillarining turli xildagi omillar, tabiat hodisalari, ijtimoiy jarayonlar va e'tiqodining ta'sir nuqtai nazaridan kelib chiqib muayyan o'ziga xos qadryatlari va urf-odatlar, mentaliteti va an'analar vujudga keladi. Davrlar hamda turli ijtimoiy bosqichlar o'tishi bilan ushbu qadryat hamda an'analar sekin astalik bilan taraqqiy etadi va sayqallanadi, aholi turmush tarzi va ular hayotining ajralmas bir qismiga aylanadi. Qaysidir ma'noda qadryat hamda an'analar mazkur millat uchun muayyan talab hamda yo'nalishlar, turli qulaylik va ba'zi jarayon hamda hodisalar, amallardan cheklanish, turmush tarzi, hayot sohasining turli jabharidagi jarayonlarda tizimli fenomen vazifasini o'taydi deyish mumkin. Muayyan hududdagi ijtimoiy guruh, irq va yoki millatlarning qadryatlari, urf-odat va an'analar o'sha qatlamning ijtimoiy ko'zgusi hisoblanadi. Unda o'sha xalqning, o'sha millatning uzoq yillik orzu umidlari, maqsad hamda umidlari, o'zlari uchun mukammal hisoblagan timsollari, ezgulik va yovuzlik, johillik va saodat, xudbinlik va bahillik kabi sifatlar tasviri ostidagi o'xshatishlar, og'ir damlarda inson hayotini saqlab qolgan vaqt, jarayon hamda muayyan hududlarga nisbatan o'zgacha ijtimoiy munosabat hamda mulohazalarning vujudga kelishi, sekin astalik bilan uning boyib borishi qadryatlar tizimining harakterli jihati hisoblanadi deyish mumkin. Milliy qadryatlar hamda an'analar turli yo'sinda va ko'rinishda millat va jamiyat hayotining deyarli barcha sohalarida namoyon bo'ladi. Shunday timsollardan biri milliy madaniyat hisoblanadi. Xususan mamlakatimiz Prezidenti Sh. Mirziyoyev bu masalaga to'xtalar ekan: "Biz yaratayotgan yangi O'zbekistonning mafkurasi ezgulik, odamiylik, gumanizm g'oyasi bo'ladi. Biz mafkura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va uuminsoniy qadryatlar tarbiyasini tushunamiz. Ular xalqimizning necha ming yillik hayotiy tushuncha va qadryatlariga asoslangan" deb ta'kidlaydi.

Madaniyat so'zining lug'aviy jihatdan tahlil etadigan bo'lsak, ushbu so'z arabcha madina (shahar) so'zidan kelib chiqqan. Ushbu talqinga sabab sifatida arablar o'z davrida aholini ikki qatlamga, ya'ni ko'chmanchi hamda o'troq turmush tarzida yashaydigan insonlarga ajratilgan. Ko'chmanchi aholi muayyan joyda yashamagan va doimiy tarzda ko'chib yurishgan, o'troq aholi esa yagona hududda doimiy yashash natijasida muayyan turmush tarziga erishishgan. Shunga nisbat bergan holda madaniyat tushunchasiga urg'u beriladi. Sekin astalik bilan madaniyat tushunchasi ijtimoiy muhit hamda jamiyat hayotidagi o'zgarishlar natijasida boyib bordi. Hozirgi kunda biz uchun madaniyat bu inson faoliyati va shu faoliyatning ahamiyatini belgilovchi ramziy qurilmalar va asarlar majmuidir. Madaniyat musiqa, adabiyot, badiiy tasvir, me'morchilik, teatr, kinomatografiya, turmush tarzi kabi faoliyatlarda namoyon bo'lishi mumkin. Madaniyat – jamiyat, inson ijodiy kuch va qobiliyatlari tarixiy taraqqiyotning muayyan darajasi. Kishilar hayoti va faoliyatining turli ko'rinishlarida, shuningdek ular yaratadigan moddiy va ma'naviy boyliklarda ifodalanadi. Madaniyat tushunchasi asosan muayyan tarixiy davr, konkret jamiyat, elat va millat, shuningdek, inson faoliyati va turmushining o'ziga xos sohalarini izohlash hamda ifodalash uchun qo'llaniladi. Umumiy qilib aytadigan bo'lsak, madaniyat bu avvalo har bir jamiyat va ijtimoiy qatlam, elat va millatlarning doimiy tarzda takrorlanish natijasida hayotiy xususiyat hamda umumlashgan ahloq-odob, yurish turish holatlaridan tortib, so'zlashish jarayonidagi xususiyat va o'ziga xoslik, muayyan amaliy ishlar, yaratish, ijtimoiy munosabatlarga kirishish va boshqa jarayonlarni o'z ichiga olgan yaxlit tushuncha hisoblanadi. Shuningdek o'zida inson hayoti davomida qo'llaydigan va umum e'tirof etilgan norma sifatida amal qilinadigan tushunchalar, tartib qoidalarni tarmoqlashtirgan holda individual qo'llash uchun asos bo'la oladigan mustaqil

tizimli tushuncha ham hisoblanadi.

Bevosita milliy qadryatlarda muayyan xalq va millatning orzu intilishlari, maqsad hamda an'ana, urf-odatlarini shakllanadigan bo'lsa, madaniyat orqali ushbu jarayonlar amaliyotga o'tadi va o'zining insonlar turmush tarzida va hayot faoliyatida aks etishi bilan harakterlanadi. Xususan, milliy qadryatlarimiz tizimida o'zidan yoshi katta hamda ulug' bo'lgan insonlarga salom berish hayrli amal hisoblanadigan bo'lsa, uni bevosita amalga oshirish o'zbek madaniyatining asosini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga qadryatlarimiz tizimidagi o'zaro hurmat, nuroniylarni e'zozlash hamda ota-ona hamda farzand o'rtasidagi munosabatlar ham madaniy jihatdan ham huquqiy jihatdan mustahkamlangan masala hisoblanadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Shuni ham alohida ta'kidlash kerakki, uzoq yillar davomida shakllangan milliy madaniyatimizning asosini qadryatlarimizning fundamental jihatlarni qamrab olgan ahloq-odob masalalari tashkil etadi. Ushbu ahloq odob qoidalariga amal qilish hamda uni kelgusi avlodlarga yetkazish jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Milliy me'morchilik hamda hunarmandchilik, qo'shiqchilik va folklor, baxshichilik va boshqa ijtimoiy jarayonlarga ham nazar tashlaydigan bo'lsangiz, unda milliy qadryat hamda an'analimiz, milliy ruhimizni gavdalantirgan timsollarni o'zida aks ettirganligini ko'rishingiz mumkin. Shu bilan birga oddiygina insonlarning kiyinish madaniyatiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, unda har bir hudud hamda ijtimoiy muhitning o'ziga xoslik elementlarini, umumiy hamda bir biridan faqr qiladigan jihatarini ko'rishimiz mumkin.

San'at ham bevosita milliy qadryatlarning asosiy hamda shu bilan birga ta'sirchan, rang-barang va o'zgacha timsollaridan biri hisoblanadi. San'at qadimiy tarixga ega bo'lib, u jamiyat taraqqiyotining ilk bosqichlarida mehnat jarayoni, kishilar ijtimoiy faoliyatining rivojlanishi bilan bog'liq holda vujudga kela boshlagan ijtimoiy jarayon hisoblanadi. San'at insonlarning estetik talablarini qondirish bilan birga, o'z taraqqiyotining turli davrlarida jamiyat a'zolarini ma'lum ruhda tarbiyalash, ularni aqliy va hissiy jihatdan rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qilib kelgan, ularning turli maqsad, his tuyg'u, manfaat hamda ideallarini ifoda etgan. San'at insonning moddiy va ma'naviy faoliyatidagi bilimi, tajribasi, mahorati va qobiliyatlarini namoyon etuvchi badiiy ijodiyot mahsulidir. San'at ison idealining, uning ichki olamida aks etgan rangdor bo'yoqlarning, yangi bir dunyoning zohiriy jihatdan aks etishi va inson dunyoqarashi, mavjud obe'ktiv dunyo va undagi hodisalarga bo'lgan munosabatining qaysidir predmetga tabiiy ta'sir etish orqali rang barang va nozik tarzda namoyon qilish jarayonining umumiy tasnifi hisoblanadi. San'at milliy qadryatlar hamda an'analarning bevosita turli bo'yoqlar hamda yondashuvlar asosida aks etishi, uning ichki olam hamda harakterini boshqalarga ta'sirchan tarzda yetkazish hamda ushbu qadryatlarning kelgusi avlodlarga me'ros sifatida qoldirishiga za'min yaratuvchi asosiy vosita hisoblanadi. Shu bilan bir qatorda, san'at jamiyat ijtimoiy hayotining o'ziga xos tarzidagi, muayyan bir ijtimoiy davr muammolari, yutuqlari hamda hodisa jarayonlarini o'zida aks ettirishi hamda tarbiyaviylik, yo'naltirish hamda rag'batlantirish funksiyalari bilan ham ajralib turadi. Shuningdek san'at milliylik elementlarini targ'ib qilish hamda uni saqlagan holda avlodlarga yetkazishning samarali vositasi ham hisoblanadi.

Hozirgi shiddat bilan rivojlanayotgan bir davrda, jahon miqyosida har soniya yangi axborotlar, turi xilda ma'lumot hamda lavhalar ijtimoiy tarmoqlar hamda xalqaro internet tarmogi orqali tarqalayotgan bir sharoitda, milliy ma'naviyatimiz, milliy qadryatlarimiz, mental xususiyatimiz, o'zligimiz hamda milliy madaniyatimizni saqlab qolish hamda ularga hurmat hissini, milliy ruhni shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi. Dunyo miqyosida "ommaviy madaniyat" nomi ostidagi turli xalqalar va millatlar, ayniqsa poklik hamda ozodalik, o'zaro hurmat hamda or-nomus, iffat va sharm hayo ustiga qurolgan sharq jamiyati uchun butkul to'g'ri kelmydigan. Inson hayot tarzini befoda o'yin-kulgu, aysh-ishrat bilan o'tkazishni, uning milliy va umuminsoniy qadryatlarni unutib, ongsiz individ holatiga keltirishni targ'ib qiluvchi g'oyalar va madaniyat oqimlari vujudga kelmoqda. Uning ta'siri ostida esa millat o'zining milliy harakteri hamda uzoq yillik tarixiy tajribasi natijasida sayqal topgan madaniyat tizimidan mahrum bo'lmoqda. Bunday vaziyatda insonlar ongi shuuriga san'atning ta'sirchan vositalari orqali o'zligimizning go'zal va takrorlanmas qirralarini ochib berish, uning jamiyat va millat hayotidagi o'rnini tushuntirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, har qaysi millat va jamiyat, muayyan irq hamda ijtimoiy guruhning uzoq yillar davomida shakllangan milliy qadryatari hamda an'analari, urf-odat va milliy mental xususiyatlari ushbu millatning ruhini, ichki olami, orzu intilishlari, ezgu maqsadlari, oldida turgan ijtimoiy vazifalari, tarixi hamda buguni, ijtimoiy o'rni hamda harakterini belgilab

beradi hamda ularning bus butun holda saqlab qolinishi milllatning tirikligi, uning mavjudligining asosiy belgisi va xususiyati hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha videosektorda so'zlagan nutqidan. 19.01.2021
2. B.Isoqov. Ma'naviyat - taraqqiyot mezon. Namangan 2018. Namangan.
3. Internet ma'lumotlari

МУСИҚА САНЪАТИДА ПОЛИФОНИК УСЛУБ РИВОЖИ.

Ахророва Муножат Машраф қизи
Ўзбекистон давлат консерваторияси
“Муסיқа санъаит” йўналиши магистранти

Аннотация: Ушбу мақолада замонавий полифоник услубнинг муסיқа санъатидаги ривож ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: диалог, аллюзия, метаморфоза, неоклассик, фактура интертекст.

Замонавий полифония диалог тушунчаси билан узвий боғлиқ. Тафаккур ривожланишида ўтган давр маданияти билан диалог тушунчаси инсониятнинг ажралмас қисми сифатида узоқ вақт давомида ўзлаштирилиб келинган. Ҳозирги маданий кўп тиллилик шароитида бу замонамизнинг энг долзарб муаммоларидан бири бўлиб қолмоқда. Ўтган асрнинг бошларидан бери диалог тушунчаси ўрганилиб келинган. Замонавий фалсафада эса бу алоқа, назариядаги бегоналаштириш муаммосини, «субъект ўртасидаги бўшлиқ»нинг пайдо бўлиши билан боғлиқ тушунча ҳолида кўриб чиқилган.

Муסיқасида полифония нафақат муסיқий воситалар эволюцияси туфайли, балки бошқа санъатларнинг таъсири остида ҳам янгиланиши кузатилади. XX аср, полифоник санъат тарихининг ёрқин чўққиси, ўтмиш анъаналарининг улкан заҳираларини бирлаштирувчи ҳамда, янги ифода воситаларни кашф этиш даври бўлди. XX аср полифонияси учун, индивидуал муаллифлик услуби асосий манба бўлиб хизмат қилди. Композиторларнинг ўз ижоди, бадий ва эстетик афзалликларга асосланган авангардлик; классиклик (неоклассицизм, анъанавийлик); синтез ғояси каби умумий анъаналарга таянади.

XX аср муסיқасида муаллифлик услуби нафақат иждоқорнинг «ўз сўзи», шунингдек, «ўзга сўзи» билан ҳам диалог (М. Бахтин) шаклида бойитилган. Шу сабабдан, муаллифлик услуби полистилистикага йўналтирилган, диалогик тамойилга асосланилади (ёки полифоник). Бу эса матнга ҳилма-хил элементларни киритишга имкон яратади. Полифоникликнинг яна бир муҳим мезонларидан бири «диалогик услублар»-бу матнга киритилган интертекстуал боғланишлар, иқтибослар ва аллюзиялар асосида туғилган, бой таркибли қатламларнинг ўзига хос туридир.

Турли хилдаги тасвирий воситаларнинг янгиланиб бориши муסיқа санъатига ҳам таъсир эта бошлади. Жумладан авангард санъатида бир қатор ўхшатишлар (метаморфоза) пайдо бўлиб, аммо унга параллел равишда ўтмиш шакллари тамойилларига таянишга бўлган уринишлар давом эта бошлади.

Муסיқий шаклларнинг ривожланишида полифониянинг роли аҳамиятлидир. Муסיқа шаклида полифониянинг функционал мақсадлари ҳилма-хилдир (овозли материални ташкил этиш, полифоник ёзув ва фактура, тематизм, драматургияни ташкил этиш, шакл-композициялар тузилиши).

Хулосада шундай умумий фикр билдириш мумкинки, полифоник услуб тарихи, ҳамда муסיқа маданияти тарихида XX аср полифониянинг кульминацион давр бўлиб, янгиликлари кўп режалар ёрдамида тасвирланувчи, аралаш тизим ҳамда унинг умумийлаштирувчи роли, полифоник қонуниятларнинг универсаллашуви, турли санъатларга таъсир ўтказиш даври ҳисобланади. Мураккаб кўп таркибли фактура ва тембрли ўзгарувчанлик, юқори кўповозлик, сонорли полифоник қатлам, микрополифония, асрнинг иккинчи ярмида оркестрдаги полифонияда ўз ифодасини топди.

Бутун аср давомида, полифониянинг қатъий ва янги алоқалар ва қарама-қаршиликлари бир чизикни ташкил этади, бу эса тарихдаги ўтиш даври учун хос. Даврнинг энг эстетик ва технологик йўналишларида бири бу “авангард ва анъана”ликдик. Полифония авангард услуби, ҳамда анъанавий тизим шунингдек, композицион методлар билан ҳам узвий боғланди.

ЎЗБЕК КОМПОЗИТОРЛИК ИЖОДИЁТИ ТАРИХИДА СЮИТА СИМФОНИК ЖАНРИ

Уринова Сабина Шухрат қизи

Жиззах давлат педагогика институти

“Муסיқа таълими ва санъат” йўналиши магистранти

Аннотация: Ушбу мақолада XX аср Ўзбекистон композиторлик ижодиётида сюита жанри ривожланиш жараёнлари ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: композиторлик ижодиёти, симфоник муסיқа, сюита, жанр.

Ўзбек композиторлик ижодиётининг асосий йўналишларидан бири симфоник муסיқадир. Унинг шаклланиш тарихи узоқ ўтмишга бориб тақалсада, ватани Европа қитъаси бўлсада, Ўзбекистон композиторлик мактабида босқичма- босқич ўрганилиб, ўзига хос қиёфада, ўзгача услубда қайта намоён бўлди. Ушбу йўналишнинг вужудга келиш даври XX асрнинг 30–йилларига тўғри келади. Бу давр композиторлар учун янги ижодий босқичлардан бўлиб, хорижий ижодкорлар ўзбек муסיқасида янги жанр шаклланишига улкан ҳисса қўшиш билан бир қаторда, кейинги авлод учун бебаҳо санъат намуналарини қолдиришган.

Ўзбек симфоник муסיқасига илк қадам В.А.Успенский томонидан 1924-йил қайта ишланган симфоник оркестр учун “Ўрта Осиё халқларининг тўрт куйи” номли асари билан қўйилди. Успенский ўзбек муסיқа фольклор намуналари ўзининг мустақил бадиий қийматига эга эканлигига ва бу композиторлик ижодининг энг ноёб оҳанг манбаи бўлишига ишониб, шу йўлда фаол изланишлар олиб борган. Ўзбекистонда кўповозли муסיқанинг профессионал жанрларини яратишда композиторлар В.А.Успенский, Р.М.Глиэр, С.Н.Василенко, А.Ф. Козловский ва Г.А.Мушеллар катта ёрдам кўрсатишди. Ўзбек куйларини симфоник оркестр учун мослашнинг илк тажрибаси ўтган асрнинг 20-йилларида бўлиб ўтган, 30-йилларнинг биринчи ярмида эса хилма-хил жанрлар доирасида қатор асарлар яратилди.

30-йилларнинг иккинчи ярмида симфоник муסיқада янги номлар, янги ижодкорлар ўз фаолиятларини бошладилар. Бу давр симфоник муסיқаси А.Ф.Козловский ва Г.А.Мушель номлари билан бевосита боғлиқдир. Бундан кейинги ривожланиш жараёнида, яъни 1941-1945 – йилларда симфоник муסיқа йўналиши жанр доираси кенгайди. Композиторлар томонидан сюита ва поэма билан бир қаторда увертюра ҳамда чолғу концерт асарлари яратила бошлади.

Симфоник муסיқанинг композиторлар ижодида етакчи ўринга кўтарила бориши жараёнида унинг жанр доираси сезиларли кенгайди, услуб жиҳатидан бойиди. Нафақат соф симфония жанри, балки сюита, поэма, увертюра, концерт сингари симфоник жанрларда ҳам самарали ижод маҳсуллари яратилганлигини кўришимиз мумкин. Сюита умумий ғояга эга бўлган ўзаро контрастликдаги бир неча мустақил қисмлардан иборат муסיқий шакл бўлиб, у кўшиқ ва рақс билан алоқадордир. Ўзбек композиторлари ўз ижодида сюита жанрига кўп мартаба мурожаат этишган. Козловский “Лола” дастурли сюитаси муסיқаси динамикали бўлиб, аниқ шаклга эга. Биринчи қисм соната шаклида, иккинчи қисм эса ноктюрн. Асарда турли хил муסיқий услублар қўлланилган: рус муסיқа мактаби, француз импрессионистлари анъаналари ва ўзбек халқ муסיқаси. Глинкага хос фактура – тембрили вариациялаш, динамиканинг ортиб бориши, фактуранинг бойиб бориши кузатилади. Оркестр садоланишида ноғора, сафоил, карнай, сурнай най чолғулари тембрини ҳам киритади.

Ўзбекистон композиторлари ижодида замонга хос талаблар доимо ўзининг муносиб жавобини олган. Бу эса ўз ўрнида композиторларнинг ижодида турли жанр ва муסיқий йўналишларда яратилган ранг- баранг асарларда ўз ифодасини топади. Симфоник жанрлар ҳам ушбу талабдан четда қолмасдан Ўзбекистон композиторларининг диққат марказидадир. XX аср ўртасидан бошлаб ҳозирги давргача яратилган ушбу жанрдаги асарлар бадиий жиҳатдан турли аҳамиятга эга бўлсада, композиторлик мактабининг ривожланишига ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшган.

YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA FAN-MADANIYATGA E'TIBOR

Baxtiyorxo'ja Isaxonovich Shodmonov
TVXTXQTMOMM "Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar"
metodikasi kafedrasini mudiri

Yoshlarni iymon-e'tiqodli, milliy g'oyaga sadoqat, bir-birlariga mehr oqibatni, o'z Vataniga, millati, dini, tili, tarixi, madaniyati urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalash bugungi kun talabidir. [1.23] Zero, yoshlarni yangicha tafakkur asosida tarbiyalash orqali milliy g'oya va mafkuraning hayotbaxsh insonparvarlik tomoyillariga, umumbashariy qadriyatlarga mos keladigan xulq-atvorini shakllantirish va kamolga yetkazish, ya'ni jamiyatda mehr-muruvvat madaniyatini qaror toptirish mumkin.

Yurtimizda har bir yilning muayyan ijtimoiy masalaga bag'ishlanishida ham chuqur ramziy ma'no bor. Zotan, har bir narsaga, inson qalbidagi oliy tuyg'u mehr bilan yondashilmasa kutilgan natijaga erishib bo'lmaydi. Shu bois milliy g'oya va mafkuraga ham ixlos bilan munosabatda bo'lish, uning tarixiy, falsafiy, diniy, ahloqiy ildizlarini muntazam o'rganib borish, ajdodlarimiz merosini ta'limning har bir bo'g'inida yoshlarimiz ongi tafakkuriga singdirish muhimdir.

Ma'lumki tarbiya o'z mohiyatiga ko'ra, keng va tor ma'nolarda ifoda etiladi hamda ijtimoiy hayotda amal qiladi. Keng ma'noda oladigan bo'lsak, tarbiya - ijtimoiy-madaniy tajribalarni aniq maqsadni ko'zlagan holda avloddan-avlodga o'tkazadigan va shaxsning kamol topishi uchun shart-sharoitlar yaratadigan alohida jarayondir.

Tor ma'noda esa, ma'naviy madaniyatni tarbiyalash - yoshlarni ijtimoiy turmushning murakkab vaziyatlariga moslashtirish yo'lida kattalarning birgalikdagi aniq maqsadga yo'naltirgan faoliyatini, ya'ni yetuk shaxsni kamol toptirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish jarayonini anglatadi.

Ushbu jarayonlar bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Xuddi shuning uchun ham yoshlar ma'naviy madaniyatini shakllantirishning samarali tashkiliy va pedagogik uslublari, vositalari ishlab chiqilishi hamda amaliyotga joriy etilishi zarur.

Milliy ta'lim-tarbiya tizimining turli shakl va vositalari milliy g'oyani ro'yobgachiqarish, barkamol avlodni shakllantirishdan iborat bosh maqsadga erishishni ta'minlovchi xalqimizning milliy madaniy-tarixiy an'alariga, urf-odatlariga va umuminsoniy qadriyatlariga asoslangan bo'lishi lozim.

Ta'lim-tarbiya barcha davrlarda ham insoniyat oldida hal etilishi zarur bo'lgan eng muhim dolzarb vazifa bo'lib turgan. Shuningdek, u odamlarning amal qilib kelayotgan tajribalari, yutuqlari, urf-odatlari va an'analari asosida tashkil qilingan. Ya'ni, ta'lim-tarbiyaga doir shakllangan urf-odatlarimiz, boqiy an'alarimiz ko'p. Bugungi kunda ham ulardan yoshlarni tarbiyalashda keng foydalanish maqsadga muvofiqdir. Har bir davlat o'z aholisini, ayniqsa bilim va yangilikka chanqoq yoshlarini ilmiy bilimlar, ma'rifiy-ma'naviy ozuqa bo'ladigan axborotlar bilan ta'minlanishidan manfaatdordir. O'zbekistonda ham o'sib kelayotgan yosh avlodning intellektual ehtiyojlarini qondirishga, madaniy, ma'naviy-ahloqiy qadriyatlarni saqlab qolishga yo'naltirilgan, prinsipial —Axborot siyosatini shakllantirildi va hayotga joriy etilmoqda. Ta'lim-tarbiyaga oid milliy merosimizni o'rganishning dolzarbligi nazariy jihatdan asoslidir. Xususan, kadrlar tayyorlash milliy dasturida zikr etilgan uzluksiz ta'limning milliy modeli tamoyillari mohiyatan ta'limning milliy-ma'rifiy, milliy tarix, xalq an'analari, milliy merosimiz bilan uyg'unlikda olib borilishini anglatadi. Shuning uchun —"Ta'lim to'g'risida"gi (2020.23.09) Qonunning 4-bobida, ma'naviy-ahloqiy tarbiya va ma'rifiy ishlarni takomillashtirish, uning zamonaviy tarbiyaviy shakl va vositalarini ishlab chiqib, amaliyotga tadbqiq etish, milliy tarixiy an'alar va umumbashariy qadriyatlarga asoslanish muhim ahamiyat kasb etishi alohida qayd etilgan.[2:4].

Umuman ta'lim-tarbiyaning milliy modeliga ko'ra, ta'lim tizimini yangilash tabiiy ravishda milliy merosimizni o'rganish va uni pedagogik tafakkur iste'moliga olib kirish zaruriyatini vujudga keltirmoqda.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining birinchi komponenti shaxsdir.[3:7].

Chin ma'nodagi shaxs o'zini-o'zi qayta tarbiyalash salohiyatiga ega bo'ladi. O'zi va millat uchun befoyda, zararli odatlaridan voz kechadi. Millat manfaatlarini o'z manfaati, o'z manfaatini esa millat manfaatiga erishish sharti deb tushunadi. O'z vazifasini millatning kuniga yarash, og'irini yengil qilishda ko'radi. Shusablabliu o'z shaxsiy qobig'idan chiqib ko'tariladi va millat manfaati uchun, millat farovonligi orqali o'zini kamolotga erishtirish uchun boshqalardan ko'proq,

samaraliroq mehnat qiladi. Umummilliy g'oya, maqsadga ishonadi, unihimoya qiladi. Talabada bu fazilatlar birdaniga paydo bo'lib qolmaydi. U, avvalo, oilada ota-ona, oiladan tashqarida qarindosh-urug', qo'shni-mahalladoshlar orasidagi tarbiyaviy muhitni rag'batlantirib borish, so'ngra oliy o'quv yurtida mafkuraviy bilimlarni egallash orqali tarbiyalanadi. Shu sababli bu jarayonga jamiyat ijtimoiy hayotining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qarash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.H.Nosirxo'jayev, M.F.Lafasov —Ma'naviyat asoslari.
2. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonun 2020.23.09
3. Kadrlar tayyorlash Milliy davlat Dasturi
4. Internet saytlari

YURTIMIZDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Baxtiyorxo'ja Isaxonovich Shodmonov
TVXTXQTMOHM "Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar"
metodikasi kafedrası mudiri

Har bir inson ma'lum bir davlat va jamiyatda yashar ekan uning belgilangan qonun normalari bilan hamohang yashaydi, ulardan foydalanadi va bo'ysunadi.

Shunday huquqlardan biri Ijtimoiy- iqtisodiy huquqlar bo'lib, ular shaxsga uning jamiyatda normal holatda yashashi, ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun zarurdir.

Mavjud huquq va erkinliklar to'g'risidagi qoidalar shaxsni har tomonlama kamol topishiga, ishlab chiqarishda, davlat va jamiyat hayotida keng tashabbus ko'rsatishga mehnatga ongli munosabatda bo'lishga, insonparvarlik, axloqiy ma'naviy prinsiplarga qat'iy rioya etishiga qaratilgan. So'nggi yillarda jahon hamjamiyatida fuqarolarning shuningdek jamiyatning asosiy bo'g'ini hisoblangan yoshlarning huquq va erkinliklarini ta'minlanishi va ular himoyasiga oid qator normative huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda.

Bunga Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tashabbuslari bilan BMT va dunyoning 100ga yaqin davlatlari ishtirokida "Xalqaro yoshlar konvensiyasi" ning qabul qilinganini misol qilish mumkin. Shunday siyosiy chora tadbirlardan biri 2017-2021-yillarda davlatimizni har tomonlama taraqqiy etishini ta'minlash maqsadida qabul qilingan "Harakatlar strategiyasi" dir.

Ushbu davlat dasturiga Ijtimoiy sohani rivojlantirish alohida tarmoq sifatida kiritilib, u quyidagi ustuvor yo'nalishlarni o'z ichiga olgan:

1. Aholi bandligi va real daromadlarini izchil oshirish.
2. Aholini ijtimoiy himoya qilish va sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish.
3. Arzon uy-joylar barpo etish bo'yicha maqsadli dasturlarni amalga oshirish, aholining hayot sharoitlari yaxshilanishini ta'minlovchi yo'l-transport, muhandislikkommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish.
4. Ta'lim va fan sohasini rivojlantirish.
5. Yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish.[3]

Hozirgi kunda ushbu chora tadbirlar jadal suratlarda amalga oshirib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati quyidagi qoidalarga asoslanadi: millati, irqi, tili, dini, ijtimoiy mavqei, jinsi, ma'lumoti va siyosiy e'tiqodidan qat'li nazar yoshlar to'g'risida g'amxo'rlik qilish;

yoshlarni huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilish;
milliy, madaniy an'analarning avlodlar avlodga o'tishi, avlodlarning ma'naviy aloqasi; yoshlarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, yoshlar O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari doirasida o'z manfaatlarini amalga oshirish yo'llarini erkin tanlab olishlariga kafolat berish;

jamiyatni rivojlantirishga, ayniqsa respublika yoshlari hayotiga oid siyosat va dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda yoshlarning bevosita ishtirok etishi.

Ushbu yoshlarga oid davlat siyosatidan ko'zlangan maqsad yoshlarimizni har tomonlama qo'llab quvvatlash, ularni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish, huquqiy madaniyati va ongini shakllantirish, yoshlar o'rtasida turli jinoyatchilik, huquqbuzarlik va ishsizlikni oldini olish, yoshlarni sifatli ta'lim olishida shartsharoitlar yaratish va ko'maklashish, kelgusida ham yoshlarning huquq, erkinliklarini ta'minlashga doir normativ huquqiy hujjatlarni qabul qilish va ular ijrosini ta'minlashdir.

Mamlakatimizda yoshlar o'rtasida jinoyatchilik, huquqbuzarlik va ishsizlikning ortishi, ta'lim samaradorligi ko'rsatkichlarini nisbatan past darajada ekanligi avvalo yoshlarimizning o'z huquq va erkinliklari, shu bilan birga burchlarini to'la anglab yeta olmasligida deb bilaman. Ta'lim olish, mulkdor bo'lish, tibbiy xizmatdan foydalanish yoshlarda umuman insonlarda tug'ulgandan boshlanadi.

Yangi tug'ilgan chaqaloqqa tibbiy emlash va vaksinalar qilinishi, unga ism qo'yilishi, davlat hujjati berilishi, keyinchalik o'z o'yinchoqlari, kiyimi, buyumlariga ega bo'lishi, 3-4-yoshdan maktabgacha ta'lim muassasasiga borib ta'lim olishi barchasi uning huquq va erkinliklari samarasidir.

Mehnat qilish huquqi bilanyoshlardastlab O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksiga binoan 16- yoshdan, ba'ziholatlarda (emansipatsiya) esa 14-yoshdan foydalana boshlaydi. Biz yoshlarhamyaratilayotgan sharoitlarga labbay deb javob berishimiz zarur.

Bularningoldiniolish, yoshlarni ish bilan ta'minlash, huquqiy savodxonligini oshirish maqsadida amalga oshirilayotgan chora tadbirlar g'oyat samarali hisoblanib, bizdan talab qilinadigani faqatgina shu me'yoriy huquqiy hujjatlarni bilish va ularga og'ishmay amal qilishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. wikipedia.uz
2. aim.uz
3. 2017-2021-yillarga mo'ljallangan "Harakatlar strategiyasi"
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishning qo'shimcha chora tadbirlari to'g'risidagi" qarori va dasturi.

МАКТАБГАЧА КАТТА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА ИЖОДИЙ ФАОЛЛИКНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ФИКРЛАШ ВА ИДРОК ЭТИШНИНГ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИГИ

Тошбекова Комила Хасановна
Жиззах вилояти Дўстлик тумани
“Шодлик” 11 МТТ ёрдамчи тарбиячи

Мактабгача ёшдаги болаларда фикрлаш ва идрок этиш ўзаро бир-бири билан боғлиқ. Бу эса, мазкур ёш даврида кўрғазмали-образли фикрлаш кўпроқ хослигидан гувоҳ беради. Н.Л.Кряжева таъкидлаб ўтганидек, боладаги қизиқувчанлик атроф-муҳитни англаш ва оламнинг шахсий анланган манзарасини тасаввур қилишга йўналган. Ўйин орқали бола нарса-ходисалар ўртасидаги сабаб-оқибат алоқадорлигини ўрнатишга интилади. У билимларга таяниши, айрим мураккаб вазифаларни бажаришга ҳаракат қилади, уриниб кўради, шу билан бирга у вазифани мия орқали ҳал этиши мумкин. Мактабгача ёшдаги бола реал вазиятларни тасаввур этади ва хаёлан у билан бирга — ҳаракатланади.

И.Ю.Кулагина таъкидлаб ўтганидек, мактабда ўқишнинг бошлаган пайтда собиқ мактабгача таълим ташкилоти битирувчисининг фикрлаши эгоцентризм тавсифига эга бўлиб, аниқ муаммоли вазиятларга тўғри ечим топиш учун зарур билимларнинг мавжуд эмаслиги билан ажралиб туради. Бола ҳали мустақил равишда шахсий тажрибада объектнинг оғирлиги, узунлиги каби хусусиятлари ҳақидаги билимларни эгаллай олмайди. В.С.Мухинанинг таъкидлашича, мактабгача катта ёшни мантиқий фикрлаш жадал шаклланидиган ва шу билан бирга, ақлий ривожланишнинг бевосита истикболини белгиловчи давр сифатида кўриб чиқиш керак.

Мактабгача ёш даврида болаларнинг фикрлашида сезиларли ўзгаришлар юзага келади: уларнинг дунёқараши кенгаяди, фикрлаш операциялари такомиллашади, янги билим ва кўникмалар намоён бўлади, демак нутқ фаол ривожланади. Фақат фикрий ва тил кўникмалари атроф -муҳит билан мулоқот жараёнида эгалланади. Бола ўсиб-улғайган сари мулоқот таркиби мураккаблашади, бу эса, ўз навбатида мураккаб нутқ шакллари ўзлаштиришни талаб этади. Мактабгача катта ёшда билиш жараёнларида кўплаб ўзгаришлар юзага келади. В.С.Мухинанинг фикрича, 6-7 ёшда идрок этиш аффеktivликдан эмоционаллик ва перцептивликка ўзгаради. этиш таҳлилий, мақсадга йўналганлик ва онглилик касб этади. Унда эркин ҳаракатлар – излаш, текшириш, кузатиш намоён бўлади. 6-7 ёшда ихтиёрий диққатнинг ривожланишининг ўзи юқори аҳамиятга эга. Бу орқали режалаштирилган нутқий функцияни яхшилаш имконияти юзага келади. В.С.Мухинанинг фикрича, бу диққатни жамлашнинг универсал усулини ўзида акс эттиради. Нутқ туфайли объектларнинг аниқ вазифаларини оғзаки ифода қилиш, шунингдек, навбатдаги фаолиятга диққатни қаратиш имконияти юзага келади.Мактабгача таълим тизими учун болаларнинг билиш фаолияти муаммоси мазкур ёш даври учун жуда муҳимдир. Доимий равишда ўсиб борадиган билимлар ҳажмини оқилона ҳисобга олиш ўсиб келаётган авлоднинг таълимтарбиясига янги талаблар кўяди. Энг аввало, когнитив, яъни билиш фаоллигини ривожлантириш вазифаси туради. Мазкур ёшдаги болаларнинг фикрлаши ва ҳиссиётининг юқорилиги уларда биргаликда қайғуриш, кечаётган ходисаларга мансублик ҳиссини келтириб чиқаради. Шу сабабли болаларда атроф-муҳит ходисалари ва одамларнинг ҳатти-ҳаракатларига қизиқишни илк болалик давридан уйғотиш ва уларга нисбатан ҳиссий-ижобий муносабатни шакллантириш талаб этилади. Маълумки, бола шахси ўзаро ва биоижтимоий муносабатлар тизимида таркиб топади. Бу муносабатларни келтириб чиқарадиган асосий манба – боланинг ҳиссий билиш жараёни ва ўйин фаолиятидир. Демак, бола шахсига хос бўлган барча психологик ҳолат ва жараёнлар ижтимоий ҳаёт ҳамда атрофмуҳит таъсирида вужудга келади. Бола ўз фаолияти жараёнида ўзини ўраб турган табиий ва антропоген нарсалар ва ходисалар моҳиятини билиб олади. Боланинг атроф-муҳитни ҳиссий билиш жараёни ўз моҳияти ва хусусияти жиҳатидан бир-биридан шартли фарқ қилувчи уч босқичдан иборат бўлади. Зеро, ҳиссий билиш боланинг сезгиларига бевосита таъсир этган ташқи атрофмуҳит (табиат) ва унинг алоҳида хоссаларининг кўринишлар, қиёфалар, тасвирлар, манзаралар шаклида миясида экс этишидир. Бола ўзини ўраб турган атроф-муҳит ва табиатнинг муайян хоссаларини: ҳавонинг иссиқ-совуқлигини териси билан, суюқликларнинг таъмини

тили билан, ҳаводаги ҳидни бурни билан, табиатдаги хилма-хил объектларнинг рангини кўзи билан, товушларни қулоғи билан сезиб, яъни мазкур хоссалар боланинг беш турли сезгисига таъсир этиб, шу аъзоларда жойлашган асаб ҳужайралари орқали бош миясига бориб этиб, натижада мияда табиатнинг айрим хоссалари тўғрисида билим пайдо бўлади, уларнинг кўринишлари, қиёфалари, тасвирлари, манзаралари вужудга келади. Фалсафий-психологик нуқтаи назардан бола билимининг манбаи сезгидир. Чунки бола атроф-муҳит ҳақидаги дастлабки билимларни ўз сезгиларидан олади. Боланинг атроф-муҳит ҳақидаги бошқа бирмунча мураккаб билимлари мана шу дастлабки бошланғич билимлари асосида вужудга келади. Демак, болани табиий ва антропоген муҳит билан боғловчи энг биринчи йўл ҳам атроф-муҳитдаги объектлар ва ҳодисаларни сезишдир. Атроф-муҳитдаги объектлар ва ҳодисаларни идрок этиш сезишга нисбатан бирмунча мураккаб жараён. Идрокнинг сезишдан фарқи шундаки, унда атрофмуҳитдаги объектлар ёки ҳодисаларнинг айрим хоссалари эмас, балки объектлар ёки ҳодисалар бутун ҳолда акс этади. Бошқача ифодаласак, объектлар ёки ҳодисаларнинг яхлит манзараси, тасвири вужудга келади. Масалан, ёмғир, қор манзаралари ва ҳ.к. Атроф-муҳитдаги объектлар ва ҳодисаларни ҳиссий билишнинг яна бир шакли тасаввурдир. Ташқи муҳит таъсири натижасида бош мия қобиғининг муайян қисмида пайдо бўлган кўзғалиш, яъни сезиш ва идрок маълум муддатгача ўз изини қолдиради. Демак, тасаввур атроф-муҳитдаги объектлар ва ҳодисаларнинг худди шу онда идрок қилинмайдиган, бироқ мияда қолган, кўз олдида келтирилган манзара, қиёфа-тасвирларнинг тикланиши ёки манзарали хотирадир.

Тасаввур билимларни сақлаш ва мустаҳкамлашга хизмат қилади, айти пайтда объектлар ва ҳодисаларнинг хусусиятларини билиб олишда, яъни умумлаштиришда ҳам муҳим ўрин тутаяди. Тасаввурдаги умумлаштириш хусусияти ақлий билишнинг, бошланғич экологик тушунчаларнинг ташкил топишига катта ёрдам беради. Хусусий тасаввурлар атроф-муҳитдаги аниқ объектлар тасвири, манзарасидир. Бу тасаввурлар аниқ объектларни, масалан, айнан дарахтни, йўлни, кўприкни, сойни, ариқни, кўчани, маҳаллани акс эттиради. Хусусий тасаввурлар айти пайтда кўча ёки маҳалла худудининг табиати ва кишилар ҳаётини ҳам акс эттиради. Натижада бола онгида муайян худудларнинг ҳажмдор ёки ҳажмсиз, рангли ёки рангсиз, аниқ ёки ноаниқ шаклдаги манзаралари ҳосил бўлади ва бу жараён вақт ва тажрибага боғлиқ ҳолда тиниклашиб боради. Шундай қилиб, етти ёшгача тўпланган амалий тажриба, нутқ, хотира ва идрок этишнинг етарли даражаси болада ўз кучига ишончни оширади. Бола унга эришиш хулқ-атворнинг иродавий хусусиятларига ижобий таъсир кўрсатувчи турли мураккабликдаги мақсадларни белгилашга қобилиятлидир.

Адабиётлар:

1. Кряжева Н.Л. Развитие эмоционального мира детей. – Екатеринбург : УФактория, 2004. – 192 с. – С.21.
2. Кулагина И.Ю. Возрастная психология. Развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М.: Изд-во УРАО, 1997. – 176 с. – С.94.
3. Мухина В.С. Детская психология. – М.: Апрель-Пресс :ЭКСМО-Пресс, 2000. – 352 с. – С.72.
4. Ғозиев Э. Тафаккур психологияси (Дорилфунунлар талабалари учун ўқув қўлланма). – Т.: «Ўқитувчи», 1990. – 184 б.

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ

Тошбекова Комила Хасановна
Жиззах вилояти Дўстлик тумани
“Шодлик” 11 МТТ ёрдамчи тарбиячи

Ватан сўзи ҳар бир ўзбек фарзандининг энг буюк ва энг азиз туйғусини ифодалайди. Ватанга муҳаббат, ўз халқига садоқат, Ватан учун ҳар қандай қаҳрамонликка тайёр бўлиш – бу ватанпарварликдир. Мактабгача таълим ташкилотида тарбияланувчиларга Ватанга ҳурмат, унинг кадриятларини улуғлаш каби тушунчаларни шакллантириш илк ёшдан бошланади. Кичкинтойлар онгига Ватаннинг қудратли ва барқарорлигини ўрнатишда улар ҳам ўз ҳиссасини қўшса, у чиройли, кучли бўлиши ҳақидаги туйғуларни сингдириб бориш лозим. Ана шундагина болажонлар келгусида ўзлари яшайдиган, ўқийдиган, ишлайдиган шаҳарнинг ривожланиши учун чуқур билимга эга бўлишлари ва кўп нарсани ўрганишларини тушунишади.

Ўзларининг кичик шаҳарлари билан танишишни бошлаган мактабгача ёшдаги болалар аста-секин ўзларининг катта Ватани – Ўзбекистонга тегишли эканлигини ўзлаштира бошлашади. Ўзбекистон Республикасининг фуқароси бўлиш - буюк давлатнинг фарзанди бўлиш билан бир қаторда, унинг байроғини баланд кўтариш ва барқарорлиги ҳамда фаровонлиги учун жавобгарлигини англайди. Болаларда ватанпарварлик туйғуси ўз-ўзидан пайдо бўлмайди. Бу инсонга гўдаклик чоғидан бошлаб узок муддатли мақсадли таълимнинг таъсири натижасида юзага келади. Шунинг учун ватанпарварликни тарбиялаш жараёни мафкуравий ишнинг ажралмас қисми ва асосий вазифаларидан биридир.

Болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашнинг мақсади, мактабгача ёшдаги болаларга ўз халқининг ютуқларини сақлаб қолиш ва уни юқори чўққиларга олиб чиқишни давом этиришга қаратилган фаол ҳаётий позиция билан маънавий-ахлоқий позицияларни шакллантиришдир. Мактабгача ёшдаги болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш қуйидаги вазифаларни ўз ичига олади:

- оиласи, мактабгача таълим ташкилоти, она шахрига муҳаббат ва ҳурмат билан муносабатда бўлиш;
- ўзи яшайдиган маҳалла, мактабгача таълим ташкилоти ҳудуди, туғилган шаҳрининг кўчаларини ободонлаштириш тadbирларига ўз ҳиссасини қўшиш истагини уйғотиш;
- оиласи, дўстлари, тенгдошлари, ота-онаси ва кекса авлодга нисбатан ғамхўрлик муносабатларини ўрнатиш;
- турли касб эгаларига ҳурмат билан қарашни ўргатиш;
- халқимизнинг турли анъаналарини эъзозлаш ва уларга содиқ қолиш руҳида тарбиялаш;
- она юрт табиатини авайлаш ва уни тежамкорлик билан сарфланишига ҳисса қўшишни шакллантириш;
- давлат рамзлари билан таништириш ва унинг аҳамияти ҳақида ўргатиш;
- ҳар бир боланинг қизиқишларини ҳимоя қилишга йўналтирилган бола ҳуқуқлари тўғрисида тушунча бериш;
- буюк сиймоларимизга ҳурмат ва фахр-ифтихор туйғуларини тарбиялаш;
- боланинг мамлакатимиз вилоятлари ва шаҳарлари тўғрисидаги тасаввурларини кенгайтириш;
- қишлоқ хўжалиги, фан, спорт, маданият, таълим каби турли соҳада муваффақиятга эришган ўзбеклар билан фахрланишни ўргатиш;
- бошқа миллат вакиллари, уларнинг урф-одатлари, анъаналарини ҳурмат қилиш руҳида тарбиялаш.

Мактабгача ёшдаги болага ҳаёти давомида касб-ҳунар ўрганиши лозимлиги, меҳнат қилиш асносида унинг бахтли болалиг таъминланганлигини тушунтира бориш лозим. Мен мактабгача таълим ташкилотида тарбияланувчиларни бурч (“керак” сўзи) ва ҳуқуқ (“мумкин” сўзи) нима эканлигини тушунишга ўргатиб бориш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайман. Болаларга буюк сиймоларимиз, халқ қаҳрамонлари ҳақида маълумот бериб ўтаман. Уларнинг нима учун қаҳрамонларга айланганлиги, нима учун уларнинг номлари кўчаларга берилганлиги тўғрисида айтаман.

Болаларда ватанпарварлик туйғуларини тарбиялаш шакллари хилма-хил бўлади. Мен болалар билан Ватан ҳақида, халқимизнинг олиб бораётган оламшумул ишлари, уларнинг буюк кашфиётлари тўғрисида суҳбатлар уюштираман, уларга ватанпарварлик руҳи йўғрилган ҳикоялар ўқиб бераман ва шеърлар ўргатаман. Энг муҳими болалар учун тарбиячи ва ота-оналарнинг шахсий намунаси. Шу ўринда албатта боланинг ёш хусусиятлари инобатга олиниши шарт. Болалар билан Ўзбекистон ҳарбийлари, уларнинг Ватанни ҳимоя қилиши борасида олиб бораётган ишлари ва унга садоқати тўғрисида олиб борган суҳбатларим ҳамини тарбияланувчилар учун жуда қизиқарли бўлади. Гуруҳда ҳам ватанпарварлик бурчаги ташкил этилган.

Болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялар эканман, уларнинг ақлий ривожланиши учун қулай шароитлар яратаман, уларни атроф-муҳитда, кундалик ҳаётда кўрганларини, тарбиячи ёки ота-оналардан эшитганларини таҳлил қилиш, умумлаштиришни таклиф қиламан ва болаларни рағбатлантираман. Мактабгача ёшдаги болаларнинг ватанпарварлик тарбияси уларнинг жисмоний тарбияси билан чамбарчас боғлиқ. Ўзбекистоннинг келажаги бўлмиш ёшлар кучли, чаккон ва соғлом бўлиб ўсиши кераклигини таъкидлаб ўтаман.

Юқоридагиларнинг барчасидан хулоса қилиб айтишимиз мумкинки, мактабгача ёшдаги болаларни ўз Ватани, она ерини севишга тайёрлашда комплекс ёндашув зарур. Болани ватанпарварлик руҳида тарбиялашни расмларни кўриш, китоб ўқиш, суҳбатлар уюштириш, ҳикоялар тузиш, воқеали роли ўйинлар ўйнаш, топишмоқлар ва мақоллар айтиш каби билар билан боғлаб олиб бориш мумкин. Буларнинг барчаси болалар билимини оширади ва уларга ватанпарварлик туйғуларини сингдиради. Болалар ўрганган нарсаларини чуқур ўзлаштиришлари учун ўз юртларининг тарихини билишлари шарт. Бунда отаоналарнинг роли катта. Шунинг учун мен ота-оналар билан маслаҳатлар, суҳбатлар уюштираман, папкалар, болалар расмлари кўргазмасини ташкил этаман. Бундан келиб чиқадики, тарбияланувчиларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда мактабгача таълим ташкилоти ва ота-оналарнинг ҳамкорлик ишларини тўғри йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. И.В.Грошева, Л.Г.Евстафьева, Д.Т.Маҳмудова ва бошқалар “Илк қадам” мактабгача таълим ташкилотининг давлат ўқув дастури, Тошкент – 2018
2. Д.Олимова, “Ватанпарварлик – миллий юксалиш кафолати” Халқ сўзи – 2020.

БЕШ МУҲИМ ТАШАББУС – ЁШЛАР ИЖОДИЙ ФАОЛЛИГИ ОМИЛИ

Тошбекова Моҳира Хасановна
ЎзМУ тадқиқотчиси

*“Мен ҳар гал ёшларимиз билан учрашганимизда сизларнинг гайрат – шижоатингиздан куч-қувват оламан, кўнглим тоғдай кўтарилади. Ҳар бирингиз жонажон Ватанимиз ва халқимизга сидқидилдан хизмат қилиш орзуси билан ёниб яшаётганингизни яхши биламан. Сизларни Ўзбекистоннинг энг катта бойлиги, бебаҳо хазинаси сифатида қадрлайман”
Ш.М.Мирзиёев*

Бугун Ўзбекистон ўзига хос тараққиёт йўлидан бориб янги босқичга қадам қўймоқда. Мамлакатимизда фуқароларга ўз иқтидорини намоён қилиш ва орзуларини рўёбга чиқариш имконини берадиган тизим шаклланди.

Ҳар қандай давлатнинг тақдири, келажаги ёш авлодга, унинг жисмоний, маънавий камолотига боғлиқ. Чунки жисмонан бақувват, иймон-эътиқодли, билимли, маънавияти юксак, ватанпарвар, баркамол авлод – жамият тараққиётининг асоси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам юртимизда ёшларнинг ўз имкониятларини намоён этишлари учун зарур шароитлар яратилиб, кўпгина ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда фуқаролик жамиятини ривожлантириш, соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини кенг тарғиб қилиш, ёшларимизнинг дунёқараши ва кайфияти, уларнинг ҳаётга муносабатини тубдан ўзгартириш ва юксалтириш, айниқса маълум бир касб билан шуғулланишларига кенг имкониятлар яратиш долзарб аҳамият касб этмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев раҳбарлигида 2019 йил 19 мартда “Ёшлар билан ишлашни самарали ташкил этишда маданият, санъат, спорт, ахборот технологиялари, китоб ўқишга қизиқишини ошириш бўйича 5 та муҳим ташаббусни амалга ошириш тўғрисида” ўтказилган видеоселектор мажлисида қуйидаги 5 та муҳим ташаббусни илгари сурган эди: Биринчи ташаббус ёшларнинг мусиқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини оширишга, истеъдодини юзага чиқаришга хизмат қилади. Иккинчи ташаббус ёшларни жисмоний чиниқтириш, уларнинг спорт соҳасида қобилятини намоён қилишлари учун зарур шароитлар яратишга йўналтирилган. Учинчи ташаббус аҳоли ва ёшлар ўртасида компьютер технологиялари ва интернетдан самарали фойдаланишни ташкил этишга қаратилган. Тўртинчи ташаббус ёшлар маънавиятини юксалтириш, улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш бўйича тизимли ишларни ташкил этишга йўналтирилган. Бешинчи ташаббус хотин-қизларни иш билан таъминлаш масалаларини назарда тутди.

Шарқ халқларида қадимдан катталарни хурмат қилиш, кичикларга иззатда бўлиш, инсофли бўлиш, ростгўйлик, хушмуомалалик, меҳмондўстлик кишининг одоб-ахлоқини кўрсатиб берувчи қоидалар сифатида амал қилиниб келади. Бу ахлоқ қоидалари ҳар бир шахсда тўлиқ намоён бўлган тақдирдагина у маънавий баркамол шахс ҳисобланади. Демакки, у жамият олдидаги, кишилар олдидаги инсонийлик бурчини адо этган ҳисобланади. Бурч муҳим ахлоқий-маънавий қадрият ҳисобланиб, ҳар бир шахснинг жамият олдидаги фуқаролик, ота-она олдидаги фарзандлик, халқ, миллат олдидаги инсонпарварлик, жамоатчилик олдидаги одамийлик вазифаларини бажариш демакдир.

Бурч – адо этилиши мажбурий бўлган инсоний вазифалар ва инсонийлик юзасидан бажарилиши мумкин бўлган ахлоқий қоидаларни ўз ичига қамраб олади. Ота-онанинг фарзанд олдидаги, жамият олдидаги бурчи, фарзанднинг ота-она олдидаги бурчи, инсониятнинг ўтмиш меросини асраш ва келгуси авлодларга етказиш бурчи, миллат олдидаги, келажак авлод олдидаги бурчи, табиатни асраш бурчи, ватан олдидаги бурч - мажбурий вазифалардир. Уламоларнинг баён қилишича: “Ота-онанинг фарзандига нисбатан саксонта ҳақи бор экан. Уларнинг қирқтаси тириклик вақтида ва қолган қирқтаси ўлгандан кейин амалга оширилади. Тириклик чоғидаги қирқта ҳақнинг ўнтаси танга, ўнтаси тилга, ўнтаси дилга ва ўнтаси молга тааллуқлидир” [1,30-б.].

Халқимизнинг маънавий мероси ҳисобланадиган меҳнатсеварлик, меҳр-оқибатлилик,

биродарлик, инсонпарварлик, мардлик, ҳалоллик, иймон-эътиқодлилиқ каби фазилатларни, Абу Райҳон Беруний, Нажмиддин Кубро,

Маҳмуд аз-Замахшарий, Абу Али ибн Сино, Алишер Навоий, Аҳмад алФарғоний, Имом ал-Бухорий, имом ат-Термизий, Баҳоуддин Нақшбанд ва шу каби мутафаккирларимизнинг маънавий меросини авайлаб-асраш, асрлар давомида қадрият даражасига қўтарилгаи миллий маънавий меросни келажак авлодга етказиш ҳар биримизнинг жамият олдидаги, инсоният олдидаги, келажак авлод олдидаги бурчимиздир. Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг. Ватанолдидагиасосийбурчлари мамлакатимиз Қомуси – Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 48, 49, 50, 51, 52-моддаларида белгилаб берилган. Яъни, улар «Фуқаролар Конституция ва Қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбурдирлар. Фуқаролар Ўзбекистон халқининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб-асрашга мажбурдирлар. Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш - Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг бурчидир, фуқаролар Қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбурдирлар» [2, 18-19-бб.], – дейилган.

Хулоса сифатида айтиш жоизки, мамлакатимиз келажаги ёшлар қўлида экан, бундан буён ҳам оила, таълим муассаси, маҳаллалар ёшларнинг ҳар томонлама баркамол инсонлар этиб тарбиялашдаги родини янада ошириш, талабаларнинг маданий-маърифий, сиёсий-ҳуқуқий билимларини юксалтириш, уларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш орқалигина кўзланган натижага эришиш мумкин.

ДЕМОКРАТИК ISLOHOTLAR "MILLIY TIKLANISHDAN – MILLIY YUKSALISH SARI" G'UYASI NEGIZIDA

Toshbekova Mohira Xasanovna
O'zMU tadqiqotchisi

Mustaqillik yillarida aholining barcha qatlami orasida milliy o'zlik, milliy mentalitet, urf-odat va milliy qadriyatlarga sodiqlik masalasi muntazam ravishda targ'ibot qilib kelinmoqda. O'zbek xalqining milliy davlatchiligi tarixida milliy yuksalish, milliy taraqqiyot omili asosiy mezonlardan biri bo'lib kelgan. *Milliy yuksalish deganda*, biz mamlakatimiz taraqqiyoti, xalqimizning hayot darajasi va turmush sifatini har tomonlama yuqori bosqichga ko'tarilishi tushuniladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga murojaatnomasida ta'kidlab o'tganidek, jamiyatimizda aholi, ayniqsa, yosh yigit-qizlarimizning ma'naviy va ma'rifiy saviyasini doimiy yuksaltirish – katta ahamiyatga ega. Shu boisdan, —Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari degan dasturiy g'oya asosida, yoshlarni ona yurtga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularda tashabbuskorlik, fidoyilik, axloqiy fazilatlarini shakllantirish – o'ta sharafli vazifadir.

Taraqqiyotning har qanday bosqichida milliy mustaqillik g'oyalariga sodiqligini namoyon etib, o'zbek davlatchiligi rivojining ko'p ming yillik tarixiy tajirbasiga tayanib ish ko'rilgan. O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida ilgri surilgan —Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish degan ustuvor g'oya bugungi kunda e'tibor markazimizda bo'lishi shart.

Bugungi kunda O'zbekistonda rivojlanib va takomillashib borayotgan fuqarolik jamiyatida barcha sohalarni qamrab olgan tub islohotlar jarayoni yangi bosqichga ko'tarilib bormoqda. Prezidentimiz Shavkat

Mirziyoevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga yo'llagan Murojaatnomasida oldimizga qo'ygan ulkan vazifalarni amalga oshirishda biz uchun kuch-qudrat manbai bo'ladigan milliy g'oyani rivojlantirishimiz zarurligi alohida ta'kidlandi. 2019 yil 8 aprel kuni Prezidentimizning O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida milliy g'oyani rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqishga doir chora-tadbirlar to'g'risidagi farmoyishi qabul qilindi.

Mazkur hujjat qabul qilinishining zarurati nimalarda namoyon bo'ladi? Rivojlangan mamlakatlarda milliy g'oya davlat maqsadlarini xalq maqsadlariga uyg'unlashtiradi. —Bir hudud – bir xalq e'tiqodini shakllantirib, mamlakatlar aholisini birlashtirgani, umumiy maqsad yo'lida safarbar qilganiga misollar ko'p. Ularning aksarida milliy g'oya milliy qadriyatlarga bog'lab singdirilganini ko'ramiz.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev ta'kidlab o'tganlaridek, —Istiqlol yillarida erishgan yutuqlarimizga tayanib, milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari dadil qadam qo'ymoqdamiz.

Mamlakatimiz taraqqiyotini yanada yuksak bosqichga ko'tarish maqsadida Harakatlar strategiyasini qabul qildik. Bu noyob hujjatda belgilangan ulug'vor vazifalarni ro'yobga chiqarishga qat'iy kirishganimiz biz uchun yangi ufq va imkoniyatlar ochib bermoqda [1, 88-b.], —Milliy tiklanish – milliy urfodat, an'ana va qadriyatlar, ko'p asrlik tariximizni chuqur o'rganish, tiklash, qadrlash va targ'ib etish, har bir vatandoshimiz ongida vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish va mustahkamlashda jamiyatning hamjihatlikdagi harakatidir. —Milliy yuksalish–mamlakatimiz taraqqiyoti, xalqimizning siyosiy huquqiy tafakkuri, hayot darajasi va turmush sifatini har tomonlama yuqori bosqichga ko'tarish yo'lidagi harakatdir.

Milliy g'oyamizning bosh g'oyasi —Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. Yuksalish – harakatni talab qiladi. Demak, milliy g'oyamiz harakatlar mafkurasi bo'ladi. Milliy g'oya odamlarga islohotlar kim uchun nima uchunligini, ahamiyatini tushuntiradi. [2, 1-b.],

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 29-yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida quyidagilarni ta'kidlab o'tadi: —Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" degan da'vatkor g'oya hayotimizga tobora chuqur kirib bormoqda. Biz ayni shu asosda xalqimiz hayotini tubdan yahshilash, inson huquq va erkinliklari, qonun ustuvorligi va ijtimoiy adolatni ta'minlash, innovatsion taraqqiyot borasida muhim qadamlarni qo'ymoqdamiz. Darhaqiqat, O'zbekistonda olib borilayotgan keng qamrovli va tub o'zgarishlar tom ma'noda yuksalib bormoqda. Albatta, ushbu taraqqiyot jarayonini milliy yuksalish sifatida izohlash mumkin. Chunki, keyingi yillarda Markaziy Osiyo va jahon davlatlari orasida O'zbekistonda kechayotgan o'zgarishlar o'zining samarasini berayotgani yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, Prezidentimiz mamlakatimizda yuz berayotgan milliy yuksalish haqida to'htalar ekan, ushbu jarayonda

Renessans yuz berayotgani haqida quyidagilarni ta'kidlab o'tadi: —Xalqimizning ulug'vor qudrati jo'sh urgan hozirgi zamonda O'zbekistonda yangi bir uyg'onish – Uchinchi Renessans davriga poydevor yaratilmoqda, desak, ayniq haqiqat bo'ladi. Chunki, bugungi O'zbekiston – kechagi O'zbekiston emas. Bugungi xalqimiz ham kechagi xalq emas

Darhaqiqat, O'zbekistonda yuz berayotgan tub o'zgarishlarni Uchinchi Renessans sifatida izohlash muhim ahamiyatga egadir. Vatanimiz tarixi bir necha ming yillar bilan bo'ylashadi. Bu diyor jahon tamaddunining tamal toshini qo'ygan, ilm-fani, san'ati, madaniyati, ulkan madaniy-ma'navi merosi, olimu fuzalolari bilan dong taratgan. Tariximizdan ma'lumki, yurtimiz hududida, Renssansning ikki to'lqini, ya'ni, IX-XII asrlarda Markaziy Osiyo Renassansi va XIV-XV asrlarda Amir Temur va temuriylar davrida Renassansni amalga oshganligini kuzatishimiz mumkin. Albatta, XXI – asrda buyuk mutafakkirlar va tarixiy shahslar yetishib chiqqan O'zbekiston hududida Uchinchi Renassansning takrorlanishi Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari qo'yilgan muhim qadam hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. – Toshkent: —O'zbekiston NMIU, 2019. –B.88.
2. Xalq so'zill gazetasi. //2020 yil 1 sentyabr № 186 (7688). –B.1.

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA FANLARARO INTEGRATSIYALASHUV

Umida Kazimovna Nurumbetova
TVXTXQTMOHM "Amaliy fanlar va
maktabdan tashqari ta'lim"
metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

Jamiyatda faoliyat olib borayotgan har bir kasb vakili o'z sohasining inson hayotida eng asosiy vazifani bajarishini biladi va bunga ishonadi. Buni hech kim inkor etmaydi, albatta. Lekin shunday kasblar borki uning zalvorli yuki har qanday tarozining pallasini bosib ketadi. O'qituvchilik - shunday kasblardan biridir. Ustoz nomini olish va haqiqiy ustoz darajasiga yetish, ustozlarning ustasi bo'lish har bir pedagogning qalbidagi niyati bo'lishi shart. Zero, kelajak ularning tabarruk qo'llarida ulg'ayadi.

Go'zal kelajak uchun har bir ustoz-muallim ma'suldir. Tasviriy san'at darslarida fanlararo integratsiyalashuv dars samaradorligini oshiradi, vaqtdan unumli foydalanishga olib keladi, darsni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi, bo'sh vaqt orttiriladi va to'garaklarga jalb etiladi. Tasviriy san'atda ona tili, o'qish, tabiat, darslarini integratsiyalash mumkin.

Masalan, O'zbekiston mening Vatanim mavzusida rasm ishlash mavzusini o'tishi uchun mavzu tushuntiriladi, vatan haqida suhbat o'tkaziladi, she'rlar aytiladi va mavzu asosida rasm ham chiziladi. Bu esa bolani mavzuni yaxshi tushunib olishiga yordam beradi, kengroq va chuqurroq tushunishiga imkon ortadi, uzoq vaqt yodda saqlab qolishiga yordam beradi. Bu esa dars samaradorligini oshiradi. Masalan, —Kuz mavzusi o'tilsa, avvalo mavzuga doir kuz rasmidan ko'rgazma sifatida foydalaniladi. O'quvchilardan kuz fasli va kuz fasliga doir ma'lumotlar, barglarning sarg'ayishi, hazonrezgilik haqida so'rash orqali rasmni tabiiy chiqishiga va bundan tashqari o'quvchilarning biologiya va geografiya fanlariga doir bilimlarini oshishiga ham erishish mumkin.

Fanlararo integratsiya orqali dars o'tilganda quyidagilarga e'tibor berish kerak.

-har bir dars muayyan maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi,

-fanlararo aloqalarga oid tanlangan qo'shimcha material o'tiladigan mavzu bilan bog'lanishi

-sinf o'quvchilari faolligini oshirish maqsadida ular bilan ishlash yo'llarini aniqlash mumkin.

Dars faqat ta'limiy bo'lib qolmasdan, o'quvchilarni insonparvarlik jihatlarini tarbiyalashga qaratilgan bo'lishi kerak. Mavzuni mazmunidan kelib chiqqan holda, tabiat, jamiyat, inson tafakkuri, taraqqiyoti haqidagi ilmiy bilimlar, o'quv respublikamiz kelajagiga ishonch va e'tiqodni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Umuman olganda integratsiya darsi bir- biriga mos kelishi (mavzu jihatdan) va puxta reja asosida tuzilgan bo'lishi kerak.

Olimlarimizning fikricha, integratsiya didaktik prinsiplar qatoriga kiradi va ular orasida yetakchi o'rin egallaydi. Bunday tushuncha ta'lim tizimida integratsiya masalasini, fanlararo uzviylik va bog'liqlik masalasini yana bir bor ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi. Ta'lim sistemasiga integratsiyani kiritish maktab va jamoatchilik o'rtasida turgan ta'lim va tarbiyaga oid vazifalarni hal etishda asosiy vosita bo'lishi mumkin. Integratsiyalashtirilgan darslar bolalar dunyoqarashida bir butunlikni, voqealar uzviyligini tushunishini tabiatan anglab yetishga o'rgatadi. Shuni alohida hisobga olish kerakki, maktablardagi tasviriy san'at darslarining integratsion bog'lanishlari ilmiy jihatdan kam ishlab chiqilgan.

Mavjud turli fikrlar va qarashlar esa bir-biriga zid va uzviy bo'lmaganligi sababli integratsiya muammosi hamon olimlarimiz o'rtasida bahsli masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Integratsiya- bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog'liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir biriga bog'lash bosqichi bo'lib, o'zini yuqori ko'rinishda namoyon etadi. Shuni alohida qayt etish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o'tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Integratsiya fanlararo bog'liqlikdir. Fanlararo bog'liqlik asoslari tabiatni to'la holda o'quv darsliklarda ko'rsatish va tushuntirish zaruratidan paydo bo'lgan.

Integratsiyalangan dars maqsadi yuqoridagilarda qamrab olingan jarayon nazorat qilinadi. Qo'yilgan fikrlarni shakllantirish o'quvchining talabiga, qiziqishi, intilishiga ko'ra rivojlantiriladi.

О'qituvchilar va o'quvchilar orasida taqsimlangan vazifalarni hisobga olinganda integratsiyalangan darslar har xil shaklga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaeva B.S. Fanlararo aloqadorlikning metodologik didaktik asoslari (monografiya). - Toshkent: —Fanl, 2005, -130 bet.
2. Bikbaeva N.U. va boshq. Matematika 2. – Toshkent, —O'qituvchil, 2007.- 208 bet.
3. Mahmudov T. Miniatyura falsafasi // Sino. - Toshkent, Eron Islom Respublikasining O'zbekistondagi Elchixonasi huzuridagi madaniyat vakolatxonasining nashri, 2002. - № 8. - B. 40

TEKNOLOGIYA DARSLARIDA TO'QIMACHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIGA OID MATERIALLARDAN FOYDALANISH

Umida Kazimovna Nurumbetova
TVXTXQTMOHM "Amaliy fanlar va
maktabdan tashqari ta'lim"
metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

XX asr boshi Turkiston xalqlari iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy-ma'naviy hayotida katta o'zgarishlar davri sifatida namayon bo'ldi. Shu jumladan mamlakat aholisining asosiy maxsulotlari bilan ta'minlovchi xunarmandchilik tarmog'i ham bu hususiyatni o'zida yaqqol aks ettirdi. Turkistonda xunarmandchilikning yirik maskanlaridan biri Farg'ona vodiysi bo'lib, XX asr boshida vodiya aholisining katta qismini ushbu tabaqa vakillari tashkil etgan. Jumladan, 1897 yilgi rasmiy ma'lumotlarga ko'ra Namanganda aholining 64%, Qo'qonda 52%, Marg'ilonda 50% ni xunarmandlar tashkil etishi bu fikrimizni tasdiqlaydi. Vodiya xunarmandchilikning metallga ishlov berish, kulolchilik, mato to'qish va boshqa ko'pdan-ko'p tarmoqlari rivoj topgan bo'lib, bu tarmoqlar o'z navbatida yana tor ixtisosliklarga bo'lingan.

Chunonchi, metallga ishlov beruvchi xunarmandchilik tarmog'ini ichida turli xil buyumlar tayyorlashga ixtisoslashgan 19 ta mustaqil sohalar mavjudligi ma'lum. Shuningdek vodiya muayyan maxsulot tayyorlashga ixtisoslashgan xunarmandchilik markazlari ham ujudga kelgan bo'lib, Qo'qon, Marg'ilon turli gazlamalar, Chust, Shahrison, Qorasuv metal maxsulotlar, Rish-ton, Andijon kulolchilik buyumlari tayyorlashning markazlari bo'lib shakllangan. XX asr boshida ham xunarmandchilik ishlab chiqarishida oddiy dastgohlar saqlanib qolgan, qo'l mehnatini ko'p talab qiluvchi ishlab chiqarish munosabatlari ustun turib, maxsulot asosan uyda yoki do'konda, odatda usta va uning shogirdi ishtirokida tayyorlangan.

XX asrda Farg'ona vodiysi xunarmandchiligi ishlab chiqarish taraqqiyoti darajasi o'lkada sodir bo'layotgan yangi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar tufayli o'zgara bordi. Xususan, vodiya ko'plab arzon sanoat mollarining kirib kelishi ma'lum xunarmandchilik tarmoqlarini tanazzulga uchrashiga olib kelsa, muayyan xunarmandchilik tarmoqlari maxsulotlarining chetga eksport qilinishining ortishi bu tarmoqlar rivojini ta'minladi. Farg'ona vodiysida mahalliy paxtadan ip-mato to'qish tarmog'i azaldan taraqqiy etish kelgan bo'lib, u ayniqsa Qo'qon shahrida rivoj topgan edi. XX asr boshida Qoqonda 500 ga yaqin to'qimachi xunarmand faoliyat yuritgan. Shahar xunarmandlari tomonidan asosan bo'z, alacha, dona, chit to'qilgan bo'lib, shuningdek shoyi, atlas, beqasam kabi ipak matolar ham tayyorlangan. Xunarmand bir kunda ikki bo'lak mato tayyorlay olgan bo'lib, uning bir bo'laki 20 tiyidan sotilgan. Andijonda ham ip-mato to'qish ishlari rivoj topgan bo'lib, 1887 yilga nisbatan shaharda mato to'quvchi do'konlar miqdori 1913 yilga kelib 2157 taga ko'payganligi buni tasdiqlaydi. Bunga sabab avvalo metropoliyadan keltirilayotgan ip-gazlamalar mahalliy matolar arzon turib, ular iste'molini bu jihatdan katta bo'lishini taminlasa eng asosiysi mahalliy matolar o'z to'qilish uslubi, naqsh elementiga ko'ra xalq didiga, mentalitetiga yaqin bo'lib, uni aholi orasida xaridorgir bo'lishini ta'minlagan. Lekin to'qimachilikka yondoshish xunarmandchilik tarmog'i bo'lgan bo'yoqchilik haqida bu fikrlarni ayta olmaymiz. 1897 yilda Andijon shahrida 40 ta bo'yoqchilik do'koni bo'lgan bo'lsa, 1907 yilga kelib bunday do'konlar soni 29 taga tushib qolgan edi. Bo'yoqchilik do'konlarining qisqarishiga, Rossiyadan arzon aniline fabrikasi bo'yoqlarining kelishi va mahalliy bo'yoqlarni iste'moldan chiqarib boshlashi bilan bog'lash mumkin. Chunki yangi sharoitdagi bozor munosabatlari, xunarmandlar an'alaridan ustun chiqib, xunarmandlarni arzon va oson ishlov beriluvchi, lekin sifatsiz bo'yoqlarni o'z ishidan qo'llashlariga olib kelgan. Lekin fabrika maxsulotlarining to'qimachiligi tarmoqlariga ta'siri doimo birday salbiy bo'lmadi. Xususan, Farg'ona vodiysida azaldan rivoj topgan ipak buyumlar tayyorlash tarmog'i ayniqsa bu yilda yaqin rivojlandi. Marg'ilon butun Turkistonda ipak buyumlar tayyorlashning markazi bo'lib, Turkistondagi ipak yetishtiruvchilarning yarmi shu yerda faoliyat yuritgan. Shaharda 2000 dan ortiq do'konda ipak va yarim ipak matolar to'qilgan.

Mustamlakachilik davrida ham tarmoqni rivoj topib borishi Rossiyada tarmoqni rivojlantirish

imkonining yo'qligi va bu eksport jihatidan qimmatli mahsulotni shu mintaqani o'zida taraqqiy etish zaruriyatidan kelib chiqishi natijasida edi. Lekin bo'yoqchilik sohasidagi o'zgarishlar, ya'ni fabrika bo'yoqlarini tarmoqqa jalb etilishi bu tarmoqda ham maxsulot sifatining buzilishi olib keldi.

Ma'lumki, o'rta maktablarning mehnat ta'limi darslarida gazlamalar, ularni ishlatish sohaslariga ham keng o'rin beriladi. Gazlamalardan buyumlar tayyorlash, kiyim-kechaklar tikish, tikish-bichish ishlarining ilk bosqichi o'tiladi. Biz ushbu mavzuda maishiy xizmat ko'rsatish mehnatining bir qismi hisoblangan gazlamashunoslikka oid bilimlarni ko'rib o'tamiz. Eng avvalo, gazlama nima ekanligini ko'rib chiqaylik. To'quv dastgohidan olingan gazlama xom gazlama deb ataladi. Xom gazlamani tayyor gazlama shakliga keltirish uchun bajariladigan fizikkimyoviy va mexanik jarayonlar yig'indisi gazlamalarni pardoqlash deyiladi.

Pardoqlash ishidan maqsad, gazlamalarning tashqi ko'rinishi va sifatini yaxshilashdan iborat.

Ip gazlamalarni pardoqlash jarayoni quyidagicha:

1. Tuk kuydirish – xom gazlama sirtidagi tolalarning uchlarini ketkazish. Tuk chiqaradigan gazlamalar va dokadan boshqa barcha ip gazlamalarning tuki kuydiriladi. Buning uchun gaz yordamida tuk kuydirish mashinalaridan foydalaniladi.

2. Ohorni ketkazish – ohorni ketkazish uchun quyidagicha ishlov beriladi. Gazlama ho'llanadi va 24 soat mobaynida qutilarga solib qo'yiladi. Jarayonni tezlashtirish maqsadida suvga past konsentrlangan sulfat kislotasi, o'yuvchi natriy kabi moddalar qo'shiladi. Shundan so'ng gazlamalar yuvib olinadi.

3. Qaynatish – paxta tolasi tarkibiga kiruvchi sellyuloza aralashmalar (mum, yog', pektenlar) ohor qoldiqlarini ketkazish uchun gazlamalarga ishqorli eritmada ishlov beriladi. Ular bosim ostida germetik berkitilgan qaynatish qozonlarida 4-8 soat davomida 98-1000Sda qaynatiladi. So'ngra oldin qaynoq, keyin sovuq suvda yuvib olinadi.

4. Oqartirish – gazlamalarga turg'un oq rangi berish uchun ularga natriy gipoxlorid, vodorod piroksid va boshqa oksidlovchi moddalar eritmasida ishlov beriladi. Shundan so'ng gazlamalar yuviladi.

5. Mersezasiya – tarang tortilgan gazlamaga konsentrlangan uyuvchi natriy eritmasida 16-200S da ishlov berilib, oldin qaynoq, so'ng sovuq suvda yuviladi.

6. Tuk chiqarish – qishki kiyimlar uchun mo'ljallangan matolarga tuk chiqariladi. Buning uchun sirtiga ignali lenta tortilgan tuk chiqarish mashinalari ishlatiladi. Ignalar arqoq ipidagi tolalarni tortib chiqaradi va gazlama sirtida tuk hosil bo'ladi.

7. Bo'yash – biror rangdagi sidirg'a tekis tuk berish uchun gazlamaga bo'yovchi modda singdirish jarayoni. Gazlamani bo'yash uchun uni tarang tortib, bo'yoq eritmasi orqali o'tkaziladi. Quyida tabiiy ipak va ip aralash shoyi gazlama buyumlarni bo'yash haqida qisqacha ma'lumot keltirib o'tamiz.

8. Gul bosish – gazlamaga rangli naqsh tushirish jarayoni gul bosish mashinalarida bajariladi.

9. Appretlash – gazlamalarga maxsus tarkib – appretlar shimdirilib ularning qattiqligi, yaltiroqligi, ishqalanishga chidamliligini oshirish. Appret tarkibiga ohor, gliserin, osh tuzi, oqlik beruvchi moddalar, yumshatuvchi va yaltiratuvchi moddalar kiradi. Tabiiy ipak va ip aralash shoyi gazlama buyumlarni bo'yash. Bir paket rangga bir litr issiq suvda bir osh qoshiq osh tuzini eritib aralastirilgan holda bo'yo eritmasiga quyiladi. Bo'yaladigan buyumni eritmaga solib asta-sekin qaynatiladi, buyum past olovda 30-45 minut qaynatiladi, qaynatishdan to'xtatilib, buyumni aralastirgan holda yana 30 minut sovib borayotgan eritmaga buktirib qo'yamiz. Bu usulda tabiiy ipak va ip aralash shoyi gazlamalarni faqat maxsus bo'yoqda bo'yash shart emas. Paxta ipi uchun mo'ljallangan ba'zi bo'yoqlar bilan yoki tabiiy uy sharoitida olingan bo'yoqlar bilan ham bo'yashimiz mumkin.

Zig'ir tolali gazlamalarni pardoqlash jarayonining tartibi va mohiyati ip gazlamalarni pardoqlashdan farq qilmaydi. Jun gazlamalarni pardoqlashda quyidagi jarayonlar o'tkaziladi:

- Tuk kuydirish.

- Ohorni ketkazish jarayoni o'rniga jun gazlamalari yuviladi.

- Karbonlash – sof jun gazlamalarga suyultirilgan sulfat kislotasi bilan ishlov berib o'simlik aralashmalarini ketkazish.

- Bosish – gazlama sovunsoda yoki sovun eritmasidan o'tkaziladi va bosish mashinalarida bosiladi.

Bu jarayonlardan keyin jun gazlamalar tuk chiqarish va qirqish, bo'yash, appretlash, bug'lash, maxsus pardoqlash jarayonlaridan o'tkaziladi.

Maxsus pardoqlash jarayonlari gazlamalarning ayrim xususiyatlarini kuchaytirish yoki tashqi ko'rinishini yaxshilash maqsadida o'tkaziladi. Bularga quyidagilar kiradi:

1. G'ijimlanmaydigan va kirishmaydigan qilib pardoqlash – gazlamalarga karbomal yoki metazin moddalar bilan ishlov berish.

2. Suv o'tkazmaydigan qilib pardoqlash. Gazlamalar sirtida rezina, sintetik smolalar, quriyadigan moylardan zich va egiluvchan parda hosil bo'ladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsa, vodiydagi to'qimachilik tarmog'i XX asr boshidan o'zgarishlar tufayli tanazzulga uchray boshladi. Lekin shunga qaramay, hunarmandchilik mahalliy aholi xo'jaligining ajralmas qismi sifatida aholiga zarur maxsulot etishtirib beruvchi muhim bir tarmoq bo'lib qolaverdi.

URF-ODAT VA AN'ANALARIMIZ MILLIY YUKSALISH OMILI SIFATIDA

Mardonqulova Zamira Xasanovna
Samarqand shahar 8 IDUM MMIBDO'

Bugun dunyoda ko'plab millatlar o'z urf-odatlarini va an'alarini saqlab qolish va milliy iftixor xamda g'ururga aylantirish yo'lida kurashga kirishganlar.

Boisi globallashuv dunyodagi barcha chegaralarning yuvilib ketishiga imkon yaratmoqda. Shundan kelib chiqib ko'plab millatlarning urf-odat va an'analari yo'q bo'lib ketish xavfi ostida turibdi. Xususan millatimizga xos bo'lgan an'ana va qadriyatlarimizga raxna solayotgan omillar yo'q emas. Ammo Prezidentimiz va hukumatimiz tomonidan amalga oshirilayotgan oqilona siyosat tufayli an'ana va qadriyatlarimizni nafaqat saqlab qolish, balki yangi taraqqiyot bosqichida milliy yuksalishning asosiy omiliga aylantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Qator urf-odatlarimiz va qadriyatlarimiz xatto chet elliklarni ham xayratga solgani bor gap.

Shunday ekan ular O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida milliy yuksalishning muhim faktori bo'ladi.

Ta'kidlash joizki, milliy qadriyat deganda, eng avvalo, tarixiy sinovlarga bardosh bergan, xalqimizning milliy manfaatlarini o'zida to'liq mujassamlashtirgan, zamonaviy taraqqiyot talablariga butunlay javob bera oladigan, asrlar o'tgani sayin qadr-qimmatini ortib boradigan g'oyalar tushuniladi.

Hayot rivojlanib borarkan, qadriyat ham takomillashib, mukammallashaveradi. Yana bir narsa ayonki, milliy qadriyatni bir yoqlama, sun'iy ravishda ulug'lash, undan siyosiy maqsadlarda foydalanish jamiyat taraqqiyotiga aks ta'sir etishi ham bor gap. Xalqimizga xos bo'lgan qadriyatlardan biri mehmondo'stlik va oqsoqollarga an'anaviy hurmat hisoblanadi. O'zbek oilasining asosiy xususiyati ham aynan shundadir. Odatda xalqimiz bir necha avloddan iborat ko'p oilalarda yashaydilar, shuning uchun bu jabxada o'ziga xos odatlar shakllangan. Odatda mehmon kelganda faqat erkaklar qo'l siqish bilan kutib olinadi. Orqa fonda o'tirgan ayollar va odamlarni o'ng qo'lini ko'ksiga qo'yib, bu mulozamatga ozgina bosh egib hamrohlik qilishadi. Qo'l siqish paytida sog'lig'i, ishdagi va uydagi ahvol haqida so'rash odat tusiga kiradi. Qishloq joylarida mehmonlar tashrif buyurgan taqdirda, odatda ayollar ularning suhbatiga xalaqit bermaslik uchun erkaklar bilan bitta stolda o'tirishmaydi. Bu millatimizga xos bo'lgan qadriyatdir. Bu qadriyat

O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida milliy yuksalishimizga asosiy omillardan biri bo'lishi shubhasiz. Shu bilan birga bizda Navro'z, Iyd Ramazon, Iyd Qurbon xayitlari, xashar, ustoz shogird kabi qadriyatlarimiz mavjudki ular ham milli yuksalish yo'lidagi muhim unsurlar rolini o'taydilar. Xususan 1990-1992 yillardagi bir qator farmonlarga binoan, yurtimizda Navro'z ayyomi yana umumxalq miqyosida nishonlana boshlanishi, Ramazon hamda Qurbon hayitlari bayram va dam olish kunlari, deb e'lon qilinishi milliy qadriyatlarimiz tiklanishi yo'lidagi muhim qadamlar bo'lganini alohida ta'kidlash joiz. Darhaqiqat, milliy qadriyatlarimiz ulkan tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ularning yoshlarimizda vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarini kamol toptirishdagi o'rni, ayniqsa, yuqori. Hozirgi kunda yurtimizda 35 million nafarga yaqin aholi istiqomat qilayotgan bo'lsa, ularning kayfiyati o'tgan asrning 90-yillaridagi insonlar kayfiyatidan butunlay farq qiladi. Bugun sinchkov inson xalqimiz ongu tafakkuri butunlay o'zgarganini tezda anglab oladi. Bunda, albatta, milliy qadriyatlarimizning ahamiyati katta bo'lmoqda, desak, ayni haqiqatdir.

Mustaqillik yillarida mahalla hayoti bilan bog'liq ko'plab qadriyatlar, urfodat hamda an'analari qayta tiklanib, zamon talablari asosida boyitib borilishiga erishildi. Bu, o'z navbatida, —Kuchli davlatdan — kuchli fuqarolik jamiyati sari tamoyili asosida ma'naviy hayotimizni yanada mustahkamlash, ayniqsa, yosh avlodning ongu tafakkurini milliylik va zamonaviy asosda shakllantirishda muhim omil bo'ldi. Endi yangi taraqqiyot bosqichida milliy qadriyatlar milliy tiklanishdan

- milliy yuksalish sari tamoyili bilan jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda bir narsaga amin bo'lamizki, yurtdoshlarimizning ma'naviy dunyosi yuksalib, ijtimoiy faolligi o'sib, Vatan taraqqiyotiga daxldorlik tuyg'usi tobora kuchayib bormoqda. Odamlarimizda milliy o'zlik hamda Vatan tuyg'usi kabi ezgu tushunchalar, qonunlarga bo'lgan ishonch ham yuksalayapti. Bularning barchasiga yurtboshimizning milliy qadriyatlar rivojiga bergan e'tiborlari sababdir

Xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy qadriyatlar — millat yuzi, qalb shuuridir. Shunday ekan, milliy qadriyatlarimiz barobarida, mustaqillikni oliy qadriyat darajasiga ko'tarish, hamda xalqimizning milliy yuksalishi yo'lida xizmat qilish har birimizdan katta mas'uliyat talab etadi. Zero, biz erishayotgan jamiki yutuqlar ana shu muqaddas ne'mat mustaqillik sharofatidandir.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 29-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(12-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.06.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000